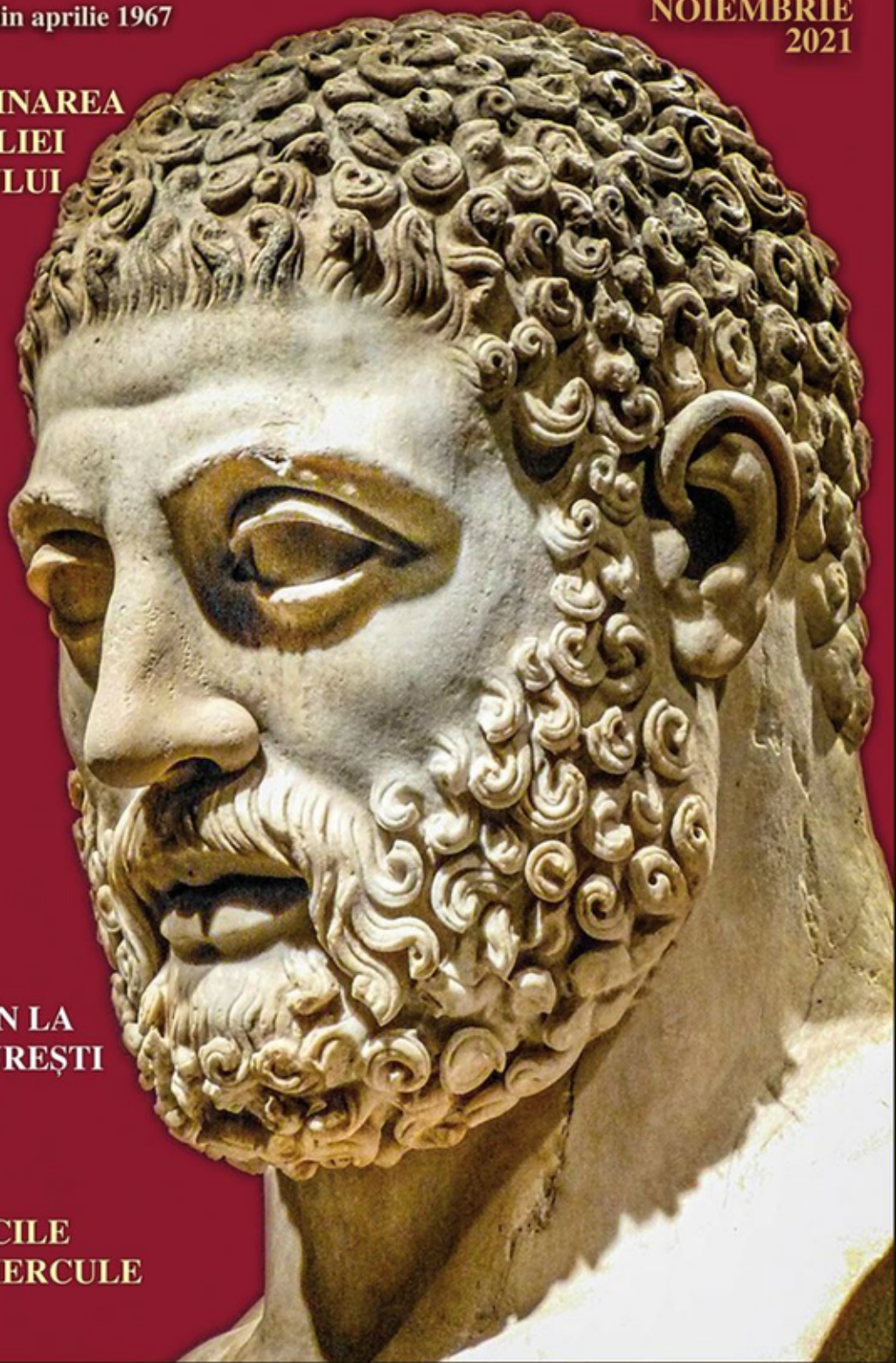

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

NOIEMBRIE
2021

ASASINAREA
FAMILIEI
ȚARULUI

NIXON LA
BUCUREȘTI

MUNCILE
LUI HERCULE

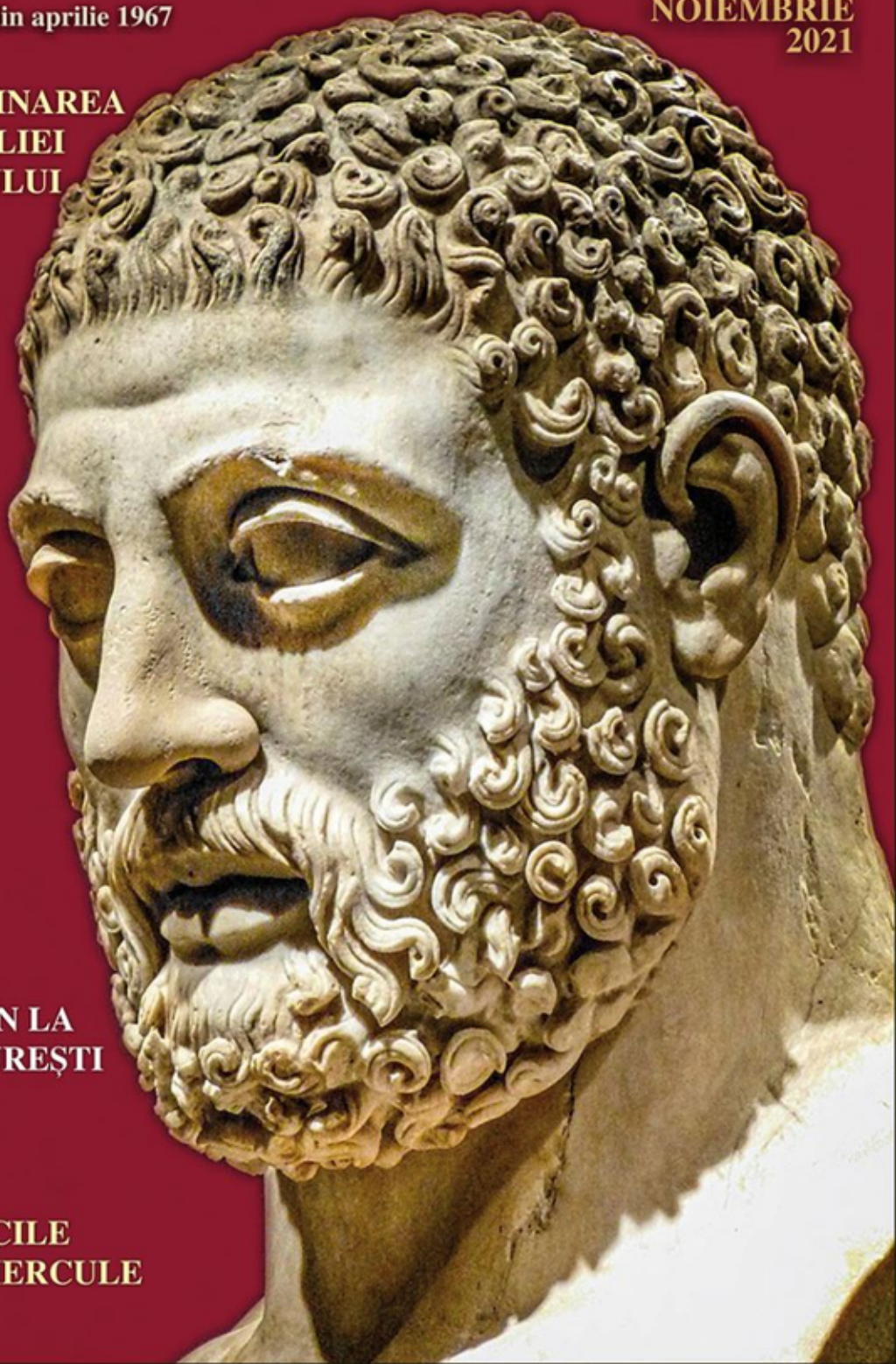

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

NOIEMBRIE
2021

ASASINAREA
FAMILIEI
ȚARULUI

NIXON LA
BUCUREȘTI

MUNCILE
LUI HERCULE

SUMAR

noiembrie

2021

4 Mai e mult
până departe: civilizația
S. HARET

5 În spatele
ușilor închise
*Pregătirile americane
pentru vizita lui Nixon
la București, august 1969*
D. PREDA

9 Iugoslavia Mare,
pohta lui Josip Broz Tito
I.G. ANDREI

**SOMNUL RAȚIUNII
NAȘTE MONȘTRI**

14 Din haos
s-a întrupat Hitler
D. MIHALCEA

19 Străinii contemplă
agonia Regimului
de la Weimar
Avanpremieră editorială
J. BOYD

24 Sfârșitul
ultimului țar rus
se rescrie
F. DOLGHIN

28 Selfie cu atac
la baionetă
și gaze de luptă
A.-S. IONESCU

**INVITATIE
LA BIBLIOTECA
ACADEMIEI**

33 Omagiu ctitorului
Ioan Bianu
G. DUMITRESCU

EXCLUSIVITATE

38 Picasso,
comunismul
M. VAÏSSE

40 Propagandă
cu aparatul de filmat
Paul Călinescu
L. OPREA-CĂLIN

**AFGANISTAN,
CIMITIRUL
IMPERIILOR**

43 Originile
„marelui joc“
I. BISTREANU

magazin istoric

Anul LIV – serie nouă – nr. 11 (656)
noiembrie 2021

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

1 Heracle (Hercule, la romani), eroul mitologic grecești, ideal viril de forță, curaj și tenacitate, fascinează până astăzi spiritele, pentru că el a luptat aproape orbește cu toți monștrii și toate relele care amenințau omenirea și pe care destinul i le-a scos în cale. Fiecare muncă a lui, o victorie asupra adversităților și asupra lui însuși, îi va asigura intrarea în Olimp (marmură din secolul al II-lea, de la vila împăratului Hadrian de la Tivoli)

2 Casa Storck din București, azi Muzeul „Frederic Storck și Cecilia Ciulescu Storck”, parte a Muzeului Municipiului București, a fost construită după căsătoria Ceciliei cu Frederic, de cei doi artiști în colaborare cu arhitectul Alexandru Clavel. Construcția casei a fost finalizată în anul 1911. În imaginea de jos se poate vedea stălpul de marmură verde, replică a unui element arhitectural din Basilica San Marco din Veneția, ce străjuia atelierul de creație al artistei

3 Între frumoasele piese descoperite în cavoul nr. 4 al ruinelor Mănăstirii Cătăului se numără și acești cercei din aur (sus) și acele de păr ce împodobeau o maramă, din argint aurit. Tulpina ascuțită are la capătul superior o steluță, compusă din trei petale triunghiulare cu email albastru, despărțite între ele de trei discuri plate, cu un orificiu în centru. În vârful petalelor se află o sferă, iar în al discurilor trei sfere așezate în triunghi. În centrul steluței o piatră semiprețioasă (turcoază) este prinsă prin patru gheare

4 Anna de Austria (1601 – 1666), soția lui Ludovic al XIII-lea și mama lui Ludovic al XIV-lea, Regele Soare, în viziunea unui „prinț al picturii și pictor al prinților”, cum i s-a spus flamandului Petrus Paulus Rubens, care între anii 1622 și 1625 a locuit la Paris pentru a decora Galeria Medicis de la Palais du Luxembourg

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932 – 1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEI**,
academician
IOAN-AUREL POP,
academician
VICTOR SPINEI

Redactor-șef
Dorin Matei

Consilier editorial
Florentina Dolghin

Redactori:
Andrei Oprea,
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stanciu

Corectura
Georgeta Apreotesei

Machetare
Monica Șerban

Difuzare
Gheorghita Puiu Anghel

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărcineanu, nr. 1 – 3,
sau strada Victor Eftimiu, nr. 2, etaj III,
camerele 11–14, Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 15,
Căsuța poștală 15 – 702, Cod 010155, Telefon:
021.312.68.77

CIVILIZAȚIE

| SPIRU HARET

Sensul atribuit cuvântului civilizație este foarte relativ. O anumită societate e considerată civilizată în comparație cu alta, ea poate trece drept barbară din moment ce se schimbă termenul de comparație. De aceea, ar fi anevoios să se dea o definiție pentru starea de civilizație absolută. O asemenea stare, ca orice absolut, nu va fi niciodată realizabilă; și chiar dacă ar fi, ea ar înceta să fie absolută prin însuși faptul de a fi fost atinsă, căci aspirațiile omului nu sunt limitate, și din momentul în care a atins binele, el caută ceva mai bun. Ca și fericirea, civilizația absolută este un scop care se îndepărtează mereu de cel ce-l urmărește.

Trebuie să ne întrebăm mai întâi dacă mersul umanității a fost continuu ascendent. Răspunsul este ușor de dat și el este negativ. Civilizația speciei umane cuprinde un foarte mare număr de civilizații parțiale, care, toate, după ce au luat naștere în diverse centre, au evoluat separat și, după perioade de progres mai mult sau mai puțin strălucitoare, au cunoscut decadența și au sfârșit prin a dispărea sau a se cufunda în cursul altor civilizații.

Actuala civilizație s-a ridicat pe ruine. Creația umană pare să fie condamnată la reluare perpetuă și nimic nu ne asigură că noul edificiu va fi mai bine așezat și mai durabil decât cel vechi. Rațiunea

acestui adevăr este că orice civilizație pretinde să creeze o stare socială diferită de cea care ar fi rezultatul unui simplu joc al cauzelor naturale, altele decât intervenția omului. Civilizația este fructul unei bătălii neîncetate și în orice bătălie înfrângerea e posibilă, la fel ca și victoria.

Din păcate, trebuie să recunoaștem și faptul că scopul principal al civilizației, care este acela de a face să dispară, complet și definitiv, orice urmă de barbarie originară, nu a fost atins decât parțial și aici este probabil pericolul cel mai serios pentru stabilitatea edificiului atât de greu înălțat al civilizației contemporane.

Suntem tentați să ne întrebăm care ar fi situația societăților noastre moderne, dacă le-am priva de aparatul complicat și costisitor al jandarmilor, judecătorilor și soldaților. Ajunge să ne gândim la scenele ce nu lipsesc niciodată în timpul mișcărilor populare, ori de câte ori sabia legii și agentul de poliție nu mai sunt de temut. Tocmai acest rest de barbarie ascunsă sau încătușată, dar nu distrusă de civilizație, este veritabila cauză a războaielor, a atentatelor la libertate și la dreptul de proprietate, a disprețului față de lege, uneori brutal, alteori șiret sau ipocrit, luând forma șicanei. Aceste influențe ancestrale fac ca un copil să chinuie un animal sau un tovarăș mai slab pentru a se distra și ca părinții săi să se delecteze la vânătoare sau la coride, unde privesc, în extaz voluptuos, suferința și vărsarea de sânge. Sub acest raport, omul secolului al XX-lea nu este cu mult superior vechilor spectatori ai Coliseumului, care se bucurau văzând cum sufereau și cum mureau gladiatorii. Avem azi legea linșării, strivirea popoarelor mici de către cele mari, grevele cu excesele lor, războiul „la cuțite” al luptelor politice, iar până mai ieri aveam și luptele religioase, care duceau la masacrarea oamenilor în numele principiului dragostei față de aproape. Peste tot și întotdeauna iese la iveală necesitatea de a urfi pe cineva sau ceva în așa măsură, încât se pot așeza în Pantheon indivizii foarte rari ce fac excepție.

(*Mecanica socială,*

Editura 100+1 Gramar, 2001, fragmente)

47 La Curtea reginei Soraya

A. MANOLIU-
VOROBCHIEVICI,
M. NICOLAE-
POSESCU

52 Tartuffe cenzurat la Curtea Regelui Soare

M. MIHAILIDE

INEDIT

57 Amintiri din anul Marii Uniri

TH. PÂSLARU,
T.D. LAZĂR

DICTIONAR ISTORIC

60 Cele 12 munci ale lui Hercule

D. TUDOR

65 Milenii, secole și o lună într-o pagină

66 Memoria din țărână a Mănăstirii Cătălui

G. TROHANI

71 Micul Paris înfrumusețat de dinastia germană Storck

E. OLARIU

75 Pe vremuri oamenii își trimiteau scrisori Supărările doctorului Hepites

G. FILITTI

80 Rugul Aprins și René Guénon

M. VASILEANU

84 Diplomați între coperte de dosare Ale Securității

C. NIȚULESCU

88 Stereotipul canibalilor din Transilvania

A. FEHÉR

HOOVER INSTITUTION

93 Corespondență nearhivată

RUBRICI

27 Clio anunță Congres de istorie militară la Atena

64 Pentru biblioteca dumneavoastră

83; 94; 95 Blitz... Concurs; Rebus; Dialog

dorilor american și chinez de la Varșovia, planificată pentru 20 februarie și care până la urmă nu s-a mai ținut. La 18 februarie China a anulat-o, pentru că S.U.A. au acordat azil politic unui diplomat chinez fugit din Olanda.

La sfârșitul lunii, ambasadorul român la Washington are o nouă întrevvedere la Departamentul de Stat, cu secretarul adjunct Elliot L. Richardson. Acesta l-a întrebat ce crede despre doctrina sovietică a „suveranității limitate”. Bogdan a răspuns că poziția României rămâne neschimbată: toate statele sunt suverane, indiferent de dimensiuni. Au fost apoi evidențiate o serie de progrese înregistrate în relația economică: S.U.A. autorizaseră cumpărarea de către România a unei uzine de apă grea. În privința negocierilor cu firma Goodyear, existau probleme legate de preț și termenele de plată, dar începuse construcția Hotelului Intercontinental. Americanii ridică problema celor care doreau să emigreze din România, mai ales a celor cu dublă cetățenie. România nu recunoaște dubla cetățenie și nu poate accepta plecarea unor tineri pentru școlarizarea cărora cheltuiseră bani, spune diplomatul român. Bogdan se declară nemulțumit de tonul unui articol din revista *Life*, în care se spunea că România „ar fi azvârlit cu noroi spre Uniunea Sovietică”.

Elliot L. Richardson,
adjunctul secretarului de Stat

Ca și în 1964 – 1965, oficialii americani sunt foarte atenți la raporturile româno-sovietice și caută să nu creeze probleme României în acest sens. Un raport trimis de Ambasada americană la București analiza discursul lui Ceaușescu la adunarea din 28 februarie din Piața Palatului, în cadrul campaniei pentru alegerile Frontului Unității Socialiste. Era prima ieșire publică după vizita din 19 februarie a mareșalului I.I. Iakubovski, comandant șef al Tratatului de la Varșovia, și V. Kuznețov, prim-adjunct al ministrului de Externe sovietic, veniți să discute despre organizarea manevrelor militare în România. Se remarcă tonul neschimbat pe linia independenței. Ceaușescu cere renunțarea la manevre militare, în condițiile în care doar sovieticii organizează așa ceva, cu est-germanii, ca amenințare față de Berlinul

Occidental. Deși exprimase sentimente de grațitudine față de contribuția Armatei Roșii în Al Doilea Război Mondial, Ceaușescu insistă că România se va apăra dacă va fi atacată, alături de specificarea că nu exista vreo amenințare din partea forțelor reacționare. Se sugera că România nu va fi singură, aluzie la sprijin chinez. Se preciza că fără să împărtășească opinia revistei *Newsweek* privind o alianță Ceaușescu – Tito – Luigi Longo contra sovieticilor, Ambasada remarcă totuși continuul atac la tendințele de integrare ale sovieticilor. Poate că Iakubovski și Kuznețov au făcut amenințări. Pentru prima oară s-au exprimat aprecieri pentru contribuția Alianțelor occidentale în Al Doilea Război Mondial, iar U.R.S.S. și China au fost puse pe picior de egalitate în relațiile externe ale României.

La 1 aprilie, George Macovescu, prim-adjunct al ministrului de Externe, se întâlnește la Departamentul de Stat cu William Rogers, secretarul american de Stat. Macovescu explică faptul că după semnarea declarației de la Budapesta, din 17 martie (la Întrunirea Comitetului Politic Consultativ al statelor participante la Tratatul de la Varșovia, prin care se lansa un apel pentru pregătirea și ținerea unei conferințe de securitate și cooperare europeană), sovieticii nu mai pot face în cadrul Tratatului tot ce vor. De exemplu, nu

*Marea adunare
populară ținută
în București,
la 28 februarie 1969*

DOUĂ MOMENTE SEMNIFICATIVE ÎN RELĂȚILE ROMÂNNO-AMERICANE

DUMITRU PREDA

Prin vizita președintelui american Richard Nixon la București, în august 1969 (prima a unui șef de stat american în România și cea dintâi într-un stat membru al Tratatului de la Varșovia, pentru care s-a amânat data de deschidere a lucrărilor Congresului al X-lea al P.C.R. – Magazin istoric, nr. 3/2008) și cea a lui Nicolae Ceaușescu în S.U.A. (octombrie 1970), raporturile diplomatice româno-americane, care primiseră un impuls substanțial în 1964 (Magazin istoric, nr. 5–6/2021), au înregistrat noi dimensiuni.

Documente pe care le-am studiat în arhivele americane ne dezvăluie, peste ani, elemente din spatele ușilor închise, din procesele de pregătire a celor două vizite, așteptările și punctele de vedere americane.

Dacă pentru România relațiile cu S.U.A. erau importante mai ales din punct de vedere economic (noi sperând în obținerea clauzei națiunii celei mai favorizate și a unor credite prin Eximbank, pe termen lung și cu dobândă avantajoasă) și al sporirii gradului de securitate față de tentativele de integrare repetate făcute de Moscova (mai ales după invazia Cehoslovaciei), pentru americani România prezenta interes datorită poziției de distanțare de Moscova, dar și ca un canal alternativ de negociere cu China și cu Vietnamul de Nord.

Un Memorandum întocmit la Departamentul de Stat, la 5 februarie 1969, în urma unei discuții dintre ambasadorul Corneliu Bogdan (Magazin istoric, nr. 10/2021), revenit la

Washington după o vizită în țară în perioada Sărbătorilor de iarnă, și consilierul Richard F. Pedersen, ilustrează aceste preocupări reciproce. Pedersen a întrebat dacă recenta vizită a lui Tito în România putea crea probleme în relațiile cu sovieticii și dacă urma să se țină manevre ale Tratatului de la Varșovia în România. Corneliu Bogdan a răspuns că nu știe nimic despre manevre și că România era hotărâtă să continue pe calea independenței. Și-a exprimat apoi speranța că România va reuși în final să obțină clauza, recunoscând problemele generate de birocrăția din România în relațiile cu firmele americane. Pedersen l-a întrebat apoi pe diplomatul român dacă știe ceva despre poziția chinezilor la viitoarea reuniune a amba-

Tratatului de prietenie ce urma să aibă loc la București, la 14 iulie. Nixon a subliniat că nu vrea să le creeze probleme românilor. Bogdan a replicat că partea română a solicitat vizita.

Nu am identificat memorandumul părții americane făcut la discuțiile dintre Nicolae Ceaușescu și Richard Nixon. Oricum, este limpede că nu putea conține ceea ce președintele american promisese că nu va ieși în afară. Există un memorandum al discuției purtate la Consiliul de Stat între Martin J. Hillenbrand, asistent al secretarului de Stat pentru afaceri europene, Joseph Sisco, asistentul secretarului de Stat pentru Orientul Apropiat și Asia de Sud, ambasadorul american la București, Richard H. Davis, Helmut Sonnenfeldt, Ronald Ziegler, secretarul de presă, Harry G. Barnes, Charles Schaller, de la Ambasada S.U.A., iar din partea română: Corneliu Mănescu, ministrul de Externe, Cornel Burtică, ministrul Comerțului Exterior, George Macovescu, prim-adjunct al ministrului de Externe, Vasile Gliga, adjunct al ministrului de Externe, Corneliu Bogdan, Ioan Bașir, director adjunct, Departamentul IV (America de Nord și Europa de Nord). Documentul nu conține nimic semnificativ.

Am putut identifica o serie de documente interesante post-vizită.

Astfel, la 7 august, președintele Nixon îi semnală lui Henry Kissinger analiza ziaristului Joseph

Consilierul pentru probleme de securitate al președintelui american, Henry Kissinger (dreapta) și Helmut Sonnenfeldt (centru)

Kraft, cel care îi scrisese discursurile președintelui Kennedy. Acesta afirma, vorbind despre vizita la București, că începe să se ofilească ascendența sovieticilor în Est. Considera că era greșit ca America să parieze pe rezolvarea tuturor problemelor prin discuții bilaterale cu sovieticii. Ar fi ca și cum ar investi într-o companie care o ia la vale.

La 14 august, Ambasada S.U.A. la București semnală o discuție avută de doi diplomați cu directorul adjunct al agenției Agerpres, Brumar. Potrivit acestuia, sovieticii prescază pentru manevre militare în România. Opinia lui Brumar era că până la urmă România, membră în

Tratat, va fi obligată să cedeze, dar o va face în schimbul unor garanții ferme privind numărul trupelor și mișcările acestora și prezența unor ofițeri români la nivel strategic în conducerea manevrelor.

La 20 august, președintele Nixon îl primea la San Clemente pe noul ambasador numit la București, Leonard C. Meeker, înainte de plecarea acestuia la post. I-l prezenta pe Nicolae Ceaușescu drept un

marxist stalinist dur. Discuțiile cu el au fost directe, fără platitudinile diplomatice obișnuite. Maurer era mai afabil, dar tot un comunist convins, lipsit de carisma și tăria lui Ceaușescu. Interesul președintelui era să se deschidă cât mai multe canale de comunicare în domeniile cultural, comercial și științific. Românii sunt un popor cald, discuțiile cu oamenii au fost spontane, dar sunt un popor supus unui sistem comunist dur.

La sfârșitul lunii august, Haldeman, șeful personalului de la Casa Albă, primea o revistă a presei legată de vizita președintelui Nixon la București. Toate știrile semnalaseră căldura cu care fusese primit președintele.

Erau reproduse și comentarii surprinse pe stradă: „Ce-o să zică presa rusă?” – se întrebă unul. „Cui îi pasă? Suntem independenți”. „Pare prietenos și frumos, precum actorii americani pe care îi vedem în filme.” „Am așteptat cinci ore ca să îl vedem. Nu am fi făcut așa ceva pentru de Gaulle.”

Președintele Richard Nixon, Harry C. Barnes, translatorul președintelui american, și Nicolae Ceaușescu

(Va urma)

Începe să se ridice clădirea Hotelului Intercontinental din București

mai pot decide unilateral ținerea unor manevre militare oriunde pe teritoriul Tratatului. România nu dorește un ajutor special din partea S.U.A. Secretarul de Stat spune că în aceste condiții ar fi mai bine ca Statele Unite să păstreze tăcerea. Macovescu este de acord. Ceaușescu le-a spus clar sovieticilor că dorește relații prietenești, dar armata sovietică nu va fi întâmpinată cu flori dacă va intra în țară. Secretarul de Stat a întrebat dacă sovieticii au dat asigurări că nu vor invada România. Macovescu explică că asemenea asigurări sunt inutile, pentru că le-au dat și cehoslovacilor înainte de invazie.

La începutul lunii iulie, vizita președintelui american în România era deja hotărâtă de partea americană. Helmut Sonnenfeldt, din cadrul Consiliului Național de Securitate (NSA), întocmește un memorandum cu posibile întrebări pe care Henry Kissinger, șeful NSA, ar putea să le adreseze la întâlnirea cu experții pe probleme românești. O enumerare a celor mai semnificative este relevantă: care este scopul pe termen lung al actualei politici externe românești; cât de departe crede Ceaușescu că poate merge în dezvoltarea unei

poziții independente a României față de Uniunea Sovietică; ce avantaje imediate speră să obțină românii din vizita președintelui american; există vreo opoziție semnificativă în cadrul conducerii române față de politica externă a lui Ceaușescu; cât de puternică este aripa din partidul comunist român rămasă loială Moscovei; care sunt perspectivele unei liberalizări în politica internă; are politica internă a lui Ceaușescu sprijin popular și cât de stabil este regimul lui; de cât suport tacit se bucură România în poziția sa de independență față de Moscova din partea celorlalte

*Mareșalul I.I. Iakubovski,
comandant șef
al Tratatului de la Varșovia*

state socialiste, cu excepția Iugoslaviei; ce reacții sovietice față de vizita președintelui american la București pot fi anticipate și, dacă reacțiile vor fi adverse, pe ce mijloace pot conta sovieticii – cu excepția celor militare – pentru a-și face cunoscută nemulțumirea; poate rezista Ceaușescu să refuze desfășurarea manevrelor militare pe teritoriul României în acest an (pe termen nelimitat; nu mai fuseseră manevre militare ale Tratatului din 1962 în România); ce implicații poate avea vizita președintelui asupra relațiilor României cu celelalte țări socialiste; dar cu China; care sunt perspectivele deturnării comerțului României dinspre Moscova spre Occident, care sunt produsele principale cu care se poate dezvolta comerțul în această direcție, ce rol pot juca Statele Unite în această direcție și în ce măsură ar ajuta acordarea clauzei națiunii celei mai favorizate.

La 10 iulie, șeful personalului de la Casa Albă, H.R. Haldeman, îi comunica lui Patrick Buchanan, asistent special al președintelui, dorința lui Richard Nixon ca Buchanan să se aplece la București cu câteva zile înainte de sosirea lui, pentru „a adulmeca atmosfera” (*do some sniffing around*).

La 11 iulie, ambasadorul Corneliu Bogdan era primit de președintele Richard Nixon. Și-a exprimat bucuria că președintele a răspuns așa de repede la invitația părții române. Nixon i-a spus că dorea să aibă o întrevedere între patru ochi cu Ceaușescu, la care doar Kissinger să mai fie prezent. A promis că nu va ieși nimic în afară de la acea întâlnire. Bogdan a informat că sovieticii au amânat semnarea

*Cetnicul
Stevan Moljevici
(al doilea
din stânga),
la procesul
de la
sfârșitul războiului*

Presiunile U.R.S.S. asupra Iugoslaviei titoiste au continuat. La 29 noiembrie 1949, la Matra, în Ungaria, a fost adoptată a doua Rezoluție a Cominformului despre situația din Iugoslavia, în care se preciza că partidul comunist iugoslav este în mâinile ucigașilor și spionilor, iar lupta contra clictii lui Tito reprezintă datoria internaționalistă a tuturor partidelor comuniste și muncitorești. Raportul incriminator la adresa lui Tito a fost citit de Gheorghe Gheorghiu-Dej, la ordinul U.R.S.S.

În perioada 1948 – 1953, au avut loc 7.877 incidente armate la granițele Iugoslaviei, dintre care 142 au fost ciocniri substanțiale.

La sfârșitul anului 1950, când trupele așa-ziselor voluntari din R.P. Chineză – Armata Voluntarilor Poporului – au traversat frontiera în nordul Peninsulei Coreene, atacând forțele O.N.U. conduse de S.U.A., regimul titoist de la Belgrad s-a temut că atacul respectiv este o diversiune pentru un atac al U.R.S.S. împotriva Iugoslaviei.

De altfel, la sfârșitul anului 1950, și aliații S.U.A. din Europa Occidentală – Marea Britanie și Franța – se temeau că NATO va rămâne descoperit în fața unui atac al U.R.S.S. în Europa, în timp ce S.U.A. erau implicate

în lupte contra trupelor R.P. Chineze în Războiul din Coreea.

În consecință, în decembrie 1950 au început discuțiile între Iugoslavia și S.U.A. privind livrarea de ajutor militar american pentru regimul titoist. Acestea au fost concretizate într-un acord făcut public la 14 noiembrie 1951, prin care Washingtonul se angaja „să ofere ajutor Iugoslaviei [...] în plan material [...] pentru a dezvolta capacitățile de apărare iugoslave”.

Între 1950 – 1955, ajutorul economic și militar acordat de statele occidentale, în special de S.U.A., Iugoslaviei titoiste a totalizat 1,5 miliarde dolari americani. Consilieri militari americani activau în cadrul Armatei Populare Iugoslave (JNA), iar S.U.A. au făcut livrări masive de armament către Iugoslavia titoistă. Între 1950 – 1955, Iugoslavia titoistă a acționat ca și cum *de facto* ar fi făcut parte din flancul de sud-est al NATO, sub coordonarea militară realizată de S.U.A.

Tito însă a rămas un co-

munist și a refuzat aderarea Iugoslaviei la NATO, de teamă că S.U.A. vor acționa pentru democratizarea reală a Iugoslaviei și în final îl vor răsturna de la putere.

Tito nu a fost decât un continuator al pretențiilor teritoriale ale Regatului Serbiei, ulterior ale cetnicilor din Al Doilea Război Mondial. Și aceasta întrucât, prin memorandumul „Serbia Omogenă” din 30 iunie 1941, cetnicul Stevan Moljevici viza anexarea la Iugoslavia a următoarelor teritorii: o parte a Banatului, cu orașele Timișoara și Reșița, de la România; Carinthia, cu Kleggenfurt/Celovec de la Austria; Rijeka/Fiume, Istria, Trieste, Gorizia, Friuli-Venezia Giulia de la Italia; aliniamentul orașelor Szeged, Baja și Pecs din sudul Ungariei; jumătatea de nord a Albaniei cu orașele Shkodra și Durrës; de la Bulgaria zonele Vidin – Timocul Bulgăresc, Kustendil și o parte a Macedoniei Pirine.

La sfârșitul anului 1944, unități de partizani titoiști au pătruns de multiple ori în Banatul românesc, dedându-se la jafuri și încercând să determine prin amenințări populația locală, indiferent de etnie, să sprijine alipirea zonei la Iugoslavia. În haosul instaurat în România după 23 august 1944, autoritățile române nu erau suficient de puternice și de bine organizate

*Tito
și
Andrija Hebrang*

Continuator al iredentismului și expansionismului pan-sârbesc, la sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial, liderul croat a aspirat la teritorii aflate în componența statelor vecine, așa cum am văzut în prima parte a acestui articol.

VISUL LUI JOSIP BROZ TITO IUGOSLAVIA MARE

Dr. ION GABRIEL ANDREI

*Prietenia
Tito – Stalin
nu a fost
foarte mult*

În final, ruptura dintre Stalin și Tito a fost oficializată la reuniunea Cominformului de la București, din iunie 1948, la care iugoslavii nu au participat. La 28 iunie 1948, la respectiva reuniune, a fost adoptată o rezoluție care făcea apel direct la răsturnarea de la putere a lui Tito printr-un puci al comuniștilor iugoslavi prosovietici. A urmat instituirea, de U.R.S.S. și statele socialiste satelite, a unei blocade economice asupra Iugoslaviei.

Pentru a supraviețui la conducerea Iugoslaviei și a-și consolida controlul asupra instituțiilor din sistemul de forță și al societății, în general, Tito a început epurarea elementelor disidente, inclusiv a prosovieticilor. În Iugoslavia au fost arestați emigranții ruși albgardiști stabiliți după Primul Război Mondial, care fuseseră

recrutați de U.R.S.S. împotriva lui Tito.

Ca reacție, în noaptea de 18 august 1949, la ora 3.00, la portarul M.A.E. al Iugoslaviei a fost lăsată de Ambasada U.R.S.S. la Belgrad o Notă a Guvernului sovietic, în care se preciza că Executivul de la Moscova este forțat să adopte alte măsuri necesare pentru protejarea drepturilor și

intereselor cetățenilor sovietici din Iugoslavia și pentru a-i trage la răspundere pe despoții fasciști – adică pe Tito și pe colaboratorii acestuia.

Imediat, în Iugoslavia au început să fie pregătite depozite de alimente și muniții, au fost organizate unități de partizani și au fost mutate arhivele în locații sigure.

Harta "Iugoslaviei Mari", ce trebuia să cuprindă și o porțiune din România

două hartă au fost inserate de Vladimir Filipovici în articol imediat după evocarea declarațiilor expansioniste ale lui Tito la adresa Carinției austriece. Faptul induce ideea că această a doua hartă, care face referiri și la părți ale României ce ar fi urmat să fie incluse în cadrul Iugoslaviei, ar fi fost publicată și ar fi circulat în perioada primilor ani de după încheierea celui de Al Doilea Război Mondial.

Potrivit acestei din urmă hărți, Iugoslavia Mare a lui Tito ar fi inclus: Republica Socialistă Slovenia, cu capitala la Ljubljana, care ar fi cuprins teritoriul actual al Sloveniei, landul Carinția din Austria cu orașul Klagenfurt (slo. Celovec) și regiunea Friuli-Venezia Giulia din Italia cu orașul Trieste; Republica Socialistă Croația cu capitala la Zagreb, având teritoriul identic cu cel al Croației actuale; Republica Socialistă Bosnia, cu capitala la Sarajevo, având teritoriul identic cu cel al Bosniei și Herțegovina actuale; Republica Socialistă Muntenegru, cu capitala la Podgorica, având teritoriul identic cu cel al Muntenegrului actual. Republica Socialistă Serbia, cu capitala la Belgrad, ar fi inclus teritoriul

actual al Serbiei, fără Kosovo, dar cu Provincia Autonomă Vojvodina, ce ar fi cuprins și județele Timiș și Caraș-Severin din Banatul românesc, din actuala Românie. Republica Socialistă Albania, cu capitala la Tirana, ar fi inclus teritoriul actual al Albaniei și al Kosovo. Republica Socialistă Macedonia, cu capitala la Salonic, ar fi inclus actualul teritoriu al Macedoniei de Nord (Macedonia Vardară ex-iugoslavă), Macedonia Egee din Grecia și Macedonia Pirină din Bulgaria. Republica Socialistă Valahia, cu capitala la București, ar fi devenit și ea parte componentă a Iugoslaviei și ar fi inclus județele din Oltenia și din Muntenia ale României. Republica Socialistă Bulgaria, cu capitala la Sofia, devenea și ea o componentă a Iugoslaviei și ar fi inclus actualul teritoriu al Bulgariei, județul Constanța din Dobrogea românească, precum și Provincia Autonomă Tracia cu Istanbul/Țarigrad care ar fi avut un teritoriu identic celui al Turciei europene. Harta, fără un autor menționat, era prezentată cu un subtitlu explicativ: „Universul paralel” al Marii Iugoslavii. Concluzia articolului era că Iugoslavia titoistă ar fi

urmat să se întindă „de la Celovec [Klagenfurt] la Țarigrad [Istanbul]”, iar cea a hărții: din vest, de la Trieste, până în est, la Constanța.

Această din urmă hartă a arealului maximal al expansionismului și iredentismului titoist, precum și articolul lui Vladimir Filipovici au fost preluate în integralitatea lor și publicate, a doua zi, la 30 noiembrie 2016, pe portalul de internet sârbesc SRBIN.INFO – știri Rapide pe Internet Sârbești, având ca nou titlu al articolului *Planuri imperialiste: Tito a vrut Marea Iugoslavie din Koruška [Carinthia – I.G.A.] până la Țarigrad*.

În final, harta arealului maximal iugoslav și articolul au fost publicate la 30 iunie 2018 pe siteul sârbesc Espresso.rs, având și varianta pentru croați Express.hr, cu titlul *Aceasta este harta Marii Iugoslavii. Tito a dorit să facă din noi o putere mondială!*

Harta arealului maximal al Marii Iugoslavii publicată în mass-media sârbă a fost întocmită, în privința teritoriului etnic și statal românesc, de o manieră care convenea aspirațiilor expansioniste sovietice și ungare. România nu ar mai fi existat deloc ca stat. Oltenia, Muntenia și zona bănățeană cu Orșova a actualului județ Mehedinți ar fi constituit o republică a Valahiei inclusă în Iugoslavia. Transilvania, Crișana și Maramureșul ar fi fost incluse în Republica Populară Ungară. Semnificativ, această Ungarie Mare nu ar fi pierdut niciun teritoriu în favoarea Marii Iugoslavii. Pe hartă apărea o așa-numită Republică Socialistă a Moldovei, care ar fi inclus: cele opt județe ale Moldovei din cadrul României actuale; județul Tulcea; Republica Moldova

pentru a respinge astfel de agresiuni externe. Șansa României a constat în prezența macedo-românilor (aromânilor) care, după cedarea Cadrilaterului în 1940, fuseseră strămutați din respectivul teritoriu și colonizați în Banatul românesc. Coloniștii macedo-români (aromâni) din Banatul românesc au rezistat cu armele în fața bandelor de partizani iugoslavi titoiști; de câteva ori au implementat pe loc justiția asupra agresorilor capturați și în final i-au alungat în Iugoslavia.

In cazul revendicărilor teritoriale ale lui Tito față de România este elocvent episodul discuției dintre reprezentantul său Andrija Hebrang și Stalin, din 8 ianuarie 1945. Trimisul lui Tito a revendicat alipirea la Iugoslavia exact a alinimentului din Banatul românesc revendicat anterior de cetnicul Stevan Moljevici: Timișoara și Reșița, cu varianta minimală a impunerii controlului iugoslav asupra instalațiilor industriale și miniere reșițene. Din fericire pentru țara noastră, Stalin nu a sprijinit revendicările teritoriale ale lui Tito în acest caz, în contextul în care liderul sovietic se pregătea pentru instaurarea la București a Guvernului dr. Petru Groza. După ce Groza a devenit premier al României la 6 martie 1945, Stalin a permis reinstaurarea în aceeași lună a administrației românești în Transilvania de Nord, astfel că nici revendicările lui Tito la adresa Banatului românesc nu au mai avut succes în fața sovieticilor, eșuând planul secesionist al Frontului Antifascist Slav din Timișoara de organizare a Congresului tuturor slavilor din România.

În ultimii ani, în *mass-media* sârbă s-au vehiculat și hărți, ai

*Caricatură
din ziarul sovietic Pravda,
înfățișându-l pe Tito
drept lacheu al Occidentului...*

cărora autori nu au fost menționați, cuprinzând diverse alinamente ale pretențiilor teritoriale ale lui Tito pentru statul iugoslav extins. Unul dintre alinamente ar fi inclus: teritoriul Iugoslaviei interbelice; zonele obținute de la Italia prin Tratatul de Pace de la Paris din 1947 și prin împărțirea Teritoriului Liber Trieste în 1954; întreaga regiune Friuli-Venezia Giulia din Italia; întregul land Carinthia din Austria; întreaga Bulgaria; întreaga Albania; integralitatea regiunilor Macedonia și Tracia de la Grecia.

Harta acestui alinament a fost publicată la 29 noiembrie

2016 în ziarul *Blic* din Serbia, fiind inserată în articolul *Iugoslavia Mare. Iată cum ar fi arătat R.S.F. Iugoslavia dacă s-ar fi îndeplinit visurile lui Tito*, scris de Vladimir Filipovici. Harta fără autor era intitulată „Iugoslavia Mare”.

În același articol a fost inserată și o a doua hartă a expansiunii teritoriale iugoslav titoiste. Despre aceasta, Vladimir Filipovici susținea: „A apărut o hartă interesantă, care proiectează felul în care R.S.F. Iugoslavia ar fi arătat dacă s-ar fi împlinit planurile lui Tito, în două cazuri: dacă viziunea mareșalului includea Albania și părți ale României și Greciei, inclusiv Salonic; dacă Acordul de la Bled dintre Tito și Dimitrov ar fi inclus integrarea Bulgariei în comunitatea țărilor iugoslave”. Potrivit lui Vladimir Filipovici, „autorul hărții neobișnuite consideră că într-un univers paralel revoluția comunistă din Grecia ar fi avut succes măcar parțial, astfel că unele părți ale acestei țări ar fi secesionat și s-ar fi alipit Iugoslaviei. Același lucru se aplică Valahiei, fost principat, astăzi provincie a României”.

Aceste afirmații despre a

*... și mareșalul iugoslav primit la Londra, în 1953,
de premierul Winston Churchill
și ministrul de Externe Anthony Eden*

CÂND CRIZA ECONOMICĂ A NĂSCUT MONȘTRI GERMANIA ÎN DERIVĂ

DORINA MIHALCEA

13 iulie 1931: clienți în fața Danatbank

● Uneconomistcustu-
dii de filosofie și istorie
este chemat să salveze
țara ● Germania – cel
mai mare importator de
capital ● Lunea neagră
a sistemului bancar
german ● În 1932, circa
30% din populația ac-
tivă în șomaj ● În patria
berii, între 1929 și 1933,
consumul ei s-a prăbu-
șit cu peste 40% ● Foste
baruri și terase – localuri
de propagandă nazistă

La sfârșitul anilor '20 spațiul politic german s-a confruntat cu un lung șir de probleme: fragilitatea coalițiilor parlamentare, schimbări de cancelari, necesitatea luării unor decizii pe cât de incomode, pe atât de nepopulare.

In iunie 1928, social-democratul Hermann Müller (1876 – 1931) prelua, pentru a doua oară, poziția de șef al Guvernului federal. Era o perioadă dificilă, dar Müller credea că nu putea să fie chiar atât de complicată precum fusese la primul său mandat, cele câteva luni din martie – iunie 1920. Însă, incapabil să redreseze economia, după mai puțin de doi ani, a fost nevoit, în martie 1930, să își depună demisia. Pentru a-l înlocui, președintele Republicii de la Weimar, mare-

șalul Paul von Hindenburg, a apelat la președintele grupului parlamentar centrist, Heinrich Brüning (1885 – 1970).

Beneficiind de susținerea marii majorități a formațiunilor politice interne, pentru noul cancelar se părea că veneau vremuri mai bune. Însă Brüning, cu studii de economie (dar și de filosofie, istorie și drept) și o bună cunoaștere a problemelor muncitorilor germani (între 1921 și 1930 ocupase o poziție importantă în cadrul confederației sindicale creștine naționa-

le), era conștient că lucrurile nu stăteau tocmai așa.

Mai ales că Germania devenise cel mai mare importator de capital, aproape toți banii investiți anterior în ample proiecte de dezvoltare provenind din surse externe: din S.U.A. (37%), Marea Britanie (21%), Elveția (14%), Olanda (10%), Franța (6%) și Suedia (2%). Și, cel mai adesea, a fost vorba de credite de finanțare pe termen scurt (din aproximativ 24 de miliarde mărci aur, cât s-a investit în Germania din exterior, 10 miliarde

actuală; regiunea Odessa din actuala Ucraină. Se subînțelege că această iluzorie Moldovă Mare ar fi fost un satelit al U.R.S.S. Harta fără autor menționat cuprindea și alte bizarerii: Republica Federală Germania ar fi inclus Austria și Tirolul de Sud de la Italia. Republica Socialistă Cehoslovacă ar fi inclus Subcarpatia din actuala Ucraină. U.R.S.S. ar fi inclus actuala Ucraină, dar fără Republica Moldova și fără regiunea Odessa.

La o analiză atentă, rezultă că a doua hartă nu a fost elaborată imediat după încheierea celui de Al Doilea Război Mondial, deci nu a fost folosită în jocurile geo-politice și geo-strategice ale lui Tito, ale U.R.S.S. și ale celorlalte Mari Puteri. Astfel, harta cu Republica Socialistă Valahia din cadrul Iugoslaviei titoiste menționează aliniamente teritoriale care au apărut abia după reînființarea județelor în R.S. România în 1968: apartenența zonei Orșova din Banat la județul Mehedinți din Oltenia, limitele actuale dintre județele Vrancea și Buzău – care nu urmează cursul Milcovului –, respectiv dintre județele Tulcea și Constanța.

În final, din căutările subsemnatului a reieșit că harta cu Republica Socialistă Valahia în cadrul Iugoslaviei Mari titoiste este mult mai recentă, fiind publicată abia în anul 2014 în mediul virtual, în categoria de postări speculative și neștiințifice.

Rămâne însă întrebarea: cui folosește un astfel de demers neștiințific, găzduit în paginile unei publicații de mare tiraj din Serbia precum *Blic*, și nicidecum în vreo fișică obscură? Promovarea unor astfel de hărți ale Iugoslaviei Mari titoiste derivă din amatorism, din neștiin-

Revistele Life...

ță, sau se încadrează într-o componentă a războiului hibrid aflat în plină derulare în sud-estul Europei, soldat cu anexarea Crimeii la Federația Rusă și cu izbucnirea conflictului militar din zona Donbass a Ucrainei?

Poate nu întâmplător, harta arealului maximal iugoslav a fost popularizată în mass-media sârbă în contextul puternicei ofensive politice, economice, energetice, de securitate, religioase și culturale lansate în ultimii ani de Federația Rusă în Serbia, în Republica Srpska și în ansamblul Balcanilor.

... și Time i-au consacrat lui Tito mai multe coperte

Potrivit rezultatelor cercetărilor inserate în articolul sus-menționat al lui Vladimir Filipovici din ziarul *Blic*, la capitolul „Ce ne lipsește cel mai mult din fosta Iugoslavie?”, răspunsurile sârbilor sunt împărțite. Astfel, 21% regretă securitatea și siguranța personală, 12% accesul la Marea Adriatică, 11% traiul într-o țară respectată pe plan internațional, 10% standardul ridicat de trai, 6% un campionat puternic de fotbal, 5% siguranța viitorului, 5% dreptul de asociere, 4% Tito ca lider, 4% programul avantajos de lucru între orele 06.00 – 14.00 și 07.00 – 15.00, 3% pașapoartele cu care puteau călători peste hotare fără vize, 3% salariul sigur, 3% shoppingul la Trieste, 2% creditele avantajoase, 2% filmele și muzica de tip occidental.

În final, atitudinea lui Tito și cea a lui Stalin au constituit o respectare, chiar dacă neintenționată, a Acordului de Procentaj dintre Winston Churchill și Stalin din 1944. După ruptura dintre Tito și Stalin din 1948, liderul de la Belgrad nu a mai putut anexa la Iugoslavia vreun teritoriu învecinat și a rămas la jumătatea drumului între comunismul bolșevic și democrația occidentală. Iar liderul de la Moscova nu a atacat militar Iugoslavia, deși Armata Roșie sovietică ar fi putut obține victoria, chiar cu pierderi ridicate în efectivele proprii umane și materiale. Prin urmare, ca ironie a istoriei, Iugoslavia titoistă a rămas în procentajul de influență de 50% – 50% între U.R.S.S. și Aliații Occidentali, conform înțelegerii dintre Churchill și Stalin.

(Continuare în p. 32)

*„Germania,
trezește-te”,
scria pe prapuri
acestor simpatizanți
naziști*

sistemul bancar german. Căci multe asemenea instituții, în anii lor fasti, susținuseră combinatul. Însă, de departe, cea mai expusă a fost Danatbank (*Darmstädter und Nationalbank*), care îi acordase lui Carl Lahusen un împrumut de 48 de milioane de Reichsmark, Nordwolle reprezentând pentru ei cel mai important client. În noile condiții, banca s-a trezit incapabilă să acopere singură uriașa pierdere. La 11 iulie, patronul Danatbank, Jakob Goldschmidt (1882 – 1955), a informat guvernul că instituția sa nu mai deținea niciun ban lichid. S-a organizat imediat un comitet de criză; era, în fond, cea de-a doua bancă ca importanță a țării. Specialiștii lui Brüning au decis să oprească criza de la Danatbank, folosindu-se de resursele celorlalte instituții de profil. Însă acestea au refuzat din start. Guvernul s-a gândit, în același timp, să facă apel la un ajutor financiar din străinătate. Dar și bancherii din Franța vecină, cât și cei din Statele Unite sau Anglia nici nu au vrut să audă de așa ceva. Nu numai că Germania nu respectase condițiile Planului Young, ci, mai mult, era catalogată deja ca un stat insolubil.

Astfel că, luni, 13 iulie 1931, clienții matinali ai Danatbank s-au trezit în fața unor uși ferecate. Ca explicație, un afiș:

„Danatbank informează că este constrânsă să își închidă toate sucursalele. Guvernul Reichului va garanta integritatea tuturor depozitelor“. Cu alte cuvinte, instituția bancară dăduse faliment...

Vestea s-a răspândit cu viteza fulgerului. Cei fericiți de a nu se fi aflat printre clienții Danatbank au luat cu asalt ghișeele pentru a-și retrage economiile. Până spre prânz, cea mai mare parte a băncilor germane au fost nevoite să își închidă sucursalele din cauza lipsei de lichidități. Angrenajul sistemului financiar era în prag de colaps.

Neputând să găsească rapid decizia cea mai înțeleaptă, Heinrich Brüning a hotărât închiderea tuturor băncilor pentru două zile consecutive, respectiv 14 și 15 iulie. Glonțul fusese

însă tras. Un val de panică a cuprins întreaga națiune. Cozi uriașe s-au format în fața magazinelor, oamenii încercând să își facă cât mai multe provizii pentru a putea rezista în vremurile tulburi care urmau.

Guvernul a luat și alte măsuri energice: s-a stabilit un strict control al capitalului; activitățile instituțiilor bancare au fost limitate doar la plățile indispensabile traiului de zi cu zi; bursa a fost închisă pe o durată nedeterminată și a fost creată o structură specială pentru a transfera datoriile și activele financiare ale întregului sector bancar, Akzeptbank. La rândul său, Reichsbank a ridicat rata de dobândă cheie cu 15%, pentru a-și reconstitui rezervele în aur și devize. Astfel, scurgerea de capital a fost clar stopată, iar Banca Reichului a putut să ajute sistemul bancar, fără însă a pune în pericol moneda națională. Într-un final, Danatbank a fost naționalizată, pentru ca, mai apoi, să fuzioneze cu Dresdner Bank. Alte două instituții de profil, Deutsche Bank și Commerzbank, au fost salvate de la faliment prin implicarea directă a statului.

Cu toate acestea, sectorul bancar a rămas în agonie. Nu

Sediul partidului comunist german din Berlin

Membrii Cabinetului Hermann Müller

au reprezentat asemenea credite pe termen scurt). În bilanțul băncilor germane, partea creanțelor străine s-a dublat de-a dreptul (de la 19,7%, în 1925, ajungând, în 1928, la peste 43%).

Odată cu Marele Crah financiar din 1929, marja majoritate a acestor fonduri a fost retrasă. În doar șapte luni, aproximativ trei miliarde de mărci au ieșit din Germania și au fost convertite în devize străine.

Pentru a salva economia în prag de colaps, Heinrich Brüning a fost nevoit să ia măsuri dure, lansând o politică deflaționistă prin definiție: salariile funcționarilor au fost micșorate cu 10%, alocația de șomaj cu 14%, ca și toate cheltuielile publice, cu aproximativ 25%.

În ideea de a echilibra bugetul, Brüning a proiectat impunerea de noi impozite (pe tutun, zahăr sau bere) și, în special, unul pe cap de locuitor, ceea ce a trezit un val de nemulțumire în rândul marii majorități a deputaților, chiar și în sânul familiei sale social-democrate. Când bugetul a fost respins de Reichstag, cancelarul a răspuns prin dizolvarea Adunării parlamentare și o guvernare pe bază numai de

decrete-legi. În noul context, au fost organizate alegeri federale, la 14 septembrie 1930. Criza economică și gravele disparități sociale au propulsat formațiuni politice care, în alte condiții, ar fi rămas insignifiante pe eșichier. Cea mai spectaculoasă urcare a cunoscut-o Partidul Muncitoresc Național-Socialist German (NSDAP) care, de la 2,6% cât înregistrase la scrutinul anterior, atingea 18,3%, ajungând să ocupe 107 locuri în Parlament, devenind a doua forță politică a țării. Pe locul al treilea s-a clasat Partidul Comunist cu puțin peste 13% dintre voturi. După cum avea să titreze jurnalul francez *Le Temps*: „Și cele mai negre previziuni au fost depășite!” Și, în acele condiții, cum oare mai puteau investitorii străini să mai aibă încredere într-un stat în care partidele extremiste și haosul politic domneau?

În asemenea condiții, cancelarul nu a mai avut altă soluție decât să declare, la 5 iunie 1931, imposibilitatea de a mai achita repa-

rațiile de război, prevăzute prin Tratatul de la Versailles și revizuite odată cu punerea în aplicare a Planului Young (7 iunie 1929). Chiar dacă, la insistențele președintelui american Herbert Hoover, se semnează un moratoriu de un an pentru toate datoriile interguvernamentale (20 iunie 1931), piețele internaționale au reacționat imediat, catalogând Germania ca țară nesigură. Retragerile de capital și de afaceri străine au continuat în ritmuri extrem de alerte.

Sectorul financiar a în-
ceput să se clătine ame-
ninător, un adevărat castel de
cărți de joc. Nu era nevoie decât
de o pală mai puternică de vânt
și totul se prăbușea. Iar vântul a
suflet din spre... Bremen. Acolo,
un combinat de lână și materiale
textile și-a declarat falimentul.
Nordwolle, creație a lui Johann
Carl Lahusen (1858 – 1921),
până atunci un adevărat gigant
în domeniu, intrase de câțiva
ani pe mâna fiului, Georg Carl
(1888 – 1973). Încercând să-i
dea afacerii o dezvoltare mult
accelerată, s-a afundat în datorii și
în escrocherii financiare. Odată
cu închiderea principalei bănci
austriece, Credit – Anstalt (11
mai 1931), și-a văzut tăiate și
ultimele șanse de refinanțare.

Falimentul Nordwolle a lovit
însă, în cascadă, aproape tot

Vitrina unui magazin cu proprietar evreu

Marș al șomerilor...

să își concedieze lucrătorii. În 1931, prețul la cereale a scăzut cu 40%.

Mare parte din populație s-a trezit aproape în imposibilitatea de a-și achita datoriile sau chiar a trăi de pe o zi pe alta. Cei mai mulți au început să-și amâneze sau chiar să vândă bijuterii, piese de mobilier... Puțini își mai permiteau să calce pragul braseriilor sau restaurantelor, chiar și de cartier. În țara băutorilor de bere prin excelență, consumul acestei licori a scăzut, între 1929 și 1933, cu peste 40%! În lipsa clienților, micile afaceri de familie, terase și baruri, încep să își ferece ușile. Multe magazine își acoperă vitrinele cu placaje, de teama furturilor. Sărăcia se resimte peste tot. Pe străzile marilor orașe, oameni purtând pancarde pe care scria „Accept orice gen de slujbă” se întâlnesc la tot pasul. Șomerii pun stăpânire pe parcuri și pe grădini. Se formează cozi uriașe în fața cantinelor care ofereau hrană caldă gratis. Germania suferă, pare pe moarte.

Aproape toată lumea

dă vina pe străini, pe sistemul capitalist, pe înfrângerea din Primul Război Mondial... Nemulțumirea atinge cele mai înalte cote. Și pe acest fundal, național-socialismul câștigă din ce în ce mai mulți adepți. Au nevoie de mult mai multe locuri de întâlnire, pentru a-și propaga mesajul. Unora le-a venit o idee ingenioasă – dacă ar închiria o parte dintre localurile închise din cauza crizei?! Nimic mai simplu, căci proprietarilor nu le pasă ce se întâmplă acolo, atâta vreme cât își primesc banii. Foste baruri se transformă în localuri de propagandă nazistă, unde șomerii erau așteptați cu brațele deschise, lăsați să își spună păsurile, dar și îndotrinați prin lecturi

... și cantina săracilor

zilnice din paginile gazetei naziste *Völkischer Beobachter*.

După cum aveau să observe jurnaliștii francezi, agitația partidelor extremiste devenise extrem de periculoasă, din punct de vedere politic, Germania „intrase în derivă” (*Le Temps*, 17 octombrie 1931).

Pentru a menține cât de cât echilibrul atât de fragil al finanțelor publice și a restabili încrederea populației în acțiunile guvernului, Heinrich Brüning a mizat în continuare pe a sa politică deflaționistă. Numai că aproape nimeni nu îi mai acorda vreo atenție așa-numitului „cancelar al foamei”. Recent realesul președinte Hindenburg nu a mai dorit ca al doilea său mandat să fie marcat de impopularitatea lui Brüning și i-a decis înlocuirea (30 mai 1932) cu Franz von Papen, important membru al formațiunii politice de centru (*Zentrumspartei*). Au urmat noi alegeri, marcate însă de incidente violente între extremele de stânga și de dreapta, la care Partidul Național-Socialist a obținut din ce în ce mai multe voturi. Noul context i-a forțat mâna lui Von Papen să propună formarea unei coaliții cu formațiunea nazistă, deși

președintele Hindenburg s-a opus. Până la urmă, în decembrie 1932, cancelarul a fost nevoit să își depună demisia. Cel care i-a succedat, generalul Kurt von Schleicher (1882 – 1934), a eșuat, la rândul său, în lupta împotriva nazismului și comunismului. S-a ajuns astfel, în ianuarie 1933, la investirea lui Adolf Hitler. Iar restul e istorie... ■

s-au mai acordat credite aproape deloc, dobânzile au urcat astronomic, astfel că investițiile aproape că au dispărut. Marja majoritate a patronilor de întreprinderi s-a trezit în imposibilitatea de a-și plăti angajații. Șomajul a atins cote de neimaginat altădată.

In lipsa creditării externe, Germania supraindustrializată nu a mai fost capabilă să exporte suficient pentru a balansa importurile de materii prime, astfel că producția s-a prăbușit (după unele calcule, în comparație cu anul 1929, în 1932 scăderea a fost de peste 50%). Numărul șomerilor a ajuns, în februarie 1932, la peste 6 milioane de germani. Cea mai lovită categorie de vârstă au fost tinerii, conform statisticilor, în iulie 1932, 60% dintre bărbații între 21 și 24 de ani au rămas fără un loc de muncă. Într-o Germanie în care industria era punctul forte, categoria profesională

a muncitorilor a fost lovită în masă. Ruhr, Silezia și zona Berlinului s-au transformat dintr-o dată în adevărați poli ai sărăciei. Marii și micii comercianți sufereau, la rândul lor, din cauza scăderii puterii de cumpărare. În vara anului următor, 1932, circa 30% din populația activă intrase în șomaj. Conform legislației în vigoare, asistența socială trebuia să îi precia. Fiind o structură a autorităților locale, sursele ei de finanțare se diminuaseră odată cu instalarea crizei. Astfel, în speranța reducerii numărului celor care se înscriau pentru ajutorul de șomaj, birourile municipalităților își trimiteau oamenii pe teren să facă anchete și controale de-a dreptul umiltoare în familiile celor ce se declaraseră fără posibilitate de susținere financiară.

În septembrie 1931, guvernul a ridicat vârsta minimă de acordare a ajutorului de șomaj, de la 16 la 21 de ani.

O lovitură teribilă pentru societate, căci marja majoritate a tinerilor nu mai avea loc de muncă. Pentru a câștiga câțiva bănuți, adolescenții germani au recurs la tot felul de soluții: vindeau ziare, cântau și dansau pe străzi pentru amuzamentul trecătorilor, transportau pachete pe distanțe mai lungi, lucrau cu ziua pentru a face curat în case sau magazine... La Berlin, după cum arăta într-un interesant studiu istoric francez Michèle Cointet, în cartierul unde se găseau cele mai multe săli de spectacole și restaurante, tinerii nu numai că se ofereau să păzească automobilele, dar ajunseseră, pentru câteva mărci, să îi amenințe pe șoferii care le refuzau protecția împotriva unei posibile vandalizări.

Și agricultura a resimțit, la rândul ei, din plin șocul crizei. În lipsa unui export la prețuri rentabile, marii proprietari de terenuri arabile s-au văzut constrânși

Presă de dreapta din Franța vecină s-a arătat de-a dreptul șocată de amploarea lucrărilor publice efectuate în Germania anilor '20. Ziaristul și scriitorul Ludovic Naudeau (1872 – 1949), care a străbătut țara, în calitate de trimis special al publicației *L'illustration*, descria cu uimire străzile, canalele nou apărute și, în special, construcțiile, civile sau publice: „Sute de mii au fost consolidate cu piatră și cărămidă” (*L'illustration*, 12 decembrie 1931). Trecând prin orașe pe care le mai vizitase și cu ani în urmă – Berlin, Frankfurt, Düsseldorf, Köln –, aproape că nu le-a mai recunoscut. Și, în special pe cel din urmă, Köln, care, „sub conducerea Oberbürgermeistrului Adenauer, acest Harun-al-Rașid de la țărmurile Rinului, nu a precupețit nimic pentru a se fâli cu cele mai costisitoare înfrumusețări” (*L'illustration*, 26 decembrie 1931). Peste tot pe unde trecea, observa cele mai înalte edificii publice, cele mai moderne echipamente urbane, locuințele cele mai luxoase. Totul era la superlativ...

Primarului orașului Köln între 1917 și 1933, viitorul cancelar federal Konrad Adenauer (1894 – 1963), i se datorează, printre altele, construirea primei autostrăzi din Germania, ce lega orașul pe care îl administra de Bonn, dar și noi facilități portuare, o centură verde, terenuri de sport și săli de expoziții, ca, de asemenea, și reconstrucția Universității din cel mai de seamă burg al Renaniei.

Konrad Adenauer (al treilea din stânga)

au fost catastrofale.

La un an după crah, ambasadorul britanic sir Horace Rumbold, a observat că miniștrii nu mai organizau și nu mai participau la dîncuri fastuoase: „Nu-și permit să întoarcă generozitatea pe care le-au arătat-o străinii, dar, pe lângă asta, se tem fără îndoială de reacția pe care fotografia unui festin amplu le-ar stârni-o unor oficiali ale căror salarii sunt diminuate... ospetele [sic] bogate oferite de bancherii evrei, care fuseseră până atunci o caracteristică a sezonului monden berlinez, nu vor mai avea loc anul acesta. Toate acestea vor fi un avantaj uriaș pentru digestie“.

Poetul britanic Stephen Spender nota că devenise imposibil să intri într-un magazin din Berlin fără să fii înconjurat de cerșetori. Totuși, mulți vizitatori francezi priveau lucrurile cu scepticism, crezând că germanii se foloseau încă o dată de pretextul crizei economice pentru a evita să plătească despăgubirile de război. „Francezii care se întorc din Berlin etalcază o extravaganță incredibilă, arătând luxul evident care există acolo“, îi spunea scriitorul André Gide contelui Harry Kessler.

Totuși, poetul britanic Christopher Isherwood, care stătea într-o locuință închiriată dintr-o mahala, împreună cu familia iubitelui său, la un an după crah, era mai aproape de adevăr atunci când scria, mai târziu: „Era fieritura clocotindă a istoriei în desfășurare – o fierură care avea să pună la încercare ade-

Lilian Mowrer

vărul tuturor teoriilor politice, așa cum gătitul practic este testul cărților de bucate. Fiertura de la Berlin clocotea de șomaj, malnutriție, panică bursieră, ură față de Tratatul de la Versailles și alte ingrediente tari“. Cu alte cuvinte, erau exact condițiile necesare pentru ca național-socialiștii să-i convingă pe votanți că fiertura lui Hitler, în care se amestecau dictatură, animozitate și patriotism pervertit, era singura speranță a unei renașteri naționale.

La 14 septembrie 1930, scena politică s-a schimbat dramatic, atunci când naziștii au obținut 107 mandate

la alegerile federale. Perioada lungă de așteptare se încheiește. Învățându-și lecția puciului eșuat, Hitler a raportat succesul pe căi legale. Lordul Rothermere, un magnat britanic al presei aflat în München la vremea respectivă, era încântat, convins că Hitler deschisese calea unei noi ere pentru Germania. Își îndemna concetățenii să recunoască avantajele pe care fascismul german le putea avea pentru Europa, îndeosebi în lupta împotriva comunismului. Ambasadorul Rumbold era mai sceptic. O lună mai târziu, la 13 octombrie, după ce Reichstagul s-a întrunit pentru prima oară după alegeri, îl informa pe regele George al V-lea: „Eram în Reichstag când acești fasciști germani și-au făcut intrarea în uniformele lor nepermise, care constau într-o cămașă kaki, pantaloni strâmți și moletiere, cu «Hakenkreuz» pe braț. Unul dintre lideri era în pantaloni de golf, care nu-i veneau prea bine. Au ajuns la Cameră cu paltoanele pe ei, ca să-și ascundă uniformele, și ai fi zis că intrarea pe care și-au făcut-o fusese pusă în scenă de un Mussolini de varietate. Dar cu toate că atitudinea lor este descori-

lipsită de demnitate și copilărească, au reușit, fără îndoială, să stârnească un spirit nou în națiune, unul care se exprimă în dorința de a «grăbi lucrurile»“.

„În scurt timp au intrat în conflict cu comuniștii“, îi scria Sir Horace mamei, „cele două partide aruncându-și reciproc insulte dintr-un capăt spre celălalt al sălii.

Ambasadorul Marii Britanii, Horace Rumbold (al doilea din dreapta) în 1932, după o vizită la președintele Hindenburg

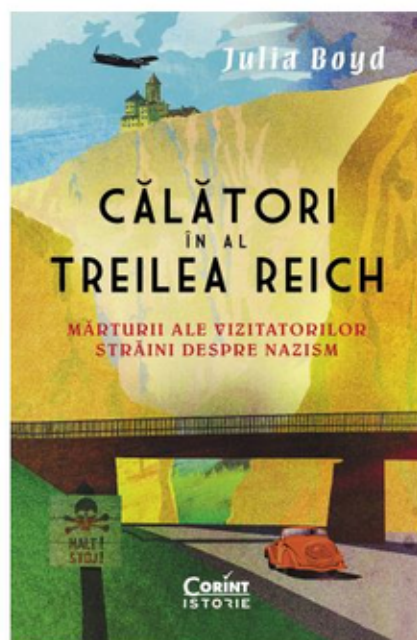

La Editura Corint se află în pregătire volumul autoarei britanice Julia Boyd, intitulat *Călători în Al Treilea Reich. Mărturii ale vizitatorilor străini despre nazism*. Am desprins câteva fragmente care abordează impactul Marii Crize economice asupra societății germane, semnificative și pentru toleranța cu care era privită în alte țări ascensiunea nazismului.

GERMANIA ÎNTRE DISPERARE ȘI SPERANȚĂ

JULIA BOYD

● Carnavalul cheltuielilor publice, pe bani americani ● Fiertura clocotindă a istoriei ● Naziștii stărnesc un spirit nou în națiune ● Charlie Chaplin subminează viitorul rasei germane ● André Gide considera că germanii erau cu 30 de ani mai avansați ca francezii ● Roger Martin du Gard: omul viitorului e creat în Germania ● Hindenburg despre Hitler: „O să-l fac diriginte de poștă și-o să poată linge timbrele cu efigia mea“

La 24 octombrie 1929 – Joia Neagră – Bursa de pe Wall Street s-a prăbușit, iar odată cu ea și speranțele de prosperitate continuă a Germaniei. De fapt, existaseră chiar înainte de crahul financiar semne care sugerau că poleiala anilor „de aur“ ai Republicii de la Weimar se subția.

Americanca Lilian Mowrer, scriitoare și critic literar, pretindea că prevăzuse criza. Pe lângă recenziile pieselor de teatru, scria și articole cu un caracter general și, alături de alți ziariști, era invitată cu regularitate de căile ferate germane să viziteze regiuni mai puțin cunoscute ale țării. A fost șocată să vadă „risipa“

cheltuielilor publice pe care o întâlnea pretutindeni: „Când îmi erau arătate acele splendide construcții noi... acele blocuri de locuințe spațioase grupate în jurul unor curți mărginite de copaci sau fermecătoarele case pentru familie din noile cartiere rezidențiale, le comparam cu ceea ce văzusem în alte țări. Pe lângă această opulență

germană, zonele reconstruite din Franța păreau foarte ieftine și umile“.

Dar, așa cum a înțeles Mowrer, croarea fatală în acel „carnaval al cheltuielilor publice“ era dependența de împrumuturile americane pe termen scurt; iar atunci când buba s-a spart și a venit scadența datoriilor, consecințele pentru Germania

Germania se înrăutățise și mai mult: „Ni-meni nu mai are bani, prețul pâinii nu scade, șomajul rămâne ridicat... Oamenii nu văd cum vor rezista peste iarnă. Li se pare că nu mai au nimic de pierdut și nicio speranță... lipsa oricărei speranțe este cea care face ca situația să pară atât de deprimantă și din cauza căreia e atât de dificil pentru Brüning [Heinrich, 1885 – 1970, a deținut funcția de cancelar în perioada 1930 – 1932] să-i țină sub control“.

La 9 martie 1931, Charlie Chaplin a venit la Berlin pentru a-și promova cel mai recent și de succes film mut, *Luminile orașului*. „Mama ta n-a avut liniște până ce n-a luat legătura cu el“, îi scria sir Horace Rumbold fiicei sale, Constantia, „așa că vine în seara asta pentru a lua cina cu noi și a pune în scenă o piesă. Vom atrage o atenție considerabilă“. A avut dreptate. Filmulețul realizat de Pathé News despre sosirea lui Chaplin în Berlin era însoțit de textul: „Regii aproape că ar putea invidia primirea

pe care mulțimile în delir i-au făcut-o celebrului comic al ecranului“. Mii de oameni s-au înghesuit pe străzi de la Gara Friedrichstrasse până la Hotelul Adlon, unde Chaplin a fost cazat în apartamentul regal, ca oaspete de onoare. Însă nu toți cei care i-au ieșit în întâmpinare erau prietenoși. Din convingerea greșită că

Defilare nazistă...

Chaplin era evreu, naționaliștii s-au strâns în fața hotelului Adlon și i-au strigat cuvinte jignitoare, în vreme ce un grup de comuniști a amenințat că va sparge ferestrele hotelului dacă actorul refuză să le primească delegația. Retorica nazistă și-a găsit ecoul în ziarul național-socialistilor, *Der Angriff*, editat de Goebbels, care scria despre „evreul Chaplin“ al cărui „personaj de film tipic evreiesc îi îndepărta pe tinerii germani de idealul eroic masculin al germanului Siegfried“, astfel „subminând viitorul rasei germane“. În fața unei asemenea virulențe a campaniei naziste împotriva sa, Chaplin a părăsit Berlinul mai devreme decât fusese programat, lipsind de la premiera propriului film.

... și propagandă antisemită în fața unui magazin al cărui proprietar era evreu

În martie 1932 au fost organizate alegeri prezidențiale. Era un eveniment foarte important, deoarece puterile lui Hindenburg fuseseră considerabil sporite, ca reacție la instabilitatea crescândă a Guvernului de la Weimar. Acum președintele putea legifera prin intermediul

decretelor și putea numi sau demite guverne după bunul plac. Cu doar câteva săptămâni înainte de ziua votului, familia Rumbold luase parte la un dîneu organizat de feldmaresalul care deținuse președinția țării timp de șapte ani. „M-am bucurat să fiu condusă la masă de marele Hindenburg“, scria lady Rumbold. „E foarte posibil ca acesta să fie ultimul său dîneu oficial, dat fiind că, probabil, nu va fi reales în funcția de președinte“. Competitorii bătrânului domn erau Adolf Hitler și liderul comunist, Ernst Thälmann. Până la urmă, Hindenburg a fost reales cu o majoritate confortabilă, dar pentru cei care, aidoma lui Stephen Spender, detestau „continua defilare a partidelor politice, a poliției și a armatei

pe străzi“, Hitler era un învins alarmant de puternic. Ca urmare a nemulțumirilor populației și haosului politic de durată, era limpede că zilele Republicii de la Weimar erau numărate. Așa cum avea să scrie Spender mai târziu, intraseră în *Weimardämmerung* [amurgul Weimarului]. „Supus presiunilor de către forțe interne și exter-

Cancelarul Brüning
(primul din stânga)

Președintele provizoriu al Camerei – un «bărbos» venerabil și magnific de 83 de ani – n-a reușit să oprească disputa, aceasta fiind deopotrivă infantilă și nedemnă.

Mai târziu în aceeași zi, violențele au izbucnit în stradă. Profund impresionat, Rumbold îi povestea fiului său cum grupuri de tineri naziști au spart vitrinele prăvăliilor evreiești, printre ele fiind și celebrele magazine universale Wertheim și Tietz. Pentru sir Horace, nu exista nicio contradicție între mahnirea sa reală stârnită de asemenea comportamente și antisemitismul superficial pe care îl manifesta și el în mod constant, la fel ca mulți alții din generația și din clasa lui socială. „Sunt îngrozit de numărul evreilor de aici”, îi scrisese el predecesorului, sir Ronald Lindsay, la scurt timp după ce sosise în Berlin. „Nu te poți feri de ei. Mă gândesc să port o amuletă improvizată, ca să «țină răul deoparte», dar mă tem că nici ea n-ar fi de folos”. Nici generoasa lui soție nu era

imună: „Într-adevăr, socializăm cu oamenii cei mai bizari. Ieri am luat ceaiul cu afganii. Azi îl luăm mai întâi cu niște evrei pe nume Israel (pe care nu-l poți camufla) și apoi cu turcii. Măine vom decora noi salonul unor persani.”

Chiar și economistul John Maynard Keynes, autorul lucrării *The Economic Consequences of the Peace* (1919; Consecințele economice ale păcii), care își ridica în slăvi prietenii evrei ca Albert Einstein și bancherul Carl Melchior, scria după o vizită la Berlin: „Dar dacă aș trăi acolo, cred că aș putea deveni antisemit, căci bietul prusac e prea încet și greu de picioare în fața celorlalte tipuri de evrei, cei care nu sunt niște drăcușori, ci diavoli servili, cu cornițe, furci și cozi unsuroase”. Și adăuga cât de neplăcut i se părea să vadă o civilizație „atât de mult căzută sub talpa urâtă a evreului impur care deține toți banii, puterea și mintea”.

Actrița Cicely Hamilton, o călătoare serioasă, nicidecum o susținătoare a naziștilor, reflecta opiniile multora dintre compatrioții ei atunci când încerca să justifice antisemitismul german, identificând invidia ca primă cauză a *Judenhetze* [ura față de evrei]: „Un popor care a suferit și trăiește în sărăcie lucie vede o rasă care înfloarește și se dezvoltă pe ruinele fostei lui averi. Nu e de mirare că invidia îi roade inima și că lansează acuzații de comportament profitor la adresa tuturor celor care fac parte din acea rasă. Oare nu faptul că s-a îngrășat din suferințele altora este motivul pentru care Israel tronează astăzi

în Kurfürstendamm, care era odinioară cartierul aristocratic, un Mayfair [una dintre cele mai elegante și mai scumpe zone rezidențiale din Londra] al Berlinului din epoca imperială?”

După primul lor succes electoral major, naziștii n-au întârziat să manifeste aroganță și brutalitate. Dar pentru mulți observatori străini, părea că induc națiunii și un nou dinamism. Nu era ușor nici măcar pentru un diplomat versat ca sir Horace Rumbold să prevadă cum avea să fie viitorul politic. Însă așa cum îi mărturisa secretarului de Stat pentru Afaceri Externe, Arthur Henderson, era convins că orice s-ar întâmpla cu național-socialiștii, hotărârea lor de a îmbunătăți situația Germaniei în plan intern și internațional „era neabătută și va acționa ca un imbold pentru acesta și pentru oricare alt guvern german viitor”.

Până în primăvara lui 1931, așa cum le preciza Rumbold celor de la Ministerul de Externe britanic, condițiile de trai din

Charlie Chaplin, la Berlin

ASASINAREA FAMILIEI ȚARULUI MITURI SPULBERATE

FLORENTINA DOLGHIN

Cine a dat ordinul? Cine i-a executat? Cine a supraviețuit? Unde sunt înmormântați? Sfârșitul familiei țariste a Rusiei, în noaptea de 16 spre 17 iulie 1918, pe fondul răfuielilor dintre albgardiști și roșii din timpul Revoluției bolșevice, ridică aceste întrebări, care nu au rămas fără răspunsuri de-a lungul sutei de ani ce au trecut de atunci. Revista noastră a publicat

parte dintre ele (Magazin istoric, nr. 6 – 11/1975, 10 – 12/1990), iar canalele de televiziune au revenit adesea asupra subiectului.

Iată însă că presa rusă anunță apariția primului volum al cărții *Crima secolului*, care dezvăluie alte și alte detalii ale acestui tragic moment, atent reconstituit, și spulberă mituri ce au circulat nestingherite în literatura istorică, inclusiv cel despre supraviețuirea Anastasiei (Magazin istoric, nr. 8/1999). Este un volum bazat exclusiv pe documente, aparținând arhivelor centrale din Rusia și celor regionale.

Autoritățile bolșevice locale din orașul siberian Ekaterinburg, unde se afla reținută familia țaristă cu câțiva membri ai personalului de serviciu, au avut inițiativa asasinatului sau au așteptat decizia Kremlinului moscovit, a lui Lenin sau Sverdlov? „Ce facem cu țarul?” era o întrebare ce îi frământa pe roșii din Ural. Revoluționarul Pavel Bîkov își nota în amintiri: „Tovarășul [Iakov] Sverdlov a rezolvat problema fără o judecată populară formală, pentru că știa că – Lenin o spusese – «nu numai sutele și miile de muncitori progresiști, dar și masele vor

socoti această decizie drept finală»“. Așa a și fost. La Ekaterinburg nu a ajuns un ordin oficial, expres, de împușcare, pentru că nimeni nu și-a luat răspunderea acestei grele decizii. Din documentele publicate în *Crima secolului* reiese că Centrul a tăcut, a vrut să lase să se înțeleagă că este decizia Uralului ce se întâmplă cu țarul. Ba chiar am putea spune că s-a spălat pe mâini, sugerând că revoluționarii locali au acționat independent. Kremlinul era însă la curent și a aprobat acest sfârșit, afirmă martorii. Cu țarul trebuia făcut ceva. Pentru noul regim, cât timp se

ne, de puteri străine și creditori din afară, de industriași intriganți și generali nemulțumiți, de nobilimea funciară sărăcită, de potențiali dictatori și refugiați din Europa de Est, guvernul trecea dintr-o criză în alta, fără a reuși să mai iasă din ele“.

Goeffrey Cox, în vârstă de 22 de ani pe atunci, se afla la Berlin în perioada alegerilor federale din iulie 1932. Deși naștii înregistraseră la vot un câștig substanțial (obținuseră 230 de locuri), partidul lor fiind cel mai numeros din Reichstag, tot nu aveau majoritatea. Iată cum descria Cox perioada imediat anterioară alegerilor, într-o scrisoare către mama lui: „Adunările publice fuseseră interzise, așa că nu au existat mulțimi mari, ci doar numeroși oameni pe stradă, care cumpărau ziare și așteptau rezultatele. Erau multe forțe polițienești înarmate și santinele la ușa lui Hindenburg. Uneori, trecea în viteză câte o mașină de poliție cu ofițeri înarmați cu mitraliere și baionete, claxonând cu furie pentru ca restul mașinilor să-i facă loc. După aceea venea o hoardă întreagă de automobile, biciclete și motociclete, toți fiind nerăbdători să vadă care e distracția.

Cred că le cam place toată atmosfera asta, deși situația e disperată, fără îndoială. Cred că Germania mai are șase luni înainte de a deveni comunistă sau (în dorința ei de a se extinde către est) să înceapă un război cu Polonia. Marele pericol pe care îl presimt e

acela că partidul aceluia dictator va declanșa un război imediat ce armata va fi pregătită, pentru a contracara forțele comunismului. E mare păcat, fiindcă germanii sunt oameni minunați. Printre cei tineri se resimte un fel de disperare, căci își dau seama că vor deveni carne de tun. Așa cum îmi spunea un student german, «Ce să facem? Singurul lucru pe care-l putem face e să urcăm pe baricade și să luptăm!»“.

În vreme ce regimul de la Weimar își trăia ultimele luni de existență, André Gide nu renunțase încă la speranța unei reconcilierii franco-germane. Considera că germanii erau cu 30 de ani mai avansați decât francezii în toate privințele notabile. Compatriotul său Roger Martin du Gard [laureat cu Premiul Nobel pentru Literatură în 1937], care vizita Berlinul pentru prima dată în 1932, era chiar mai entuziast. Studiind asiduu viața de stradă din Berlin, credea că „noul om, omul viitorului, este creat în Germania... acest tip de om care se va ridica va întruchipa sinteza dintre trecut și viitor, dintre individualism și socialism“.

Dar lady Rumbold contu-
ra, în relatările ei, o imagine

diferită a străzilor berlineze în toamna aceea: „Berlinul a fost antrenant în ultimele zile, forfotind de poliție“, îi scria ea mamei ei. „Ai crede că ne aflăm în pragul unei revoluții. Au stârnit o mare agitație cu două zile în urmă, în sus și-n jos pe Leipziger Strasse. N-a mai rămas întreg niciun ochi de geam al uriașului magazin Wertheim și au spart vitrinele majorității magazinelor cu nume evreiești“. Explicase apoi că „naștii au fost cei care au făcut distrugerile – un fel de fasciști“, adăugând ultima precizare pentru eventualitatea în care mama ei nu era familiarizată cu termenul. Plimbându-se singură într-o duminică de la Ambasadă până la Schloss, ajunsese la un colț de stradă și văzuse „o bandă întreagă de naști alergând după un biet comunist, pe care au început să-l bată. Sunt camioane pline cu poliști care distrug totul pe Linden. Până acum n-au fost împușcături, iar oamenilor pare să le placă [situația]. Cu siguranță, sporește plăcerea unei plimbări“.

Pe când Hitler tot nu fusese desemnat cancelar, în pofida succesului înregistrat la alegerile din iulie, Hindenburg a afirmat: „Omul ăla, cancelar? O să-l fac diriginte de poștă și-o să poată linge timbrele cu efigia mea“. Dar după șase luni de agitație politică și în ciuda propriilor rețineri, Hindenburg a fost convins să-și schimbe opinia.

**Traducere de
Adriana BĂDESCU**

Președintele Hindenburg și noul cancelar Adolf Hitler

*Marea ducesă
Anastasia Nikolaevna,
cea mai mică fiică
a familiei Romanov,
născută în 1901;
mitul supraviețuirii ei
a circulat multă vreme*

motorul unei mașini tocmai pentru a acoperi zgomotele făcute de arme. Romanovii au sperat că vor fi mutați în altă parte și și-au luat câte o bocceluță cu lucruri, lenjerie de pat, trei câini. Fetele și mama lor aveau bijuteriile cusute în corsete. Le-au găsit ucigașii acolo, după moartea lor. Echipa de execuție și-a împărțit rolurile. Au vrut mai mulți să-l ucidă pe țar, dar această „onoare” nu putea reveni decât lui Iurovski. El a citit și actul de acuzare – documentul nu s-a păstrat – și, în final, sentința: „în consecință, ați ajuns la capătul vieții”. Raportul oficial al lui Iurovski este sec. „Nicolae îl pusese pe Aleksei pe un scaun și stătea ca și cum l-ar fi apărat. I-am spus lui Nicolae că Sovietul Deputaților Muncitorilor hotărâse să-l împușcăm. El a spus Ce? Ce? și s-a întors spre Aleksei. Dar l-am împușcat și a căzut mort”.

Apoi a început măcelul. Tatiana, Olga și Anastasia, protejate de briliantele ascunse în corset, n-au murit din prima, și nici camerista, care s-a acoperit cu o pernă. Călăii le-au înjunghiat cu baionetele, dar tot briliantele le-au opus rezistență. În fine, pentru că erau prăbușite în genunchi le-au împușcat de aproape, în cap. La fel pe Aleksei, care încă gemea. Fiica cea mică, Anastasia, a părut moartă, dar a început să „tipe groaznic”, apoi a fost înjunghiată, lovită cu patul puștii, moment când

zdrăvănușul soldat Pavel Medvedev a tășnit afară, în stradă. El stabilise relații cordiale cu o parte a familiei. Se vede și după cum povestește evenimentele: „Țarul îl ducea în brațe pe fiul său, micul Aleksei. Erau îmbrăcați cu haine militare și purtau chipic. Împărăteasa, fiicele ei și ceilalți îl urmau pe țar, și cei din poliția secretă i-au dus jos în pivniță. Când am fost eu de față, nimeni din familia țarului n-a întrebat nimic. Nu plângea niciunul. Părea că toți își bănuiau soarta, dar niciunul dintre ei nu scotea un sunet”. Concluzia documentelor este că nimeni dintre victime nu a rămas în viață. Anastasia nu a reușit să fugă în Europa, așa cum s-a vehiculat ca mit.

Unde au fost înmormântate trupurile? Oricum bolșevicii și-au ascuns bine fapta, pentru că, în ciuda căutărilor, trupele albe intrate în Ekaterinburg nu au reușit să găsească rămășițele Romanovilor. S-a spus că au fost aruncate într-o mină, pe locul respectiv fiind azi o mănăstire, apoi la sfârșitul anilor 1970 presupuse resturi ale familiei s-au găsit la câțiva km de acel loc, expertiza din 1990 dovedind că era o realitate, dar Patriarhia Moscovei nu a fost de acord, așa că în 2015 a reînceput o nouă cercetare de amploare. Cele două volume ale *Crimei secolului*, ce urmează să apară, vor aduce lumină deplină și asupra acestei necunoscute.

Pe locul în care și-a aflat sfârșitul ultimul țar al Rusiei se află o catedrală construită recent, Altarul Mântuirii prin Sânge. Vechea casă a negustorului Ipatiev, unde au avut loc crimele, a fost demolată,

ca o ironie, scrie Martin Sixsmith în *Rusia, un mileniu de istorie*, chiar de Boris Elțin, pe când era șeful local al Partidului Comunist, în anii 1970, ca să nu devină loc de pelerinaj pentru monarhiști. Țarul Nicolae al II-lea, împreună cu membrii familiei și cu slujitorii asasași, a fost canonizat în 1981 de Biserica Ortodoxă Rusă din afara Rusiei, apoi, în 2000 de Biserica Ortodoxă Rusă. Catedrala prezintă imagini în mărime naturală ale Romanovilor morți și îndeamnă la rugăciune pentru „sfinții martiri”. ■

*Piatra tombală
marcând înmormântarea
țarului și a familiei sale
în capela Sf. Ecaterina
din Catedrala
Sf. Petru și Pavel
din Sankt Peterburg,
unde sunt înmormântați
toți țarii Rusiei
începând de la Petru cel Mare;
în dreapta sus:
catedrala construită
în 2000 – 2003,
pe locul casei
negustorului Ipatiev,
unde și-a găsit sfârșitul
familia țaristă*

Casa Ipatiev din Ekaterinburg, în 1918, când a găzduit tragicul eveniment

aflau în viață, Romanovii erau o povară și un motiv de stânjenală.

Soarta monarhului se discuta aprins. Eserii de stânga din regiunea Ural îl voiau mort cât mai repede, alții ar fi vrut un proces amplu, grandios, sub deviza „ultimele zile ale țarismului“. Lenin însuși plănuia o judecată populară, publică, în scop propagandistic, cu Lev Troțki acuzator principal – acesta avea atunci cea mai mare autoritate în Biroul Politic – și cu sentință fără apel, condamnarea la moarte. N-a fost să fie. Țara fierbea. Era în război civil, cu tabere care se confruntau pe viață și pe moarte, cu forțe armate străine la granițe. De altfel, corpul cehoslovac al albgardiștilor va intra în Ekaterinburg la nouă zile după asasinarea familiei Romanov.

Cartea prezintă raportul măcelului, document ce urma să fie trimis la Moscova, un act scris în creion, cu corecturi în cerneală. Îi aparțineau lui Aleksandr Beloborodov, căpetenia comitetului executiv din regiunea Ural, care adăuga: „s-a descoperit un complot albgardist de răpire a fostului țar“, așadar... un motiv serios de a acționa rapid. Trebuia lichidați doar Nicolae și fiul lui, Aleksei, moștenitorul tronului.

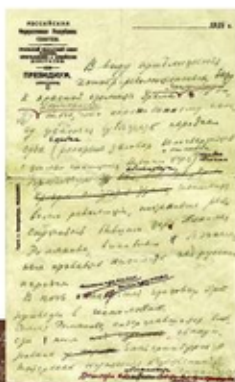
Comandoul care a executat asasinatul și foaie din raport cu corecturi în cerneală

Așa se hotărâse inițial. În raport apare același scris, cu cerneală: „și familia sa“.

Executia s-a desfășurat într-un secret total, sub pretext că țarul și familia lui, conform unui plan al albilor, urma să evadeze și să se ascundă la Tobolsk, unde Romanovii fuseseră reținuți din august 1917 până în aprilie 1918, după arestul de la Țarskoe Selo, ce urmasse abdicării din martie. Iakov Iurovski, un bolșevic din Ekaterinburg, noul comandant militar al casei negustorului Ipatiev (unde se aflau prizonierii), care preluase garda cu două săptămâni înainte de execuție, a dispus uciderea celor șapte membri ai familiei țariste și a patru ai personalului adiacent, doctorul Evgheni Botkin, bucătarul Ivan Haritonov, lacheul Aleksei Trupp, camerista Anna Demidova. Au cruțat-o numai pe Lena Sedneva, o fată ce ajuta la bucătărie, de numai 11 ani, a cărei „dispariție neașteptată“, cu numai o zi înainte de masacru, și-o nota în jurnalul personal țarina Aleksandra Feodorovna, exact cu aceste cuvinte. Documente din volum menționează că ea ar fi fost trimisă la un unchi, de fapt, la o casă de copii.

Cekiștii s-au hotărât greu și prin ce procedeu să-și ucidă înalții prizonieri. Să pună bombe? Ar fi mers la sigur. Dar nu, era prea mare zgomotul. Totul trebuia făcut în taină. Așa erau ordinele de sus. Deci împușcați cu revolvere, noaptea, în subsolul casei.

Iurovski, împreună cu Piotr Ermakov, Mihail Medvedev și Piotr Medvedev, a decis și cine anume va face parte din comandoul care va ucide. S-a gândit la „letoni“, în primul rând, cei care păzeau clădirea. Așa li se spunea celor din exterior, deși nu erau numai letoni, ci și un ungur și patru ruși. Dar doi dintre letoni s-au eschivat, au întrebat dacă măcar

fetele țarului nu pot fi cruțate, sunt atât de drăguțe, iar unul dintre călăi, Grigori Nikulin, cel care a povestit scena, a înțeles că le era cam frică, și i-a îndepărtat. Până la urmă 13 oameni au constituit batalionul ucigaș, format majoritar din ruși.

Familia imperială a fost trezită la 1 noaptea. Li s-a ordonat să se îmbrace și „să nu ia nimic cu ei“. În stradă era pomit

DUPĂ DOI ANI, DIN NOU SUB DRAPEL

Dr. ADRIAN-SILVAN IONESCU

În cei doi ani de molimă, când nu mai îmbrăcasem uniforma decât în intimitatea casei, spre a verifica dacă ne mai cuprinde după creșterea în greutate cauzată de inactivitate, din lipsa instrucției măcar lunare dacă nu săptămânale, începusem să ne simțim cam ruginiți. Și baionetele prinseseră ceva rugină, ce se cerea curățată cât mai repede. Așa că invitația de a participa la Campania Blosdorf din Republica Cehă a fost primită cu mare entuziasm. După ce ne-am sfătuit câți ne puteam aduna și cum ne vom deplasa, am pornit la drum. Din patru câți plănuisem a fi, am rămas doar trei, căci un camarad, având oarece simptome neclare, s-a speriat și a agățat înapoi, în cui, uniforma.

Cei trei camarazi români

Am ajuns în primele ore ale după-amiezii la Mladejov na Morave – numită Blosdorf pe vremea Imperiului Habsburgic –, mică localitate din Moravia, unde se află un frumos și bogat muzeu feroviar, în a cărui incintă se stabilește tabăra și se organizează, anual, reconstituirea istorică.

UN MIC DEJUN CARE AR ÎNGROZI UN NUTRIȚIONIST

Radim Dufek – valorosul director al Muzeului Orașului Brno din Castelul Spilberk – și

câțiva apropiați trebuiau spre a-și organiza centrul de comandă, sub un umbrar de al cărui stâlp median a fost fixat drapelul imperial german. Aceasta fiindcă Radim este comandantul suprem al trupelor Puterilor Centrale, cu grad de general-locotenent prusian, și principal strateg – citește regizor – al jocului de-a războiul (*Kriegspiel*) de a doua zi.

Nu peste mult timp au sosit în tabără și ceilalți camarazi cehi care promisese că ne pun la dispoziție un cort în care să putem înnopta. Cortul spațios, de patru sau șase persoane, a fost ridicat rapid și ne-am pre-

gătit culcușul, așternând pe pământ mai multe brațe de paie, transportate pe o foaie de cort de la claia aflată la marginea campamentului. Treburile administrative fiind încheiate, ne-am echipat și am pornit să explorăm tabăra care începuse să se anime. Se lăsase seara cu întunericul și răcoarea specifică, atât de ciudată pentru noi care soseam de la temperaturile tropicale ale Bucureștilor de la finele lunii august. Pelcerina de postav gros mi-a fost foarte utilă.

A fost convocat un consiliu de război la cartierul general al generalului-locotenent Dufek la

AL XLVI-LEA CONGRES INTERNATIONAL DE ISTORIE MILITARĂ

Într-o excelentă organizare și în pofida circumstanțelor create de situația pandemică prelungită, ca și a condițiilor geo-climatice nefavorabile extinse pe teritoriul elen în această vară, Congresul, desfășurat sub egida Comisiei Internaționale de Istorie Militară Comparată (CIHMC-ICMH), a evidențiat forța și solidaritatea conducerii și membrilor Comisiei, eforturile conjugate ale tuturor, disponibilitate și capacitate remarcabile ale Comisiei Elene de Istorie Militară (președinte general Georgios Rachmanides), sprijinită consistent de Ministerul Apărării și Statul Major, de autoritățile și instituțiile de cultură din Grecia.

Au participat peste 120 de reprezentanți din 27 de țări, gazdele asigurând condițiile unei reuniuni de înalt nivel (de la transport, cazare, program științific și cultural etc.), printre cele mai reușite din ultimii 20 de ani, de la ultima ediție desfășurată la Atena în 2001. Tema alcasă a fost deosebit de generoasă și utilă prin experiența și lecțiile furnizate în ultimele trei secole: *Războaiele de independență din secolul al XVIII-lea până azi*, partea elenă punând în lumină, prin diverse forme și mijloace, locul și rolul Revoluției de eliberare națională conduse de Eteria, începută în urmă cu 200 de ani, în edificarea statului grec modern și independent, ca și în evoluția relațiilor internaționale de pe continentul european.

În acest cadru complex, delegația română – formată din dr. Carmen Rîjnovceanu, directoare a I.S.P.A.I.M. și membră a Biroului CIHMC-ICMH, dr. Manuel Stănescu, redactor-șef al *Revistei de Istorie Militară*, colonel Marius Croitoru și dr. Iulian Boțoghină de la Arhivele Militare Române, la care

m-am alăturat (fiind la a 29-a prezență la un astfel de eveniment) în calitate de membru al Comitetului de Bibliografie al Comisiei Internaționale (din 1990) –, a avut contribuții notabile. Pe lângă cele de la reuniunile anuale ale conducerii, prezidată de prof. dr. Massimo de Leonardis (Universitatea Catolică din Milano), și ale comitetelor Comisiei (Comisia de Bibliografie și Comitetul Arhivelor Militare), au fost susținute două comunicări în plen: *Revoluția lui Tudor Vladimirescu din 1821 din Țara Românească și rolul ei în lupta grecilor pentru independență* (M. Stănescu) și *Putere militară și stat în Europa de Sud-Est în secolul al XIX-lea. Exemplul românesc* (D. Preda). Istoricii români au intervenit și în timpul dezbaterilor.

Congresul a constituit un prilej pentru strângerea contactelor științifice și pentru cooperarea bi- și multilaterală în domeniul de referință.

Dumitru PREDA

**Radio
România
București fm [98,3 FM]**

Generalul-locotenentul „prusian”
Radim Dufek...

Generalul Dufek m-a invitat să îl însoțesc în automobil până la monumentul din localitate unde urma să se desfășoare o ceremonie. Era un gest de deosebită curtoazie, care mă onora. În fond, noi doi eram ofițeri cu gradul cel mai înalt din întreaga tabără: el general-locotenent, eu general de divizie. Automobilul decapotabil era deja sosit și ne aștepta. Era un exemplar foarte elegant al firmei Laurin & Klement, fondată în 1895, care a început să livreze mașini din anul 1905. Această companie a fost cea mai mare producătoare de automobile din Imperiul Austro-Ungar la începutul secolului XX, până să fie asimilată de Skoda în 1925. După ce a dat diverse ordine și s-a mai întreținut cu subalternii, Dufek m-a invitat să iau loc alături de el în mașină. Trupele s-au pus în mișcare, cu fanfara în frunte, și noi le-am urmat, fiind escortați de o mașină blindată. Un fotograf de front s-a urcat pe treaptă, în dreptul șoferului, și a luat imagini din timpul deplasării, întrecându-l și

un dialog amical cu generalul Dufek.

Ajunși la monumentul dedicat eroilor locali din Marele Război, unde soldații făcuseră front și dădeau onorul, am coborât și am salutat. Dufek a rostit o alocuțiune. Au fost depuse coroane de flori, o secțiune de pușcași a tras trei salve de onoare, iar, în final, un gornist a intonat „Stingerea” pentru cei căzuți la datorie. A urmat un moment muzical asigurat de doi soldați în uniforme rusești care, unul cu armonica, altul vocal, au interpretat un foarte trist cântec slav. După aceea, trupele au defilat prin fața noastră. Ne-am întors în tabără, tot în automobil. Doi jandarmi cu căști de culoare ocru și țepușe ne-au deschis, respectuoși, portierele pentru a urca. Apoi s-au cocoțat și ei pe treapta automobilului, de-o parte și de alta, spre a ne asigura paza. Se făcuse răcoare, așa că m-am învelit în pelerină. Și bine am făcut pentru că automobilul a luat o altă rută și a rulat cu destul de mare viteză, cam 30 km/h, iar vântul se simțea destul de strașnic. Pe drum erau grupuri de părinți cu copii mici care ne făceau cu mâna, iar noi răspundeam cu voioșie la fâlfăirea mânuțelor lor. Răspundeam

cu un salut și militarilor care luau poziție de drepti la maiestruoasa noastră trecere.

După revenirea în tabără s-a servit masa. Un bucătar pregătise un excelent gulaș într-o autentică bucătărie de

campanie, al cărei horn fumega încă de dimineață. În timpul prânzului a fost o rafală de ploaie, așa că am savurat mâncarea cuibăriți sub cort. După care ne-am trântit pe saltea și, timp de vreo oră, ne-am făcut binemeritata siestă.

„ATACUL MORȚILOR”

Pe la orele 14.00 tabăra a prins iar viață: au început să se audă glasuri precipitate, ordine, sunet metalic de echipament, șuieratul unei locomotive pe linia îngustă care făcea manevre și, în depărtare, tăcânit de mitralieră. Era semn că se apropie ora confruntării armate. Mi-am încins centura, am luat masca de gaze, binoclul și am ieșit din cort. Apăruse soarele. Trupele s-au pus în mișcare: rușii au urcat panta și și-au ocupat poziția în tranșeele de pe coama dealului, în vreme ce germanii și austro-ungarii erau plasați în vale, în preajma taberei. Liniile inamice erau la distanță de vreo 100 – 150 m unele de altele.

Am văzut doi soldați ai țării care trăgeau, cu greu, o mitralieră pe a cărei țevă era scris numele bogatărului din basme, Ilia Muromet.

... a avut amabilitatea să îl invite în luxosul automobil pe generalul de divizie român

care au luat parte toți comandanții de unități, fie ei amici sau inamici. A fost citit programul zilei următoare și a fost discutat cu cei prezenți. Din păcate, discuția a fost exclusiv în limba cehă și doar prin amabilitatea unui tânăr care vorbea engleză am putut beneficia de o informare sintetică a celor spuse.

După o noapte umedă și rece, petrecută pe sacul umplut cu paie și acoperit cu o pătură cam străvezie peste care am aruncat și pelcrina militară, ce poate fi mai bun decât un mic dejun vârtos, ostășesc? Nu se putea găsi o selecție mai potrivită decât aceea oferită nouă de popotari: untură întinsă pe pâine și presărată, pentru gust, cu sare și melcișori de ceapă, jumări, pastă de untură amestecată cu jumări și condimente, cafea și ceai negru, tare. Aceste alimente tradiționale l-ar îngrozi pe un nutriționist contemporan – și sunt sigur că se va găsi unul care să critice pe reporterul soldat al acestor rânduri –, dar în 1915 erau bucate sățioase ce întăreau brațul și abnegația ostașului care urma a intra, curând, în tranșeele liniei întâi. Se mânca sub cortul cârciumii. Ne așezasem la mesele lungi și conversam amical. Cei mai vajnici își stingeau excesul de grăsime din alimentație cu o bere. Alții, care chefuliseră întreaga noapte, nici nu se sinchiseau de mâncare și continuau să se încurajeze cu noi halbe. Unul cu glas dogit și locvacitate poticnită, de bețiv, se vedea că este un stâlp al localului. Mai târziu nici nu a intrat în luptă pentru că voia să reprezinte un invalid și se sprijinea în cârjă, deși era absolut valid.

După micul dejun aveam încă vreo două ceasuri libere. Am mers la postul jandarmeriei

Odiha generalului, după bătălie
(foto de Marius Mihăiță)

și ne-am vizat livretele militare. Ofițerul de serviciu a scris data și a semnat cu tocul cu cernelă neagră, apoi a aplicat stampila cu acvila bicefală imperială.

Peste drum era poșta militară unde se puteau achiziționa cărți poștale ilustrate cu teme umoristice cazone, reproduceri contemporane ale unora editate în timpul Marelui Război. Poștașul lipsea timbrul și arunca misiva în cutie, spre expediere. Achiziționarea nu se putea face cu moneda în circulație a Cehiei, ci numai cu bancnote din vremea conflagrației, iar amatorii și le puteau procura de la un zaraf tinerel, contra coroanelor în uz. Tot așa se putea achita și berea sau orice altă consumație de la cârciumă. Aceasta pentru ca scufundarea în istorie să fie totală! Am făcut și noi schimbul respectiv, fiindcă altfel ne-am fi simțit izolați în contemporaneitate...

Se organizase și un târg cu articole

militare, unde soldații de duminică își puteau completa echipamentul cu replici de bună calitate ale efectelor din vechime sau chiar cu originale de colecție: centuri, paftale, căști, capele, ranițe, cartușiere, gamele, baionete, măști de gaze, dragoane de sabie, medalii, panglici de decorații, felinare și tot ce-i mai trebuia soldatului pe front se găsea acolo.

MAIESTUOASA TRECERE

Satisfăcuți de cele văzute ne-am întors la cort. Vecinii se apucaseră să facă instrucție. Lor li s-a alăturat și sergentul Ion Drăghici. Dar ei făceau instrucție după regulamentele rusești pentru că își propuseseră să reprezinte Legiunea Cehă formată din militarii de această origine din armata cesaro-crăiască căzuți prizonieri la ruși, care decisese să îmbrace rubașca și șapca trupelor țariste spre a lupta contra foștilor lor aliați. După ce s-a familiarizat cu noile comenzi și cu felul de a da onorul, Ion s-a retras și, din proprie inițiativă, s-a postat santinelă în fața cortului în lipsa noastră, a celorlalți.

Bon de masă și bancnote
cu care se puteau bea două beri

scuipând bucați de plămân în urma gazării, fapt ce i-a înspăimântat pe atacatori și i-a pus pe fugă la vederea acestor spectre ieșite ca din pandemonium.

A fost făcut un nou careu în preajma taberei, generalul Dufek a ținut o cuvântare, a felicitat pe toți combatanții și a decorat pe vreo câțiva. Toată lumea era obosită, dar voioasă. După rupea rândurilor s-a dat năvală la cortul-cârciumă, că, deh, soldatul este mereu însetat, mai ales după lupta din care abia a scăpat. Deja, în fața intrării se plasase un flașnetar care învârtea, cu mult sărg, manivela cutici sale muzicale spre a oferi însetaților un potpuri de melodii ale epocii. Recitatul său mecanic a fost completat de câțiva muzicanți din fanfară, care își schimbaseră alăturile cu instrumente de orchestră (chitară, acordeon și contrabas) și propuneau alte ritmuri de demult.

Ne-am întors la cortul nostru și ne-am dezechipat. Camarazii cehi de lângă noi erau aliniați în fața cortului lor și ne-au invitat să ne alăturăm. A urmat un ceremonial de decorare prin care ne-a fost conferită Medalia Centenarului Regimentului lor, 43 Pesi Pluk din Brno, 1920–2020. Pe avers este leul încoronat, cu două cozi împletite – armoria cehă –, iar pe revers este reprezentat Castelul Spilberk din Brno. Panglica este jumătate roșie, jumătate albă. Distincțiile ne-au fost prinse pe piept de căpitanul Milan Lastuvka.

Se înserase. După cina cu *schnitzel* vienez și castraveți murați, camarazii mei români s-au retras în cort, la odihnă, fiind istoviți de viața în aer curat și efortul luptei. În tabără se aprindeau, din loc în loc, focuri și soldații făceau roată în jur, stând de vorbă, povestindu-și faptele de arme, glumind,

râzând. În cortul-cârciumă era vânzoleală, se simțea că acolo e mare petrecere: se auzeau hohote voioase, chiote, clinchet de halbe și un chitarist care își înveselea convivia cu melodii săltărețe. Instrumentistul părea neobosit, fiind, probabil, încurajat și de aplauzele și remarcile entuziaste ale tovarășilor săi. Ca atare, a continuat să cânte aproape întreaga noapte, semn că avea public, chiar dacă din multe corturi se auzeau sforăituri voinicești.

Deodată, dintr-un colț al taberei au fost trase vreo trei – patru rachete de semnalizare, roșii, ce au colorat cerul întunecat. Rămăseseră din timpul bătăliei și s-a considerat că este păcat să nu fie folosită întreaga muniție. Acestea au dat o notă sărbătorească nopții. Conflictul se încheiase, acum toți combatanții puteau să se înfrățescă, fie la chef, fie la somn. ■

VISUL LUI JOSIP BROZ TITO IUGOSLAVIA MARE

(Urmare din p. 13)

Singura care a avut de câștigat din aceste ambiții și rivalități a fost imaginea lui Tito din mass-media occidentală. Indicatorul ameliorării imaginii sale este constituit de modul în care Tito a fost prezentat pe copertele revistei americane *Life*. De la „Primele fotografii ale mareșalului Tito în ascunzătoarea sa iugoslavă”, în ediția din 13 septembrie 1948, imaginea sa evoluează la cea de lider puternic, independent față de Kremlin: „Vizită exclusivă la omul care a sfidat Kremlinul”, din 12 septembrie 1949, și „Tito

vorbește. Povestea din interior, personală, a omului care l-a sfidat pe Stalin”, din 21 aprilie 1952.

Similar, imaginea lui Tito a evoluat și pe coperta revistei americane *Time*. În ediția din 9 octombrie 1944, deci când Aliații nu câștigaseră încă războiul, portretul lui Tito în uniformă, în fruntea partizanilor iugoslavi și fără vreun simbol sovietic, avea ca titlu „Mareșalul Tito. El stă la intersecția dintre două imperii”. La 16 septembrie 1946, adică anterior rupturii sale cu Stalin, portretul lui Tito în uniformă sub ordinul sovietic „Pobeda”

avea ca titlu „Fanatismul nu cunoaște frontiere”. La 6 iunie 1955, când Tito rămăsese la putere după producerea rupturii de Stalin, portretul său în civil cu stema statului iugoslav pe fundal avea ca titlu „Iugoslavia lui Tito”. Această fotografie de pe coperta revistei *Time*, în care Tito apărea ca stăpân al propriei țări, era similară ca semnificație cu fotografia pe care Nicolae Ceaușescu a avut-o pe coperta aceleiași reviste în ediția din 18 martie 1966: „Ceaușescu. Bossul partidului din România. Europa de Est. Viața sub un comunism relaxat”. ■

Îmi alesesem un bun punct de observație, în spatele liniilor germane. Aveam alături pe sublocotenentul Marius Mihăiță, care, cu harta în mână, cerceta dispunerea trupelor și analiza sorții ficcării dinte opoenți. Avea un aer de strateg cu experiență, capabil să intuiască mișcările adversarului. Mi-am propus să-l avansez în grad și să-l mut în corpul de stat major.

A fost deschis un foc aprig cu armament ușor, dar și cu mitraliere grele, cu artilerie ori branduri. Efectele pirotehnice erau spectaculoase. O mașină blindată ruscă, cu două mitraliere în turelă, a ieșit la atac, dar un proiectil inamic a incendiat-o. De sub ea ieșea un fum negru, gros. Au fost trase și câteva rachete de semnalizare. Atunci s-a declanșat atacul la baionetă și trupele Puterilor Centrale au pornit, în valuri, spre tranșeele ruscă. Erau susținute și de o mașină blindată ce avea pictată Crucea de Fier pe blindaj. Dar rușii au contraatacat și i-au respins pe germani, care s-au retras, disciplinați.

Au avut pierderi mari. Sanitarii s-au aventurat pe câmp, sub foc, cu targa, fluturând un steag alb cu Crucea Roșie, spre a nu fi luați și ci la țintă. Răniții ușor erau susținuți de infirmiere mai vâjjoase, care le preluau și arma. Aduși la punctul sanitar, li se scotea echipamentul, casca, ranița și li se dădea apă. Aplecată peste un mic pupitr, o infirmieră durdulie, roșcovă, nota riguros, într-un catastif, numele rănitului, unitatea de proveniență și rana primită. Apoi venea medicul care, cu stetoscopul pe după gât, cerceta rana și stabilea diagnosticul. Totul era extrem de convingător, iar

Răniții sunt aduși la postul de prim-ajutor

răniții își jucau foarte bine rolul. Un subofițer cu mustați mari, în furculiță, a mimat că este șocat: fugea, urla, gesticula și nu se lăsa consultat. A trebuit să i se facă o injecție calmantă, direct prin uniformă de postav gros.

În acest timp, lupta continua, cu înverșunare. Trenul a transportat niște trupe austro-ungare în spatele liniei ruscă, luând-o prin surprindere. Nemții au descărcat niște butelii cu gaz dintr-un camion și le-au îndreptat spre frontul inamic. Curând, tranșeele ruscă au fost atacate cu această armă nouă. Un fum

galben, compact, plutea peste câmp, făcând vizibilitatea dificilă. Generalul Dufek, la postul de comandă, cerceta liniile inamice prin periscop. Când a socotit că gazul își făcuse efectul, a declanșat ofensiva generală. Nemții și-au pus măștile de gaze și au pornit la atac. Având și cu o mască, mi-am pus-o spre a fi ferit de intoxicare... Soldații țărului, nepregătiți pentru un atac cu gaze, își înfășuraseră batiste sau prosoape în jurul nasului și gurii.

După ce tranșeele ruscă a fost luată cu asalt, lupta s-a încheiat.

La Blodorf nu a avut loc vreo luptă memorabilă în Marele Război. Dar terenul vast și facilitățile oferite de muzeu – inclusiv locomotiva cu aburi pe șină îngustă – au făcut să fie ales acest loc pentru diferite reconstituiri istorice. În acest an s-a decis a fi înscenată bătălia pentru Fortăreața Osowiec din nord-estul Poloniei, desfășurată la 6 august 1915. Nemții au folosit gaze asfixiante: clorin și bromin. Confruntarea a primit numele de „Atacul morților”, pentru că rușii au năvălit, îndârjiți, din tranșee, la contraatac, curgându-le sânge pe gură și

Pregătirea pentru atac (fotografii realizate de autor)

Doi soldați în uniforme rusești și un foarte trist cântec slav

Se pleacă la atac

ALBUM ISTORIC

Foto-reportaj de pe câmpul de luptă de la Blosdorf.

Ștampilarea livretelor militare

*În luxosul automobil al regizorului jocului de-a războiul
(foto de Marius Mihăiță)*

*Se notează riguros, într-un catastif, numele rănitului,
unitatea de proveniență și rana primită*

Un rănit evacuat de pe câmpul de luptă

Contraatacul inamicului

Mașina blindată avea să fie scoasă rapid din luptă

*Funcționarii Bibliotecii Academiei, în 1904;
în centru, primul rând, Ioan Bianu*

demici Române își au începutul în donația episcopului de Buzău Dionisie Romano, donație prezentată Societății Academice în prima sa ședință, care s-a ținut în august 1867. În cadrul acestei adunări, Dionisie Romano a anunțat că donează pentru Biblioteca nou înființată cărțile bibliofilului Constantin Cornescu Olteanescu, aflate în posesia sa. Donația cuprindea 81 de cărți, începând cu tipărituri din vremea lui Coresi, până la 1836, în majoritate cărți bisericești, dar și cărți juridice și cărți de școală.

Chemat în funcția de bibliotecar al Academiei la 1 februarie 1879, Ioan Bianu (1856 – 1935; *Magazin istoric*, nr. 1/1986; 1/1994; 8/2006) va proceda dintru început la inventarierea colecțiilor și a arhivci, pentru care a depus un raport complet (Raport nr. 360, mai 1879). Referitor la lucrările Bibliotecii, Ioan Bianu scria: „Întâia lucrare ce credem de trebuință a o face a fost pregătirea catalogului bibliotecii datorite de răposatul Ghenadie Popescu, catalog ce încă în sesiunea tre-

cută se recomandase de urgență predecesorului meu [...] Am biletat exact fiecare op și fiecare autor, așa încât pentru facerea catalogului definitiv nu rămâne decât să se ieie dispozițiuni asupra ordonării lor, adică onor D-Voastre colegi vor crede că este bine ca ordinea catalogului să fie alfabetică sau alta; dacă catalogul să se tipărească sau să se scrie. Aceste dispozițiuni se vor executa întocmai. Tot această

lucrare am făcut-o și bibliotecii de curând primită a răposatului Papiu-Ilarian”.

Inițial, Academia Română și Biblioteca ei au funcționat împreună în Palatul Universității din București, dar în 1890 cele două instituții s-au instalat în casa C. Cesianu din Calca Victoriei, unde, la parter, se afla o sală de lectură cu 20 de locuri și depozitul de publicații. Șase ani mai târziu, odată cu achiziționarea casei Zaleski (Calca Victoriei colț cu actuala Mihail Moxa) și cu amenajarea sălii de ședințe pentru membrii Academiei Române, a fost deschisă o nouă sală de lectură cu 38 de locuri, dotată cu o bibliotecă de referință de 1.600 de volume, cu acces direct la raft. Aceasta a fost sala de lectură inaugurată la 10 noiembrie 1898, când Biblioteca Academiei Române a devenit o bibliotecă la dispoziția tuturor cercetătorilor, zece ore pe zi, de la 8 la 18. În aceeași perioadă, a fost deschisă și o sală de lectură cu opt locuri pentru manuscrise și cărți vechi, situată la etajul noii clădiri.

Nicolae Iorga și Ioan Bianu îl întâmpină la Academie pe infantele Spaniei

IOAN BIANU CTITOR AL BIBLIOTECII ACADEMIEI ROMÂNE

GABRIELA DUMITRESCU

La 6 august 1867, încă din prima ședință de lucru, Societatea Academică Română constata lipsa unei biblioteci proprii, care trebuia să adune cât mai mult – dacă nu tot – din patrimoniul culturii naționale. Cu aceste preocupări, grija cea dintâi, pe care conducătorii Societății Academice au transmis-o și generațiilor următoare, a fost să adune în colecțiile acesteia documentele tipărite și manuscrisele de limbă românească, din toate timpurile și din toate țările locuite de români, dar și publicațiile, în orice limbă, tipărite pe teritoriul țărilor românești și cele privitoare la țara și poporul românesc tipărite în alte țări. S-a avut în vedere, de asemenea, înzestrarea bibliotecii cu colecții și publicații generale, în limbi străine, din toate domeniile, menite să servească drept instrumente de lucru pentru cercetările științifice ce aveau să contribuie la ridicarea culturii românești și la evidențierea acelor valori cu care această cultură putea participa la progresul general al popoarelor.

Obiectivele ei o desemnau, de la început, ca o bibliotecă națională a poporului român; și cum cărțile tipărite până la acea dată nu puteau să răspundă problemelor ridicate de publicarea marilor opere

filologice, a monumentelor de limbă românească și a cercetărilor în domeniul istoric, a fost nevoie și de adunarea operelor manuscrise, a documentelor istorice și a oricăror altor materiale care ar fi putut aduce lumină

în studierea trecutului nostru.

Societatea Academică a avut meritul adunării acestor valori, al organizării și utilizării lor pentru elaborarea lucrărilor fundamentale din domeniile amintite mai sus.

Colecțiile Bibliotecii Aca-

mici, cu 20 de locuri, date în folosință publică la 16 decembrie 1929. Acolo urma să funcționeze și birourile pentru catalogarea imprimatelor, cărți și periodice. Pentru prima oară, după zeci de ani de la așezarea lor în rafturile vechiului local, cărțile au fost mutate de la locul lor, desprăfuite cu mare grijă, volum cu volum, și așezate în rafturi.

Cu toate acestea, noul local din 1929 împărțise serviciile Bibliotecii în două clădiri, destul de depărtate una de alta, ceea ce făcea anevoioasă legătura dintre servicii. În plus, pentru consultarea colecțiilor, cercetătorii erau deseori în situația de a se deplasa în cele două localuri. Pe de altă parte, în vechiul local, rămăseseră colecțiile cele mai importante prin raritatea lor, respectiv manuscrisele, documentele, cărțile românești vechi, stampele, colecțiile numismatice, adăpostite în depozite ce nu ofereau nicio siguranță contra incendului și umezelii.

Pentru îndreptarea acestor neajunsuri, Academia Română a cerut și a obținut din nou concursul statului, astfel că, în 1936, s-a început, lângă depozitul din 1929, construirea unei noi clădiri, cu obiectivul de a strânge la un loc toate serviciile și colecțiile Bibliotecii, în condiții moderne de păstrare și folosire a colecțiilor. Clădirea, înălțată după planurile arhitectului Duiliu Marcu și dată în folosință la 11 mai 1937, răspundea cerințelor unei biblioteci moderne. Ea cuprindea: la parter, o sală de lectură pentru imprimate cu 90 de locuri, o sală cu 12 locuri rezervată membrilor Academiei, sala cataloagelor publice și a împrumuturilor, Serviciul catalogării cărților, Serviciul catalo-

gării periodicelor și Cancelaria Bibliotecii; la etajul I, sala de lectură pentru manuscrise, documente și cărți românești vechi, depozitul seifurilor particulare, Cabinetul numismatic și sala de expoziții; la etajul II, Cabinetul de stampe, hărți și muzică și depozitul pentru manuscrise și documente; la etajul III, al doilea depozit de stampe, iar la subsol, legătoria de cărți.

Ceea ce l-a îndemnat pe Ioan Bianu să stăruie cu o neasemuită dârzenie în această muncă de organizare a colecțiilor a fost conștiința rolului hotărâtor pe care îl au bibliotecile în dezvoltarea culturii naționale. „Înțelesesem de la învățătorii mei și din lucrările lor – mărturisește el – că studiul trecutului neamului, al limbii și literaturii și al instituțiilor lui, fără o bibliotecă bogată și bine organizată, nu se poate face; știam câte greutăți au trebuit învinse de ai noștri pentru cercetări prin bibliotecile străine după elemente necesare acestor studii; văzusem prin țările prin care am trecut – de la Moscova la Oxford – mărețele biblioteci din toate orașele de cultură. Era deci firesc ca satisfacerea acestei necesități inexorabile să

mi se impună și mie”.

Pentru pregătirea specialiștilor în descifrarea textelor chirilice, Ioan Bianu publică în colaborare cu elevul său N. Cartoian, în 1921, *Pagini de veche scriere românească*, iar în 1929, tot în colaborare cu N. Cartoian, *Album de paleografie românească*. De asemenea, pentru cunoașterea decorațiilor din manuscrisele și tipăriturile noastre vechi, el publică, în 1922, *Documente de artă românească din manuscrise vechi* (fasc. I, Evanghelia slavo-greacă, scrisă în Mănăstirea Neamțului din Moldova de Gavril Monahul la 1429), iar în 1924, un studiu despre *Arta cărții în România* (în *Buletinul cărții*, 1924).

Inventarierea trecutului nostru cultural, căreia Ioan Bianu i-a acordat cea mai mare parte a activității sale științifice, a fost încununată prin alcătuirea impunătoare lucrări *Bibliografia românească veche*, în patru volume (publicate între 1903 – 1944), care cuprinde un tablou complet a tot ce s-a tipărit în Țările Române sau de români în alte țări între 1508 și 1830. Primele două volume au fost alcătuite în colaborare cu Nerva Hodoș, al treilea în colaborare cu Dan Simonescu;

Clădirea nouă, care adăpostește Amfiteatrul „Ion Heliade Rădulescu”

Despre aceste săli de lectură, care au funcționat astfel până în 1929, marele istoric N. Iorga mărturisea: „Biblioteca Academiei, cu vechia-i sală de lucru în etajul de jos al clădirii de la stradă, acolo unde e azi cancelaria, îmi era de mare folos, ca una care poseda măcar principalele colecții Pertz, Muratori și altele. Lucram de zor în odăița cu puțini cititori, încălzită de ameteai, cu serviciul făcut cum se putea, dar cu temuta autoritate a d-lui Ioan Bianu, șeful, care apărea cu ochii de pisică pânditoare, dărz în păr, subțire în mustăți, ca să prindă cea mai mică abatere a funcționarului sau a cititorului“.

Fondul de manuscrise, păstrat până la alegerea lui Ioan Bianu ca bibliotecar al Academiei în 1879, în dulapuri, fără nicio ordine, intra în preocupările conducerii Academiei începând cu elaborarea primului Regulament al Bibliotecii. Acesta prevedea ca manuscrisele să fie catalogate după limbile în care au fost scrise. Prin catalogare nu se înțelege altceva decât descrierea sumară a manuscriselor într-un inventar. Că este vorba doar de o inventariere o atestă atât Raportul Comisiunii Bibliotecii pe anul 1887, în care se menționează descrierea a 471 de manuscrise în catalogul descriptiv (este vorba, probabil, de manuscrise românești), cât și faptul că problemele legate de întocmirea Catalogului sunt prezentate de Ioan Bianu abia în 28 februarie 1895. De altfel, la acea dată inventarierea este formal anunțată în rapoartele privind activitatea Bibliotecii; se pare că inițial a existat un singur inventar pentru întregul fond de manuscrise, căci în 1895, când este prezentată prima statistică în acest sens, apar 125 de volume

inventariate, fără să se precizeze limba, iar în Raportul Comisiunii Bibliotecii pe anul 1902, întocmindu-se pentru prima dată statistica manuscriselor românești inventariate, acestea sunt cuprinse între numerele 1498 – 1953.

Probabil că inventarul unic pentru toate manuscrisele a fost folosit la realizarea noilor inventare, după reorganizarea fondului și gruparea manuscriselor în funcție de limbă, operațiune care a avut loc după mutarea în localul din Calca Victoriei, când au reînceput și lucrările de catalogare. Unele dintre aceste inventare se păstrează și astăzi.

Așadar, în prima perioadă, cea mai lungă, se realizează adunarea colecțiilor de bază, stabilirea principiilor de organizare (cele mai multe dintre ele fiind valabile și în prezent) și alcătuirea unor instrumente bibliografice necesare consultării fondurilor.

Datorită creșterii semnificative a colecțiilor Bibliotecii Academiei, încă din 1919, în timpul sesiunii generale a Academiei Române, în Raportul de activitate al Bibliotecii se atrăgea atenția asupra urgenței cu care trebuia rezolvată problema construirii unui nou local: „Construirea localului pentru Biblioteca Academiei – se spunea în raportul semnat de Ioan Bianu, N. Iorga și Șt. Hepites – este acum o necesitate grabnică. Această bibliotecă cuprinde cele mai bogate materiale pentru studiile asupra istoriei, limbii și lite-

Clădirea înălțată în 1936

raturii naționale; ea este singura bibliotecă din țară care s-a dezvoltat viguros, grație stabilității instituției noastre, încât colecțiile nu mai încap în localul actual, iar creșterea lor de acum înainte va fi zilnic mai mare, atât din cauza unirii tuturor țărilor românești, cât și din cauza noilor relațiuni științifice și a noilor îndreptări culturale care vor fi o urmare firească a războiului terminat atât de fericit pentru noi“.

Înțelegând că este dator să sprijine activ Academia și Biblioteca ei, ajutând-o să-și realizeze un local potrivit cu statutul său în viața culturală a poporului român, statul a acordat sub formă de subvenție suma de zece milioane de lei. Cu această sumă s-a realizat o parte din planul definitiv al localului Bibliotecii Academiei, construindu-se, în anii 1927 – 1929, după planurile arhitectului Gh. Balș, depozitul de publicații, cu șapte etaje, clădit din beton și fier, cu rafturi metalice, cu instalație de căldură și lumină, conform celor mai noi cuceriri ale tehnicii de atunci. În acest depozit au fost mutate în 1929 colecțiile de imprimate ale Bibliotecii. La etajul al doilea al clădirii s-a amenajat provizoriu o sală de lectură cu 65 de locuri, o sală rezervată membrilor Acade-

PICASSO ÎN RĂZBOIUL RECE

MAURICE VAÏSSE
(Paris)

Ultima parte din viața și cariera pictorului spaniol Pablo Picasso (1881 – 1973), de la a cărei naștere s-au împlinit în octombrie 140 de ani, se petrece în timpul Războiului Rece. Stabil în Franța, artistul rezonază și reacționează la evenimentele ce frământă patria sa de adopție și lumea. Mai mult, adeziunea lui la Partidul Comunist Francez, în 1944, dă garanția unui artist de renume unui partid care își face un titlu de glorie din a se putea prezenta cu intelectuali de asemenea talie. Sprijinul acordat republicanilor de Uniunea Sovietică în timpul Războiului civil (1936 – 1939), ca și victoria ei asupra lui Hitler au jucat fără îndoială un rol în identificarea pictorului cu o anume familie politică. Pe scurt, atașamentul său față de comunism trebuie privit ca o continuare a luptei antifasciste din anii '30. Nu mult mai târziu se va mai pune un semn de identitate, între apărarea comunismului și lupta pentru pace.

1951. Artistul și pictura „Masacrul în Coreea”, încă în lucru

Întrarea în Războiul Rece se face progresiv. În atmosfera unei grave crize economice, agitația socială crește. Planul Marshall (iunie 1947), de ajutorare economică, contribuie la divizarea Europei în două blocuri antagoniste. După numai câteva luni (septembrie 1947), sovieticii impun crearea Kominformului și pun lupta pentru pace în centrul activității lui. Luarea puterii de către comuniști în Cehoslovacia, „lovitura de stat de la Praga” (februarie 1948) și blocada Berlinului (iunie 1948 – mai 1949) grăbesc regruparea statelor europene și crearea Tratatului Atlanticului de Nord, semnată la Washington, la 4 aprilie 1949. Uniunea Sovietică și Partidul Comunist Francez îl consideră un pact agresiv ce aservește Europa occidentală. Picasso vede în el un instrument de război, la fel ca tinerii staliști, care considerau că „e făcut pentru a pregăti războiul contra Uniunii Sovietice, țărilor de democrație populară și în profitul Americii”. De atunci pacifismul devine un instrument în serviciul U.R.S.S. și al comunismului, în general.

În Franța, P.C.F. poate conta pe creatori ca Picasso pentru a ilustra această temă. După semnarea la Washington a Tratatului, Congresul Mondial al Partizanilor Păcii (20 – 23 aprilie 1949), de la Paris, este un prilej de a denunța imperialismul american

cel de al patrulea volum, purtând mențiunea *Adăugiri și îndreptări*, a fost publicat, din încredințarea Academiei Române, după moartea lui Bianu, de Dan Simonescu, care a completat lucrarea cu 491 de cărți necunoscute și a adus îndreptări pentru 341 de prezentări anterioare.

Acastă lucrare este prima mare bibliografie românească în înțelesul științific al cuvântului. Ea reproduce în facsimil foile de titlu ale cărților, prefețele, arată data și locul tipăririi, edițiile fiecăreia dintre ele, dă indicații asupra autorilor și traducătorilor, reproduce și descrie ornamentele caracteristice pentru arta tiparului românesc, fiind astfel „o înfățișare sistematică a tuturor elementelor de cultură românească până la 1830, în măsura în care ele s-au arătat sub forma tiparului” (Dan Simonescu, Prefața volumului al III-lea din *Bibliografia românească veche*).

Lucrarea este, în același timp, o reflectare a felului în care limba română și-a făurit mijloacele de expresie literară, o imagine a curentelor culturale din trecutul nostru și a evoluției artei noastre grafice. *Bibliografia românească veche* „stă cu cinste – scrie N. Cartoian – în fruntea lucrărilor similare din Occident”.

Pentru a prezenta dezvoltarea culturii românești sub aspectul publicațiilor periodice, Ioan Bianu, în colaborare cu Nerva Hodoș și Al. Sadi-Ionescu, publică în 1913 lucrarea intitulată *Publicațiile periodice românești*, operă de mare importanță pentru studiul mișcării intelectuale de la noi și al difuzării ideilor prin ziare și reviste.

Convins, ca și Ioan Bogdan, de folosul pe care îl prezintă

La bătrânețe

pentru studiul istoriei culturii noastre adunarea de cât mai multe documente istorice vechi, Ioan Bianu a întreprins lucrări de sinteză asupra trecutului nostru cultural. Spirit analitic, îndreptat spre precizarea de fapte mai mult decât spre formulări generalizatoare, el a adus totuși contribuții remarcabile la lămurirea istoriei culturii noastre vechi.

În discursul său de recepție la Academia Română, ținut în 1904, *Despre introducerea limbii românești în biserică*, Ioan Bianu dovedește, pe baza bogatului material bibliografic adunat și organizat de el în *Bibliografia românească veche*, că limba română nu a fost introdusă în biserică pe vremea lui Matei Basarab și Vasile Lupu, cum susținuse A.D. Xenopol în *Istoria românilor*, ci abia la începutul secolului al XVIII-lea. El arată că, sub domniile celor doi voievozi, cărțile de ritual bisericesc s-au tipărit toate în slavonă, și numai *Cazania* s-a tipărit în românește, deoarece aceasta fiind o carte de predici nu avea sens să fie tipărită într-o limbă pe care poporul nu o putea înțelege. În ceea ce

privește traducerea celor dintâi cărți religioase în românește, Bianu susține că ea a început în secolul al XV-lea, din necesități interne, dar acest fapt nu poate fi desprins, cum a crezut Bianu, de curentele mari europene ale vremii în această direcție.

Un alt merit de seamă al lui Ioan Bianu este contribuția lui la stabilirea ortografiei limbii române pe baze fonetice. Ortografia etimologist-latinistă a lui Timotei Cipariu, adoptată de Societatea Academică Română în 1869, a fost înlocuită în 1880 – 1881 și 1895 printr-o ortografie care a făcut unele concesii fonetismului, dar a transpus etimologismul latin în etimologism românesc. Această reformă ortografică n-a reușit să se impună decât parțial în publicațiile vremii, ea rămânând în urma mișcării literare.

În ședința publică a Academiei Române din 20 aprilie 1901, V.A. Urechia arată că în modul de scriere, mai ales al presei, domnea o mare anarhie. Intervenind în dezbatere, Ioan Bianu face câteva propuneri cu caracter concret și practic. El „atrage atenția Academiei asupra faptului că ortografia votată de dânsa este foarte necompletă. S-au indicat numai câteva norme generale pentru scriere, dar prin aceasta nu s-au rezolvat o mulțime de amănunte”. Era deci necesar ca Academia să reia chestiunile ortografice rămase nerezolvate, să le cerceteze și să hotărască asupra lor și apoi să facă un dicționar ortografic, care să poată fi la îndemâna tuturor spre a căuta cuvintele la a căror scriere există diferențe în privința ortografiei.

(Continuare în p. 59)

PAUL CĂLINESCU ÎNTE SPIRITUL PRAGMATIC ȘI CEL ARTISTIC

LUCA OPREA-CĂLIN

De ceva vreme echipa One World România desfășoară un însemnat proiect de cercetare, de digitalizare și de facilitare a accesului la arhiva cinematografică românească. De această dată, căutările s-au oprit cu predilecție asupra documentarelor produse în ultimii ani interbelici, perioadă caracterizată deopotrivă de avântul curentului fascist în politică și de zorii unei noi conflagrații mondiale.

Fie că vorbim de filmele școlii de montaj sovietice ori de personalități mai complexe și controversate ca Leni Riefenstahl, cunoscută în primul rând pentru documentarele de propagandă național-socialistă finanțate de ministerul lui Goebbels, cinematograful și-a consolidat rolul de instrument eficient în educarea, dar și în manipularea maselor. Nicio altă formă de comunicare nu are capacitatea să transmită un mesaj mai țintit, mai accesibil și (cel mai important!) mai persuasiv.

DE LA FABRICA DE VISE LA FABRICA DE PROPAGANDĂ

Născut la Galați în anul 1902, Paul Călinescu a fost angajat mai mult timp ca funcționar la Ministerul de Finanțe, perioadă în care realizează filme ca cinemator. Pasiunea pentru film se concretizează în activitatea ulterioară la O.N.T (Oficiul Național de Turism), sub tutela căruia reușește să înființeze în 1936 Serviciul Cinematografic și, mai apoi, în 1938, ca instituție autonomă, O.N.C. (Oficiul Național al Cinematografiei).

De numele lui se leagă primele recunoașteri ale filmului autohton la nivel internațional. Paul Călinescu a fost distins, la Veneția, în 1936, pentru documentarul *Țara Moșilor*, respectiv în 1941, tot la Veneția, pentru *România în lupta contra bolșevismului*.

Filmele sale generează controversa comună documentarelor de propagandă: cum ar trebui privite astăzi aceste filme, care, indiferent de finalitatea lor, prezintă soluții regizorale remarcabile? Este cert că această întrebare devine, în cazul lui Călinescu, mai interesantă dacă ne gândim că după război a realizat documentare pentru cinematografia comunistă.

Criticul Victor Morozov ridică o problemă asupra căreia vreau să insist, și anume aparența paradoxului pe care-l întruchipează Paul Călinescu. Trecerea de la fascism la comunism se produce *de facto* în filmele sale doar la nivel narativ, nu și la nivel formal, unde instrumentele și modalitățile de exprimare (chiar dacă dezvoltate de-a lungul anilor) rămân aceleași. Am să apelez la rândul meu la exemplele date de Victor Morozov, căci în acest sens mi se par cele mai elocvente: *Pagini*

Picasso cu a doua soție, Jacqueline Roque, muza căreia i-a făcut 400 de portrete, în cei 11 ani cât au fost împreună

și caracterul lui belicos. Scriitorul Louis Aragon (1897 – 1982), care a aderat la mișcarea comunistă din 1927, este cel care alege un desen al lui Picasso, un porumbel, ca ilustrație pentru afișul Congresului. Asimilarea porumbel, pace, partid comunist imprimă forță propagandei comuniste. La 19 martie 1950, în timpul unui nou Congres, mișcarea lansează Apelul de la Stockholm, cerând interzicerea totală a armei atomice și introducerea unui control internațional. Presa comunistă, intelectuali și artiști – între ei Picasso – inițiază o campanie de semnare a acestei petiții, care se bucură de un enorm succes. Pe scurt, porumbelul lui Picasso devine simbol pentru „pax sovietică”.

Anul 1950 reprezintă o cotitură decisivă în Războiul Rece. Comuniștii acaparează puterea în China, iar agravarea situației internaționale atinge o cotă fierbinte, în urma războiului din Coreea, declanșat în iunie. Fiecare dintre tabere impută celeilalte agresiunea. Orice mijloc este bun pentru a demoraliza adversarul: americanii sunt acuzați că folosesc arme bacteriologice, pentru a neutraliza nordul Coreei. În ianuarie 1951, Picasso pictează „Masacrul în Coreea”, care înfățișează o trupă de militari ce asasinează femei și copii, folosind arme de foc. El participă la manifestația violentă organizată de P.C.F. la 28 mai 1952, contra generalului Ridgway, „Ridgway ciurma” (Matthew Bunker Ridgway, 1895 – 1993, comandantul Armatei 8, care a intrat în Seul în martie 1951, acuzat în mod fals de folosirea armei bacteriologice).

Dacă, în consecință, adversitatea ideologică între cele două tabere face imposibilă o pace reală,

coexistența pașnică se instalează, apar clivaje în blocul răsăritean și în P.C.F., ceea ce îl îndepărtează pe Picasso de militantismul artistic. Survin și ecourile Congresului XX al Partidului Comunist (b) al Uniunii Sovietice și ale Raportului secret al lui Hrușciiov (februarie 1956), care denunță crimele lui Stalin. Apoi are loc Revoluția ungară (octombrie – noiembrie 1956), înăbușită de intervenția tancurilor sovietice. Emoția în lume este la cote maxime. La 20 noiembrie 1956, mai mulți intelectuali membri ai P.C.F., între care Picasso, își exprimă consternarea față de conducerea partidului (care a aprobat intervenția tancurilor sovietice). Drept urmare, chiar dacă rămâne membru al Partidului Comunist până la moarte, în 1973, angajarea sa politică va fi mult mai ștearsă.

În ce măsură este Picasso un combatant al Războiului Rece?

Operele sale, care se raportează la realitate, nu au un conținut politic explicit, clar. În „Masacrul în Coreea” nu se poate identifica cine sunt soldații agresivi cu arme îndreptate către femeile și copiii goi și înfricoșați. Mai degrabă decât un manifest antiamerican, tabloul este o pictură antimilitaristă și pacifistă, în prelungirea „Guernicai”.

Porumbelul, devenit simbol al păcii

Spre deosebire de alți artiști membri ai P.C.F. ca pictorul André Fougeron (1913 – 1998), Picasso își păstrează o totală autonomie.

Pablo Picasso a fost și rămâne un comunist, un luptător pentru pace și un profund opozant al Statelor Unite și a tot ce reprezintă ele. El își asumă rolul unei icoane a comunismului internațional. Prin declarațiile sale, desenele din presă, prezența la manifestațiile de partid, Picasso contribuie la dezbaterea ideologică și la luptele Războiului Rece. Dar el nu este un actor al înfruntărilor ideologice, față de care pare indiferent. Fără putință de tăgadă, pentru că, din punctul lui de vedere, comunismul era o religie și o speranță, ceea ce îl împiedică să vadă realitățile și să denunțe crimele regimului comunist. Într-un cuvânt, orbirea care i se reproșează – și pe bună dreptate – are un corespondent în fidelitatea față de partidul comunist și în antifascismul său, care își trag seva din Războiul civil spaniol. ■

... Generația de mâine...

ARTĂ PENTRU ARTĂ ȘI ARTĂ PENTRU POLITICĂ

Eficiența filmelor de propagandă se datorează și simțului artistic al lui Paul Călinescu. Un film ca *Atențiune, fragil!* (1944) este reprezentativ pentru capacitățile sale estetice. Urmărind procesul de fabricare a sticlei nu intuiește oare Călinescu o paralelă la fabricarea cinemaului? Căci atât sticla (după cum ne arată regizorul), cât și filmul se realizează în parte prin munca sprijinită tehnologic, dar ambele procese presupun de asemenea un efort artizanal, creativ, meșteșugăresc, uman cel mai important, pe care aparatul sau mașinăriile nu-l pot substitui, nici măcar echivala.

Interesul pentru tehnic și tehnologic și abilitatea de estetizare chiar și a celor mai respingătoare medii o regăsim și în *Uzinele Malaxa* (1940), care pe același palier al neobositei constanțe și cursivității sugerează forța materială și umană a României. Cadrele montate cu rapiditate și coloana sonoră cu aplomb conferă o terifiantă voluptate celui mai ostil dintre câmpurile industriale, cel al marilor fabrici de industrie grea și de armament. La fel ca în *10 Mai* (1939), în *Uzinele Malaxa* (1940) Paul Călinescu ne spune că în filmul

... 10 Mai...

de propagandă primul loc nu îl ocupă conținutul, narațiunea, ci volumul cât mai consistent al acelorași cadre și motive.

Tot pe această direcție a estetizării până la neverosimil se dezvoltă filmele ceva mai controversate, între care *București, oraș al contrastelor* (1936) și *Țara Moșilor* (1936); demersuri portretistice ale spațiului urban, respectiv rural românesc, cu scopul popularizării acestor regiuni. Desigur, Paul Călinescu omite intenționat cel mai însemnat contrast al Bucureștiului, între mahalale și centrul cosmopolit. Pentru a deturna imaginea de imitație estică a Parisului, camera se împărtășește din mixul cultural și arhitectonic din centru și face astfel din București un oraș „unic”.

În *Țara Moșilor*, Călinescu apasă pedala de accelerație, sugerând poziția ancestrală a moșilor în spațiul Apusenilor. Ocupațiile muntenilor, ustensilele lor rudimentare de muncă, discuții pasagere despre Avram Iancu – toate sunt acolo. Dar parcă tot cea mai

... și România pe drumul democrației populare

relevantă mi se pare imaginea crucilor de piatră, care estetizează sacrificiul strămoșesc și confirmă astfel perenitatea moșilor în zonă. Din păcate, se desprinde și de aici o altă concepție de sorginte fascistă, mai precis ultra-naționalismul prin sublinierea strânsi legături dintre ancestral și realitatea imediată.

E curioasă prospețimea cu care imaginile din filmele lui Paul Călinescu se derulează, mai ales în fața privirii noastre, a generației tinere, care nu a fost obișnuită sau poate chiar formată de un astfel de cinema și care, prin urmare, este mai sensibilă față de mesaje și de metodele sale.

Indiferent de simpatiile politice ale lui Paul Călinescu, receptarea documentarelor sale nu trebuie să se rezume la jocul de-a ghici politică ce-i. Tocmai faptul că el reușește să-și potențeze eforturile artistice, în ciuda limitelor ideologice și tematice, califică lucrările sale pentru o cercetare minuțioasă, dincolo de înțelegerea mesajului lor propagandistic. ■

Cadre din documentarele Țara Moșilor,...

din războiul nostru sfânt (1942) și *România pe drumul democrației populare* (1948). Primul, un documentar de montaj care compune secvențe surprinse de operatorii români pe Frontul de Est și care, desigur, trebuie să sugereze vitejia forțelor armate române în lupta cu bolșevicii. Al doilea, un omagiu adus biruinței sovieticilor și generozității lor în reabilitarea țării după război.

În *Pagini din războiul nostru sfânt* (1942) seducătoarea vitejie a soldaților surprinși sugrumă amintirea mulțimii de români decedați în acel an pe front din cauza lipsei de materiale și de sprijin. În același timp, *România pe drumul democrației populare* (1948) ocultează instalarea violentă a sovieticilor în România. Paul Călinescu înțelege foarte bine componenta cinematografului care îi permite genul acesta de expuneri lacunare: camera redă tot ceea ce este cuprins în interiorul cadrului, deci nu lasă nimic văzut din ce se află în afara acestuia. În fond, el cultivă un stil destul de obișnuit filmului de propagandă, estetizând și comprimând într-atât realitatea pentru a o reda nu așa cum este, ci așa cum trebuie ea văzută.

Nu știu în ce măsură regizorul român era familiarizat cu filmele lui Leni Riefenstahl, dar în mod straniu documentarele *10 Mai* (1939) și *Generația de mâine* (1936) reconstituie aproape la indigo cadre din filmul *Triumful voinței*, film care prezintă sărbătoarea zilei anuale a partidului de la Nürnberg, lansat în 1935.

Pe de o parte, *10 Mai* este documentarul paradei militare de Ziua Națională din 1939, în care cadre cu forțele armate române defilând sunt întrerupte de câte o tăietură succedată de figura mulțumită a regelui. Imaginile din unghiurile cele mai felurite

cu trupele române, montate foarte inteligent, pentru a da senzația unei infinite forțe și insurmontabile organizări, trimit la marșul trupelor SS și SA orchestrate de *Gauleiteri* și de *Standartenführeri* pentru filmul lui Leni Riefenstahl.

Pe de altă parte, *Generația de mâine* (1936) este filmul de promovare a organizației Straja Țării, în care sunt urmărite activitățile tinerilor în cadrul acesteia. Ulterior, filmul se concentrează asupra activităților grupului din care face parte principele Mihai (care cuprind excursii montane, vizitarea unor mănăstiri din regiunea Bucovinei, participarea la slujbe și rostirea de rugăciuni comemorative). În fine, filmul surprinde tabăra națională a organizației de Ziua Tineretului și ceremoniile aferente.

Prezența eminamente a religiozității și a Bisericii în *Generația de mâine* (1936) semnifică legătura sfântă și indisolubilă între transcendență și regimul carlist. Ideea este la fel de prezentă atât în spațiul german, cât și în filmul lui Leni Riefenstahl, în care Hitler este stilizat în postură mesianică prin acel început celebru cu avionul său coborând dintre nori. Tot în acest sens, secvențele corespondente pregătirii activităților străjerilor și desfășurarea acestora în timpul ceremoniei au aerul taberei tinerilor hitleriști veniți la Nürnberg de prin toate colțurile Germaniei pentru a sărbători marea zi a partidului.

Și desigur, mai presus de toate, se desprinde motivul zilei de ieri, de azi și de mâine, nelipsit din discursul carlist, respectiv din cel național-socialist. El trebuie să instaureze în tinerii străjeri și în cei hitleriști sentimentul de înaltă importanță și de responsabilitate față de realizarea și de perpetuarea Istoriei.

... București, oraș al contrastelor,...

vieticii au invadat Afganistanul, Brzezinski îi scrie președintelui Carter: „Avem acum posibilitatea de a da U.R.S.S. războiul său din Vietnam“.

S.U.A. declară că invazia constituie „cel mai mare pericol pentru umanitate după Al Doilea Război Mondial“. Temându-se că un eventual succes al invaziei va permite U.R.S.S. un acces militar mai facil în zona Golfului Persic, președintele Carter declară că orice amenințare asupra căilor de aprovizionare cu petrol din zona Golfului va fi considerată un *casus belli*. În același timp, având drept pretext intervenția sovietică, președintele Carter anunță că nu va mai cere Senatului ratificarea Tratatului SALT II (semnat cu șase luni înainte). Și președintele Ronald Reagan va continua „doctrina Carter“, printr-un sprijin mai susținut acordat mișcării afgane de rezistență.

Brzezinski a fost trimis să negocieze cu Pakistanul modalitatea livrării de arme mujahedinilor afgani („Luptătorii pentru credință“), prin intermediul CIA. A vizitat și o tabără a insurgenților, în Trecătoarea Khiber, unde a fost surprins cu un turban paștun pe

*Musulmanul moderat
Burhanuddin Rabbani,
devenit șef al Guvernului*

cap, exclamând: „Allah este cu voi“. CIA a optat pentru sprijinirea mișcărilor paștune islamiste conduse de Hekmatyar, Sayaf, Rabbani, Massoud (pentru o perioadă mai scurtă) și de radicalii lorzi ai războiului, care operau de-a lungul frontierei afgano-pakistaneze.

Serviciile secrete pakistaneze (ISI) au format și antrenat, în primii patru ani ai războiului, o forță de peste 100.000 de insurgenți afgani, cărora li se alăturaseră câteva zeci de mii de jehadiști din 43 de țări – saudiți, egipteni, libanezi, yemeniți, algerieni, tunisieni, irakieni,

bosniaci etc. Între ei, și fiul unui miliardar saudit, Osama bin Laden, care ulterior și-a stabilit baza (Al-Qaeda) în Afganistan.

Aurmat un deceniu de război pustiitor între trupele sovietice și zecile de miliții mujahedine, susținute logistic și financiar de S.U.A., Pakistan, Arabia Saudită, chiar și de China. S.U.A. au livrat mujahedinilor și modernele rachete sol-aer Stinger, care au provocat mari pierderi aviației sovietice. (La sfârșitul războiului însă, S.U.A. au fost nevoite să răscumpere, contra sumei de 55 milioane de dolari, 300 de rachete nefolosite de insurgenți!) Într-un efort de a sprijini insurgența antisovietică, guvernul S.U.A. a furnizat chiar și manuale școlare care promovau învățăturile islamice militante, ilustrate cu imagini de oameni înarmați, pentru a inculca copiilor ura față de invadatorii străini. Talibanii au folosit manualele, dar au răzuit fețele umane, în concordanță cu interpretarea fundamentalistă strictă a Coranului.

După încheierea acordului cvadripartit de la Geneva privind retragerea trupelor sovietice din Afganistan (11 mai 1988, semnat de S.U.A., U.R.S.S., Afganistan, Pakistan), M.S. Gorbaciov a informat și conducerea României asupra acordului. Răspunsul a fost nu prea diplomatic: s-a reamintit că România, încă din 1979, „a considerat o greșală însăși intrarea trupelor sovietice în Afganistan și s-a pronunțat ferm pentru retragerea lor [...] Și nu consideră că semnarea acordurilor de la Geneva înseamnă un mare succes“.

Războiul sovieticilor în Afganistan a provocat moartea a unui milion de afgani și emigrarea a

*Președintele Carter (dreapta)
și consilierul său Zbigniew Brzezinski
au analizat atent și permanent situația din Afganistan*

Am început în numărul trecut al revistei prezentarea odiseei zbuciumatului Afganistan. O continuăm.

AFGANISTAN CIMITIRUL IMPERIILOR

ION BISTREANU

În vara anului 1979 un alt mare actor, S.U.A., se interferează în „Turnirul umbrelor”. La insistențele consilierului său, Zbigniew Brzezinski, președintele Jimmy Carter semnează la 3 iulie 1979 un ordin executiv, cu numele de cod „Operațiunea Cyclon”

(care va înceta abia la 1 ianuarie 1992), privind ajutorul ce urma să fie dat, prin intermediul Pakistanului, mujahedinilor afgani care luptau împotriva guvernului comunist de la Kabul.

Milițiile mujahedine înfruntă trupele sovietice

● Vietnamul sovieticilor ● În Afganistan își stabilește baza fiul unui miliardar saudit. Numele lui? Osama bin Laden ● Vidul lăsat de S.U.A. ● Statul Islamic pune capăt comunismului ● Talibanii, garanția contra corupției ● În ciuda amenințărilor, mullahul Omar refuză să îl predea pe Osama bin Laden

Situația internă în Afganistan se deteriorează, izbucnesc numeroase revolte, stimulate în principal de cler, au loc dezertări din armată, Amin începe să facă compromisuri liderilor musulmani de dreapta și să se orienteze discret spre China și S.U.A. În baza unui raport întocmit de A. Gromîko și I. Andropov, conducerea restrânsă a

U.R.S.S. decide, la 12 decembrie 1979, trimiterea de trupe în Afganistan, invocând prevederile Tratatului bilateral de prietenie. La 27 decembrie 100.000 de militari invadează țara. Amin, soția și cei șapte copii sunt asasinați de un comando KGB (*Magazin istoric*, nr. 2/2016) și la conducere este instalat Babrak Karmal, șeful facțiunii *Parcham*,

membru fondator al PPDA, care își declară loialitatea față de islam, anulând majoritatea măsurilor nepopulare luate de Taraki. Revolta națională nu mai poate fi însă stăvilită: prezența trupelor străine amplifică dimensiunile revoltei naționale, aruncând U.R.S.S. într-un război care va dura zece ani.

Când este informat că so-

*Fostul președinte
Mohamed Najibullah
și fratele său
sunt spânzurați
de talibani*

de talibani sunt draconice: televiziunea este închisă, muzica este interzisă, portul burka devine obligatoriu, după împlinirea

vârstei de zece ani fetele nu mai au voie să meargă la școală, bărbații nu mai au voie să se radă, se extind școlile coranice. Femeilor li se permite numai urmarea studiilor medicale, întrucât legile islamice interziceau tratamentul medical al femeilor de către medici bărbați. Nu este permisă nicio deviere de la islamul sunit. Sunt pedepsite drastic hoția (prin tăierea mâinii) și adulterul (prin lapidare). Au loc mii de arestări și execuții.

În martie 2001, o știre din Afganistan provoacă stupefacție în întreaga lume. Cele două uriașe statui Buddha din Valca Bamiyan au fost aruncate în aer. O acțiune barbară, inexplicabilă; argumentul că islamul se opune afișării idolilor nu era plauzibil,

cele două monumente buddiste supraviețuiesc timp de un mileniu sub stăpânire musulmană; cu un an în urmă mullahul Omar declarase că statuile Bamiyan pot fi o potențială sursă de venit din partea vizitatorilor, pentru ca, numai după câteva luni, să afirme: „Eu sunt un zdrobitor de idoli, nu un vânzător al lor“.

Încă din toamna anului 1996, în nord-estul țării forțele antitalibane au creat Alianța Nordului, care includea forțele tadjice ale lui Ahmad Shah Massoud, forțele uzebece ale lui Abdul Rashid Dostum, precum și două mari grupări hazare și paštune. Luptele cu talibanii au continuat în următorii cinci ani.

Evenimentele se precipită în 2001. La 9 septembrie 2001, Ahmad Shah Massoud, supranumit „Leul din Panjshir“, este ucis de doi sinucigași tunisieni, deghizați în reporteri. La 11 septembrie au loc sângeroasele atacuri teroriste asupra World Trade Center și a Pentagonului, revendicate de Al-Qaeda.

S.U.A. cer mullahului Omar să îl predea pe Osama bin Laden. Omar refuză: „Nu putem face asta. Dacă am face-o,

însămnă că nu suntem musulmani, că Islamul este terminat. Dacă ne-ar fi teamă de un atac, l-am fi putut preda ultima dată când am fost amenințați“. Urmare a refuzului, la 7 octombrie aviația americană efectuează primele bombardamente asupra unor baze ale Al-Qaeda din Afganistan. ■

Hanafi (care are ca aderenți cca o treime din lumea islamică). Principalii finanțatori: Pakistan și Arabia Saudită, state care, alături de Emiratele Arabe Unite, au fost singurele care au recunoscut ulterior Emiratul Islamic al Afganistanului.

Populația, în special în mediul rural, inițial i-a privit cu simpatie pe talibani, datorită luptei acestora împotriva criminalității și a corupției lorziilor locali ai războiului.

În septembrie 1996 talibanii – care controlau deja 90% din teritoriul – pătrund în Kabul. Chiar în prima zi reprezentanța O.N.U. este atacată; Najibullah și fratele său sunt luați de talibani, bătuți bestial, trupurile, legate de o mașină, sunt târate prin tot orașul și apoi spânzurate.

În 1997, talibanii au proclamat Emiratul Islamic al Afganistanului, în care „va fi consolidat cel mai pur stat islamic din lume“. Mullahul Omar și-a asumat titlul de *Amir al-Mu'minin* (comandant al credincioșilor). În același an, Osama bin Laden revine în Afganistan.

Măsurile luate

Octombrie 1996. Patrulă a poliției talibane pe străzile Kabulului

o treime din populație – peste cinci milioane de bărbați, femei, copii, unul dintre cele mai mari exoduri după Al Doilea Război Mondial. U.R.S.S. a înregistrat peste 15.000 de morți și 54.000 de răniți, iar pierderile materiale, uriașe, au contribuit la dezastrul care a precedat disoluția statului sovietic doi ani mai târziu.

După retragerea ultimului soldat sovietic (15 februarie 1989), izbucnește războiul civil, în care sunt angrenate cinci facțiuni ale mujahedinilor. S.U.A. abandonează Afganistanul, strategie greșită, recunoscută explicit de fostul secretar de Stat Madeleine Albright: „Odată cu plecarea sovieticilor, Statele Unite s-au detașat de Afganistan, lăsând un vid. Avem obiceiul de a ne detașa, înainte ca situația să fie rezolvată”.

Până la dezintegrarea U.R.S.S., Moscova a mai acordat un sprijin limitat președintelui afgan Mohamed Najibullah, care, în 1986, fusese ales președinte în locul lui Karmal.

La 9 aprilie 1992, mujahedinii, conduși de tadjikul Ahmad Shah Massoud și uzbekul Abdul Rashid Dostum, intră în Kabul. Najibullah își dă demisia. Nu este lăsat să plece din țară, fiind nevoit să se refugieze la reprezentanța O.N.U. din Kabul, unde a început să traducă în limba paștună cartea *Marele joc*, a scriitorului englez Peter Hopkirk, apărută în anul 1990 (și o nouă ediție în 1992). A mărturisit gazdelor sale că dorește ca semenii lui să tragă învățăminte din confruntarea ruso-britanică din secolul al XIX-lea, în Afganistan.

În urma Acordului de la Peshawar dintre principalele formațiuni islamice combatan-

Fundamentalistul paștun
Gulbuddin Hekmatyar

te, este declarat Statul Islamic al Afganistanului, punându-se definitiv capăt comunismului în această țară. Musulmanul moderat Burhanuddin Rabbani este numit președinte interimar, apoi șef al guvernului. Legea *sharia* este gradual aplicată (portul obligatoriu de către femei a hijabului, interzicerea muzicii, aplicarea legii islamice). Statul este însă paralizat din cauza izbucnirii războiului civil, în care sunt angajate forțele guvernamentale (conduce de tadjikul Massoud), mujahedinii fundamentalistului paștun Gulbuddin Hekmatyar (sprijinit de serviciile secrete pakistaneze) și talibanii conduși

de mullahul Muhammad Omar.

Colapsul U.R.S.S. și emergența noilor republici independente în Asia Centrală au stimulat Pakistanul în căutarea de noi piețe și resurse, Afganistanul fiind „poarta principală” spre aceste regiuni. L-a sprijinit masiv pe Hekmatyar în lupta acestuia cu Rabbani, ceea ce a dus la bombardarea și distrugerea parțială a Kabulului și moartea a 25.000 de civili. Ulterior, s-a reorientat spre mișcarea talibană formată în principal din studenți (*talib* – în limba paștună) paștuni educați în școlile (*madrassa*) tradiționale islamice din Pakistan, la care au aderat și studenți etnici tadjici și uzbeki.

După retragerea U.R.S.S., mullahul Mohammad Omar – etnic paștun, fost combatant în rezistența antisovietică și care își pierduse un ochi în urma unei explozii – a deschis într-un mic sat din provincia Kandahar o madrasa cu 50 de talibani. În numai câteva luni s-au alăturat grupului peste 15.000 de talibani, refugiați afgani din alte școli religioase din Pakistan. Cu o educație religioasă precară, s-au angajat să lupte împotriva criminalității și a violențelor politice și interetnice din țară, precum și pentru interpretarea strictă a legii *sharia*, în conformitate cu școala de jurisprudență islamică sunită

1983.
Președintele
Ronald Reagan
într-o
întrevedere
cu lideri
ai mujahedinilor

Celelalte ambasade sunt de partea Italiei. În semn de protest au anunțat că nimeni nu va lua parte la serbările Independenței ce se vor ține la Paghman.

Onoruri militare, scuze și 6.000 de lire sterline oferite familiei îndoliate vor urni însă în cele din urmă vapoarele cu muniții comandate în Italia și care au fost oprite. Ele vor continua drumul spre Kabul. Reprezentanții străini vor cere în cor multe asigurări pentru europenii din Afganistan.

Totul a pornit de la faptul că Amanullah voia să le arate musulmanilor că, în calitate de suveran absolut, tratează pe toată lumea la fel, aceasta după executarea celor 125 de capi ai revoluției. Fără nicio judecată și fără să fi anunțat Legația italiană, l-a condamnat la moarte pe bietul inginer care avusese ghinionul să ucidă prin ochiul de la ușă un agent care venise să-l aresteze pentru că insultase un poștaş. Aplecat să scoată ușa din balamale, agentul s-a ridicat tocmai când italianul a tras cu arma în sus, ca să-l sperie.

Târât în închisoare, inginerul, cu fantoma spânzuratului veșnic înaintea ochilor timp de un an de zile, a fost în cele din urmă răscumpărat și lăsat să dispară din închisoare cu un pașaport fals și cu un cal ce trebuia să-l transporte în Turkestan. Aceasta bineînțeles cu știrea înaltelor autorități și a ministrului de Externe, Mah-

Regina Soraya

mud Tarzi, încântat că a putut în fine să-l scape pe nenorocit de la starea mizerabilă în care îl aduseseră paznicii, care îi anunțau aproape zilnic ora fixată pentru execuție.

După două luni de drum, fugarul a ajuns într-un sat de lângă graniță. La doar câteva minute de libertate, s-a oprit să cumpere fân calului.

– Cine ești? – l-a întrebat un locuitor.

– Italianul care a omorât un agent în Kabul, fug peste graniță – a răspuns înnebunit sârmanul.

Legat, închis, a fost trimis spre Capitală, în timp ce Palatul se întreba ce se va face cu el. Regele a tranșat scurt:

– Imediat să fie spânzurat în afara Kabulului, pe același loc unde au fost executați și

răsculații. Aici toți îmi sunt egali!

Când regina a venit și a povestit tatălui ei despre supliciu și că Legația italiană fusese anunțată a doua zi după execuție ca să ridice trupul, a fost ca un trăsnet pe capul bietului bătrân, care la sfârșit a trebuit să plătească el nesăbuița regelui dându-și demisia...

În colonia europeană consternarea a fost generală. Italia cerea represalii severe.

Încercând să duc flori la mormânt, vizitiul a refuzat categoric să mă ducă.

Așa că de câteva luni tratativele nu mai conținesc. Ministrul Cavicconi își dă toată silința să evite un eșec. E și cariera lui în joc.

Cu autoritatea, calmul și diplomația ministrului englez se contează ca regele să cedeze.

Sir Francis Humphrys,
cu jobenul în mână

CARAVANA AFGANĂ

ARISTEEA MANOLIU-VOROBCHIEVICI

Ajunsă la Kabul după ce a citit un anunț într-un ziar din Paris, ca doamnă de onoare a reginei afgane Soraya, cu misiunea de a o consilia cu privire la obiceiurile și moda occidentale, autoarea însemnărilor a căror publicare a început în numărul anterior își deapănă amintirile.

- Furios că poștașul îi distrugea scrisorile, un italian îl jignește și declanșează un grav incident diplomatic
- Un copil flămând refuză strugurii trimiși de o „necredincioasă”
- Regele acceptă să plătească despăgubirea, dar lipsește casierul
- Doar Mussolini poate aproba reînălțarea drapelului
- Statuile excavate sunt distruse de mullahi
- Pentru călătorie, suveranul împrumută geamantanul ministrului de Externe

Aristeea Manoliu-Vorobchievici, la Kabul

PREGĂTIRI PENTRU MAREA CĂLĂTORIE

În drum văd Rolls-ul Legației engleze. Lady Humphrys [soția ministrului britanic la Kabul] coboară și mergem la mine. Sir Francis e la rege. De câteva zile caută să medieze un conflict italo-afgan, ivit din cauza executării unui italian tânăr, inginer, din ordinul regelui.

Tratatările merg încet. Ministrul italian tună tot timpul. Mussolini a dat ordine severe ca, până la o dată și o oră fixă, dacă tratatările n-au succes, Legația și toți italienii să plece din Afganistan.

Soraya și Amanullah

și Legația plecată, dacă până atunci cererea Italici nu va fi îndeplinită. Italia a fost primul stat care și-a trimis un ministru în Afganistan și va fi primul care întrerupe relațiile diplomatice cu el.

Emoția era cu atât mai mare, cu cât minutarul ceasornicului se apropia de ora 1.

Mai erau cinci minute. În picioare, lumea începuse să-și încheie mânușile, să-și potrivească pălăriile, să-și numere valizele.

Mai erau două minute, apoi un minut. Figura ministrului devenea din ce în ce mai congestionată.

Ciocanul ceasornicului a început să bată ora.

Un strigăt sălbatic de furie la apogeul ei, a ordonat:

– Coborâți steagul!

Era glasul ministrului Cavicconi, cu vocea sunătoare și cu epitețe nu tocmai protocolare la adresa acestor sălbatici,

care nu merită o legăție regală italiană.

În fugă, un inginer italian a urcat pe acoperiș.

Soldații care înconjurau curtea în exterior, nepricepând cauza strigătelor, au intrat în parc cu mâna pe trăgaci. Englezii căutau să evite scandalul, încercând să-l liniștească pe ministrul italian.

Haosul s-a generalizat rapid. Strigăte, ocări, comenzi, ordine date șoferilor și servitorilor cu brațele încărcate de pachete s-au inter-

sectat cu ideea de fugă din fața unci amenințări: toată lumea trebuie să fie departe de Kabul. Soldații au ajuns sub ferestre și la uși.

Nimeni nu mai băga de seamă ce se petrecea la câțiva pași de intrarea Ambasadei: o mașină în mare viteză se oprise în fața porții. Erau demnitarii afgani care aduceau satisfacție statului italian exact când ministrul pleca.

– E prea târziu, tună acesta. Eu nu mai am dreptul să ridic steagul din moment ce a fost coborât. Numai Mussolini poate să revină asupra deciziei și niciun telegraf nu-mi va putea aduce la timp răspunsul. Voi fi plecat din Kabul! E caz unic!

Toate acestea au fost spuse cu glas tare, ca să intre în urechile acestor animale.

Bibihord [sora reginei], care venise cu vistiernicul să scoată banii, a comunicat te-

lefonice rezultatul la Paghman, regelui. Acesta, în speranța că italienii vor ceda până la sfârșit, dăduse ordinul ca documentele și banii să nu fie dați decât dacă steagul va fi coborât. Văzând întorsătura pe care au luat-o lucrurile, a dat ordine severe ca toată linia telegrafică și telefonică să fie absolut liberă și toți funcționarii la post.

La telegramele trimise astfel în Italia, scara răspunsul a fost primit, iar culorile italiene s-au înălțat din nou în Afganistan.

A doua zi, după ce s-a trecut pe la mormântul sărmanului tânăr care venise cu atâtea iluzii și care, exasperat de distrugerea scrisorilor, a plătit cu viața printr-o moarte groaznică greșcila de a fi vrut să-i intimideze pe agenți, toți reprezentanții străini erau la serbări.

Singur Mahmud Tarzi Khan, declarat obosit, a trebuit să se retragă la pensie trist pentru vina pe care a trebuit s-o ia asupra-și [...]

Săpăturile realizate de misiunea franceză, în frunte cu domnul Bartoux – pe care am avut ocazia să-l întâlnesc descori în Kabul – au scos la lumină lucruri minunate în văile sterpe ale Afganistanului, unde nimeni n-ar fi bănuț comori ascunse. La Hadda, alcea unui templu îl amintește pe acela al lui Dionysos din Atena.

Echipa franceză a dat la iveală în jur de 6.000 de statui și statuete și 500 de monumente stupa. Unele statui sunt în perfectă stare, lucrate cu stăpânire de artist matur. Costumele sunt barbare, dar cu figuri de zei olimpieni.

Domnul Bartoux a riscat de

De două ore Sir Francis e la Amanullah. Se caută un compromis.

Lady Humphrys, neavând certitudinea că mă va găsi, își luase un lucru de mână și stătea în mașină, la umbra ulmilor de pe alce. Acum, nerăbdătoare să aflăm rezultatul, pe mica mea terasă din fața munților pleșuvi, depănăm impresii.

Pe potecă se arată silueta elegantă a ministrului englez, care iese de la palat.

– Excelență, plecăm sau mai amânăm?

– Va fi bine, e răspunsul diplomatic spus cu surâsul pe care îl pândesc afganele de după ferestre sau de sub văluri. Niște struguri încă prăfuiți, aduși în acest timp, îl tentează să-și potolească setea după atâtea discuții încordate.

Jos, în poiană, un băiețas privește lung la grupul nostru de pe terasă. Îi fac semn și-i trimit o farfurie cu fructe. Cu oroare, le aruncă scuipând și îndepărtându-se. E în zdrențe, flămând, dar nu primește mâncarea atinsă de *kafir* [necredincioasă]. Servitorii mei fac haz și le iau ei.

De două zile au început serbările independenței.

Cer să merg la Kabul, căci sunt anunțată că Legația și toți italienii pleacă.

– Nu e nevoie să fii la Kabul pe căldura asta – îmi spune Mahmud Tarzi Khan.

– Ba da, fiindcă

Mahmud Tarzi

vreau să știu ce hotărâri s-au luat și să-i văd pe cei care pleacă.

– Dacă ai fi fost italiancă, ai fi plecat?

– Nici nu m-ai fi văzut în timpul conflictului și e de mirare că mi s-a cerut să intervin pentru unele servicii pe lângă inginerii italieni, ca să fiu silită să-l refuz pe rege.

– Crede-mă, n-ai de ce să pleci la Kabul, nu va pleca nimeni.

N-a plecat nimeni, dar ce emoții până în ultimul minut...

Legația era înconjurată de armată. Automobilele blindate făceau să se creadă că străinii erau în primejdie, dacă regele ceda. Toată lumea era pregătită pentru manifestații ostile.

Mobilă, bagaje, tot ce nu se putea transporta imediat fusese pus în lăzi, care se căraseră la Legația engleză. Servitorii italieni erau și ei tot acolo. Toți ceilalți, în costume de voiaj și cu valizele închise, erau

adunați în marile saloane, golite de mobile. În curte, mașinile sub presiune așteptau. Pretutindeni, multă tristețe și indignare.

Toată noaptea diplomații au rămas la palatul din Paghman, în compania regelui, ca să compună scrisoarea de scuze, dar regele nu a găsit curajul să o iscălească. Admitea să regrete incidentul, dar nicidecum să se recunoască vinovat și să ceară scuze. Spre ziuă, în fine, a cedat și a promis că la ora fixată documentul va fi iscălit și va fi trimis odată cu caseta cu cele 6.000 de lire sterline.

Numai că a doua zi dimineață s-a anunțat că, fiind sărbătoare, casierul nu va fi la serviciu.

Indignarea n-a mai avut margini. În termeni fără replică s-a răspuns regelui că ordinul de la Mussolini este ca la ora 1 fix flamura italiană să fie coborâtă

O stradă din Kabul

CINE ȘI DE CE A CENZURAT „TARTUFFE“?

MIHAIL MIHAILIDE

*În salonul scriitoarei și curtezanei Ninon de Lenclos,
Le Tartuffe în lectura autorului
(pictură de Nicolas-André Monsiau)*

Organizația Națiunilor Unite pentru Educație și Știință (UNESCO), dar și o seamă de universități și instituții din Europa și de pe alte continente – în pofida șocului pandemic anticultural, cu debut 2020 – au elaborat și publicat o platformă de evenimente destinate împlinirii a 400 de ani de la nașterea marelui dramaturg și actor francez Jean-Baptiste Poquelin – Molière. Sunt parteneri sorbonarzii, universitățile din Fribourg, Toulouse („Jean Jaurès“), Lausanne, Geneva, Florența, Yale (Connecticut, S.U.A.), bineînțeles, Comedia Franceză, Academia Regală Belgiană de Științe, Litere și Arte Plastice, Università di Torino, Teatro Nazionale di Torino. Încă nu Ministerul Culturii (România), dar ar mai fi timp să se alăture și să cuprindă manifestări în programele Teatrului Național (București) pentru anul viitor.

Într-adevăr, din clepsidra timpului se vor scurge în ianuarie viitor firișoare de nisip însumând patru centenare de la ivirea pe lume a comediografului francez Jean-Baptiste

Poquelin – Molière (Paris, joi 15 ianuarie 1622). De când abia împlinise 22 de ani, sub pseudonimul pe care l-a ales, asociindu-și numelui denumirea unei mici localități din sud-es-

tul Franței (Roche-la-Molière, departamentul Loire), opera sa îl va face cunoscut în lume. Treptat, stagiunile teatrelor vor cuprinde, aproape fără omisiuni, spectacole cu cel puțin una din-

trei ori să fie otrăvit, căci scoate iarăși zcii la lumină... Cu toată paza, o parte din statui a fost distrusă de mullahi sau adepții lor [...]

Ce explozie de glume a fost prin legații la vestea că „măreța” Curte afgană pleacă să viziteze pe verișorii europeni!

– Pentru ce nu se duce regele singur? Ce caută femeile, care încă n-au învățat bine să mănânce?

– Și dacă regina se va prezenta acceptabil, pentru ce își atâră de gât sora și cumnata? Cum vor fi prezentate? Numărul doi și numărul trei?

– Sunt inconștienți! Nu-și dau seama ce e aia o Curte în Europa!

– Acum înțeleg dorința dumneavoastră ca croitorul regelui să vadă costumele mele! [...]

– Vreo 20 – 30 persoane îl vor acompania? Frumoasă suită, de unde va cheltui?

– Va avea curajul să se despartă de prințul Ynayatullah, pe care îl ține sub pază de la urcarea pe tron? Îl ia și pe el? Și pe Hannum Efendi?

– I s-au urcat fumurile la cap dacă crede că i se va plăti voiajul și întreținerea unei suite cu care vrea să sperie proștii pe timp de două – trei luni.

– A, e posibil opt – nouă luni? Dar unde?

– Și în Rusia? Dar a afirmat că termină cu Germania, unde are nevoie de o mică operație [...]

Propunerea de a-i acompania era prea ademenitoare ca s-o refuz, cu toată răspunderea ce-mi luam și oboseala celor peste trei ani petrecuți în Afganistan, întrerupți doar de

scurtele voiajuri în India. Eram conștientă de greutatea sarcinii ce-mi va atârna pe umeri pe toată perioada vizitelor și chiar înainte, din cauza comenzilor pe care trebuia să le fac la Paris pentru suverani, prinți, prințese și o parte din suită, în afară de cumpărăturile din India pentru momentul ieșirii din țară.

Aici nimic nu se cunoștea din programul de recepții și serbări, nici datele fixe de sosire, ca să mă orientez asupra numărului și aspectului toaletelor.

Câteva săptămâni se bate apa în piua fără niciun rezultat. Zilnic, cei care vor merge se înmulțesc, iar suma ce va trebui să o cheltuiesc nu o știu încă. De câteva ori sunt invitată în birou la rege, unde iau parte la discuții atât ministrul de Externe cât și cel al Palatului. Regina și prințesele îmi spun:

– Fă-l pe Majestatea Sa să înțeleagă că trebuie să admită că e prea puțin ce vrea să ne comande, că ne lipsește aia și ailaltă, etc. [...]

Valizele lipsesc. Până ce voi cumpăra la Paris, regele va lua valiza cu trusă a ministrului de Externe, care a mai voiajat.

Fiecare zi pierdută în discuții îmi întârzie revenirea la timp.

– Nu pot pleca fără ea, strigă cu lacrimile în ochi regina, când îi spuneam regelui că trebuie să-mi grăbesc plecarea, ca să am timpul necesar de a isprăvi tot ce trebuie comandat, iar regele venea cu ideea de a-i aștepta la Port Said.

Promit să ajung la timp în India, ca să fiu cu ei de la începutul voiajului și numai Dumnezeu știe de câte ori m-am lipsit de masă ca să trec direct

de la o mare casă de modă sau pălării la alta, ca să combin și să sfârșesc de asortat pantofi, ciorapi, mănuși și multe alte accesorii necesare unor femei elegante.

La George [Londra] aveam să stau câte o zi întreagă închisă, chiar în zilele de repaus, ca să asortez la hainele comandate olanda și mătasca pentru lenjerii, pijamale, cravate, batiste, ciorapi. Pentru rege, care prima dată ieșea de pe tărâmurile unei țări cu costume diferite, aveam de cumpărat haine de casă și halate, bretele și jartiere [...]

Mahmud Tarzi Khan, singur în cabinet [la Legația afgană din Paris], vrea să afle adevărul de la mine. Fapte care probabil au intervenit în lipsa lui și care să-l decidă pe rege să facă acest voiaj necugetat. E foarte surprins că doar prințesa Nury-el-Suraj a știut de multă vreme de acest proiect, pe când regina îl aflase cea din urmă.

– Erau necesari cel puțin doi ani de propagandă înțeleaptă, ca poporul să se deprindă cu ideea plecării regelui singur. Sunt triburi care încă nu s-au potolit și nu așteaptă decât o scânteie să ia foc. Mullahii vor profita de lipsa lui ca să se opună reformelor ce s-au introdus. Trebuia să stea să le consolideze mai întâi. Ce greșeli mai adună, Allah să ne păzească, regele își joacă tronul!

(Va urma)

Prezentare și selecție
Prof. univ. emerit dr. ing.
Manuela
NICOLAE-POSESCU

autorul, dezvăluindu-le, e acuzat că lezează în îndrituiri Biserica și pe slujitorii ei.

Au fost trei etape până când Molière a căpătat permisiunea să-și joace în mod liber piesa.

Schițăm un „reportaj” adus la zi al evenimentelor, pe baza *Notelor* prefațând piesa tipărită în 1923.

„UN DEMON ÎMBRĂCAT ÎN HAINE OMENEȘTI”

La 12 mai 1664, *Le Tartuffe* va fi citită pentru prima oară, la Versailles, în fața unui public restrâns. Autorul critică prin mijloace artistice pe falșii cucernici, pe mironosiți, pe libertinii ipocriți. Aceste evidențe și usturătoare aspecte sunt interesat colportate și scandalul nu întârzie! Va fi imediat acuzat de șarje la adresa prerogativelor Bisericii și a ridiculizării milostiveniei creștine: tot ceea ce Iisus, prin jertfa sa, făcuse pentru muritori... Curtizani drapați chipurile cu bune intenții îi susură despre aceste „lovituri” ale comedioграфului la adresa binefăcătorilor pioși Annei de Austria.

Anna de Austria, fostă infanță de Spania, devenise regină prin căsătoria cu Ludovic al XIII-lea, căruia îi dăruise doi copii, pe viitorul Ludovic al XIV-lea (n. în 1638) și, doi ani mai târziu, pe Philippe, când regina împlinise 37 și, respectiv, 39 de ani. La moartea soțului (1643), în timpul minoratului primului său fiu declarat rege la cinci ani, a devenit regentă, guvernând

Gravură ilustrând momentul când Orgon este convins să se ascundă sub masă

împreună cu Mazarin, cardinalul de origine italiană, ca prim-ministru, succesorul lui Richelieu. La înscăunarea fiului – care a declarat după dispariția cardinalului (1661) că „nimic nu va mai fi semnat fără ca el să-și dea acordul”, alegându-și miniștrii din burghezic, după competență, și îndepărtând de la putere nobi-

Ludovic al XIV-lea (după o pictură realizată de Claude Lefebvre, 1632 – 1675), portret din colecțiile de la Versailles

limea –, Anne, crescută într-o familie extrem de religioasă, se va retrage la Val de Grâce, unde biserica și mănăstirea fuseseră ridicate, urmare a implicării sale, ca mulțumire adusă Divinității pentru nașterea viitorului Ludovic al XIV-lea. Anna de Austria avea să se stingă în 1666, pare-se, în urma unui cancer mamar. Deși Ludovic al XIV-lea se dorea (și a fost) un monarh absolut, totuși regina-mamă continua să aibă o anumită influență asupra sa.

Dar cel mai furibund adversar avea să fie parohul de la Saint Barthélémy, Pierre Roullé. Într-un (să-l numim) pamflet înfățișat lui Ludovic al XIV-lea (pe care-l măgulește numindu-l „Regele cel mai glorios dintre regii lumii”), prelatul cere distrugerea tuturor eventualelor exemplare ale piesei. Iar pe autor îl califică „un demon în carne și oase, îmbrăcat în haine omenești”, meritând chiar supliciuul focului, înainte ca acesta să-l

cunoască pe cel al Iadului: e un om amoral, licențios și libertin, care pune în derizoriu valorile sacre și tot ceea ce e sfânt! Avem imediat sugerată imaginea terifiantului spectacol public al arderii pe rug a „vrăjitoarelor” și a celor acuzați de crezic, în urma deciziei Inchiziției. Și nu trecuse prea multă vreme de când această osândă era una destul de frecventă...

O PRIMĂ JALBĂ ADRESATĂ SUVERANULUI

Regele cunoscuse piesa și i se păruse de bun-gust, chiar oferise trupei o grati-

Jean-Baptiste Poquelin, cunoscut ca Molière, de la a cărui naștere se vor împlini în ianuarie viitor 400 de ani

Pagina de titlu a comediei în cinci acte Le Tartuffe, ediția din 1669

tre piesele sale celebrissime, precum: *Prețioasele ridicole*, *Școala femeilor*, *Căsătorie cu de-a sila*, *Mizantropul*, *Avarul*, *Doctor fără voie*, *Tartuffe*, *Burghezul gentilom*, *Violențele lui Scapin*, *Femeile savante*, *Bolnavul închipuit*, obținând, în ciuda evului când au fost concepute, mari succese de public. O explicație fiind – poate dincolo de geniul, arta autorului, jocul actoricesc – perenitatea unora dintre viciile și „defectele” naturii umane, devenite subiecte ale comediei (avaricie, snobism, ipocrizie, impostură, șarlatanie, gelozie, adulter...). Cu vremea, unele titluri au devenit chiar vocabule comune, intrând în limbajul uzual. Astfel, un *tartuf* desemnează o persoană ipocrită; un *donjuan* este un seducător al femeilor, pe care bărbatul le abandonează nemotivat, pentru a obține favorurile altor ulterioare victime; un *harpagon*, din *Avarul*, e un zgârie-brânză...

BISERICA SE SIMTE LEZATĂ

Dar succesul financiar sperat nu a fost imediat, preț de mai bine de un deceniu, trupa companiei *L'illustre Théâtre*, înființată împreună cu familia de actori Béjart, trăgând mâța de coadă.

„Salvarea” lui Molière o va constitui – vrem, nu vrem să admitem – monarhia. Se va bucura de protecția regelui Ludovic al XIII-lea, dar mai ales a tânărului și viitorului rege Ludovic al XIV-lea, „Le Roi Soleil” (cu o domnie de 72 de ani!), monarh luminat, oricâte critici vor fi aduse de istorici acestui suveran „acuzat” pentru exercitarea unei puteri discreționare și pentru divergențele, estompate în public, cu Biserica Catolică.

Inițial, sub protecția unicului frate al regelui, Philippe d'Orléans, („Monsieur” – ulterior regent în timpul minoratului lui Ludovic al XV-lea), trupa oferă un spectacol la care Molière îndrăznește să-l invite pe însuși „Regele Soare”, care acceptă și vine cu suita. Asistă la prezentarea piesei *Le Docteur amoureux*. Succesul va fi răsunător, după care sala teatrului „du Petit-Bourbon”, beneficiind de echipamente potrivite, îi va fi pusă necondiționat la dispoziție. Va fi o perioadă de glorie profesională. Scrie peste 30 de comedii, în versuri și proză,

realizează spectacole cărora le asociază muzică (Jean-Baptiste Lully și Marc-Antoine Charpentier sunt compozitorii preferați) și deconectante intrări în scenă ale baletului, mult aplaudate.

Tema principală a unuia dintre comedii, *Le Tartuffe*, scrisă în 1664 (martie – aprilie), inițial în trei acte, este dorința de a parveni la personajului eponim, ascunsă sub o desăvârșită ipocrizie. Totuși, nu s-ar fi întâmplat

nimic deosebit, necum scandalul uriaș și interdicțiile întinse pe parcursul a cinci ani, dacă satira molierescă nu ar fi condamnat falsă „pioșenie”, ipocrizia religioasă, moravurile – de mai-nainte, de-atunci (Evul Mediu târziu) și cele evoluând sub forme din ce în ce mai rafinate în contemporaneitate, ipocrizia în speță – părând a fi proprii naturii umane. Personajul Tartuffe e un impostor, dar unul care își promovează interesele sub masca virtuților creștine, iar

Philippe d'Orléans („Monsieur”), fratele mai mic al Regelui Soare

ficație de 6.000 de livre. Cu toate acestea reprezentațiile sunt suspendate. Molière se vede nevoit să-și citească producția prin saloane: la Fontainebleau, dinaintea cardinalului Flavio Chigi, nepotul și legatul Papei Alexandru al VII-lea (titlu diplomatic, reprezentant personal al papilor), în fața cărturarului și literatului academician Henri Habert de Montmor ori invitat la Ninon de Lenclos, scriitoare și curtezană, la Madame de la Sablière, cunoscută „salonardă” literară, la „Monsieur”, în Nordul Franței, în localitatea Villers-Cotterêts (Picardia). Ba chiar, cu îngăduința prințului de Condé, o joacă la Raincy, în regiunea Île-de-France, invitat de Élisabeth Charlotte, soția lui Filip, duce d'Orléans.

Într-o jalbă dintre cele trei succesive adresate suveranului în cei cinci ani de interdicție a piesei (cu enorme costuri asupra moralului și sănătății, și așa precare, a autorului), un text întins pe câteva pagini, în franceza pitorească a secolului său, scrisă cu o topică impecabilă, Molière își apără lucrarea – niciun moment dezicându-se de subiect, plângându-se însă de adversarii săi care s-au grăbit să-l condamne fără a fi citit-o mai întâi.

„Deși pentru mine suprimarea acestei lucrări a constituit o lovitură semnificativă, nenorocirea mea a fost totuși atenuată de modul în care Majestatea Voastră s-a referit la acest subiect; și am crezut, SIRE, că m-ați lipsit de orice motiv să mă plâng, având bunătatea de a declara că nu ați găsit nimic de spus în legătură cu această comedie care să împiedice prezentarea ei publică.

Dar, în ciuda acestei decla-

Cardinalul Flavio Chigi

rații glorioase a celui mai mare rege din lume, și a celui mai luminat; în ciuda încă a aprobării domnului Legat și a majorității prelaților noștri, care toți, în lecturile particulare pe care le-am făcut din lucrarea mea, au fost de acord cu părerile Majestății Voastre; în ciuda tuturor acestor lucruri, zic, vedem o scriere compusă de parohul de la [Saint Barthélémy] care dezmente cu

Personajul Tartuffe,
desen de secol XIX

tărie toate aceste auguste mărturii. Majestatea Voastră s-ar fi exprimat de circumstanță, iar domnul Legat și domnii prelați și-au exprimat judecata asupra comediei mele fără să o fi văzut; aceasta este diabolică, iar creierul meu diabolic; sunt un demon din carne, îmbrăcat ca un om, un libertin, un nelegiuit demn de un supliciu exemplar”

SUTANELE, VIGILENTE, PRIND DE VESTE

Trei ani mai târziu, cu permisiune regală, la 5 august 1667, sub numele piesei *Impostorul* (*L'Imposteur*) și cel al personajului principal *Panulphe*, spectacolul cu *Le Tartuffe*, astfel cenzurat, se reia. Imediat însă stratagema numelor modificate e descoperită de adversari și președintele Parlamentului din acel moment, Guillaume-Christien de Lamoignon de Malesherbes (1617 – 1677) și arhiepiscopul Parisului, marele dogmatician Paul Hardouin de Péréfixe de Beaumont (1606 – 1671), se opun – invocând „legi civile și religioase”. Suveranul era în Flandra, la război. Bătăiosul Molière e nevoit să cedeze. Dar nu înainte de a se prezenta în tabăra militară de la marginea orașului Lisle, unde lasă o altă jalbă, descriindu-și cu tristețe și revoltă ceea ce are de pățimit din partea dușmanilor săi de acasă. Relatează schimbările făcute piesei: titlul, „îmbunătățirea” caracteristicilor personajului, care nu mai era un fals bigot, ci un om de lume etc., care n-au servit la nimic...

(Continuare în p. 92)

lată, pe scurt, varianta clasică a piesei, cinci acte, în versuri. Numele personajelor cărora actorii, de-a lungul secolelor, le-au împrumutat identitatea: Madame Pernelle, mama lui Orgon; Orgon, soțul Elmirei; Elmire, soția lui Orgon; Damis, fiul lui Orgon; Marianne, fiica lui Orgon și iubita lui Valer; Valer, iubitul Mariannei; Cléante, cumnatul lui Orgon; Tartuffe, fals credincios; Dorine, însoțitoarea Mariannei; Domnul Loyal, un portărel; Flipote, servitoarea doamnei Pernelle; un nevoiaș. Acțiunea se petrece la Paris.

Orgon, căsătorit a doua oară cu mai tână Elmire; are doi copii. Familia ar fi fost fericită dacă mama lui, doamna Pernelle, cam suferindă, și el însuși nu s-ar fi căpătuit cu un anume Tartuffe, întâlnit la biserică și adus în casă de Orgon. Cei doi – mama și fiul – îl prețuiesc nespuse, orbește, îi ascultă tiradele, văzând în el o persoană pioasă și cu totul respectabilă, sunt parcă fermecați de el. Cronicarii teatrali actuali, introduși în psihanaliză, decriptează în comportamentul acestora „bizare nuanțe erotice”. Fariseul Tartuffe insinuează chiar că vorbește cu Divinitatea, astfel încât doamna Pernelle și fiul ei ajung să nu ia nicio hotărâre înainte de a-l consulta, mai ales că Orgon e bogat.

Restul familiei însă, ceilalți din casă (Damis, Marianne, Elmire însăși, Cléante, fratele Elmirei, și servanta Dorine) nu întârzie să-i descopere intrusului falsitatea și minciunile, ba chiar să pună la cale demascarea lui Tartuffe (personajul intră în scenă abia în actul al treilea, până atunci toți ceilalți construindu-i prin succesiunea de replici identitatea). Aceștia demonstrează fățărnicia dindărătului vorbelor, nimic altceva decât strâmbături înșelătoare: un ins mult diferit de ceea ce se străduiește să pară și ar trebui să fie un credincios adevărat. Cu toate acestea, Orgon e hotărât să-i acorde bigotului mâna fiicei sale, chiar dacă Marianne este ca și măritată cu Valer și el, ca tată, le promisese oficierea căsătoriei. Elmire însăși încearcă să-l îndepărteze pe Orgon de la ideea mariajului tinereii cu „prea cucernicul”, dar fără succes. O probă a duplicității lui Tartuffe este înscenarea pusă la cale de cei ai familiei când, profitând de un *tête-à-tête* (regizat) cu Elmire, acesta nu întârzie să-i facă declarații

amoroase, chiar dacă prudente și în termeni mistici. Orgon însă e convins să asiste ascuns sub o masă (scena a patra și următoarele din actul al IV-lea). Deși Orgon fusese avizat de fiul său Damis asupra malversațiunilor lui Tartuffe, el refuzase să-i acorde credit și să-l alunge pe Tartuffe, ba chiar decide să-i facă acestuia o donație de bunuri. Acum, după scena la care asistasem, se hotărăște, în fine, să-l îndepărteze. Dar Tartuffe, ca un proaspăt devenit stăpân, în urma donațiilor de bunuri (cu acte) făcute de Orgon, îi răspunde „de sus”: deține nu numai documentele donației ci și, în plus, posedă documente compromițătoare, pe care cândva Orgon i le-a încredințat. I le va înfățișa regelui și Orgon va fi pierdut. Apare portărelul Loyal (actul ultim) cu înștiințarea că familia trebuie să părăsească imediat locuința.

Dar, ca în toate comedile lui Molière, lucrurile sfârșesc cu bine, chiar dacă nu chiar cu „happy end”. Nevoiașul (personajul „Un exempt”) pe care portărelul l-a adus martor în vederea arestării lui Orgon recunoaște în mizerabilul Tartuffe un criminal căutat de justiție. Care va fi condus imediat la închisoare. Deoarece „noi trăim sub un prinț care este dușmanul fraudei.”

Regele îl va ierta pe Orgon de greșeli, ținând cont de mai vechile servicii făcute. Marianne, firesc, se va căsători cu Valer.

Sursa principală a reconstituirii istorico-literare de mai sus este volumul Molière, 1622 – 1673, *Le Tartuffe, comédie en cinq actes en vers*, 1667, *Oeuvres*, vol. 5, Librairie de France, F. Sant'Andrea, L. Marcerou & Cie, Collection des Grands Français, 99, Boulevard Raspail, 99, M.C.M.

XXIII. Asupra datei cu cifre romane dorim să reținem atenția cititorului: 1923. Toate volumele consacrate lui Molière din colecția mai sus citată au fost editate și tipărite acum un secol, în anii 1922 și 1923. Bănuim, intenționat atunci, deoarece se împlineau trei sute de ani de la nașterea dramaturgului (1622); așa cum se vor însuma, la începutul anului 2022, 400. O probă a timpului, măsurat în veacuri, pentru o nemuritoare operă.

întrebă ce fac. Eu îi spun: „Aștept demobilizarea“. Îmi spune: „Cât de curând, dar, Păsarule, mai avem nevoie de serviciile tale, dar nu acum. Chiar de te demobilizează, Divizia 6 trebuie să-ți cunoască adresa exactă, numai așa. Am și dat ordin mai dinainte pentru aceasta“.

Pe un câmp mare din fața Comăneștilor, aproape de linia ferată, s-a amenajat de a defila toate trupele între unele puncte de orientare cu steaguri tricolore în părți, iar unde au stat regele și ofițerii superiori era o mică tribună improvizată cu brazi și coroane de flori de câmp și din pădure, aduse de ostași.

Se sună venirea regelui. Se dă onorul. Muzicile cântă. Se trec în revistă trupele, călare, apoi descălecă și se așează la tribună. Regina cu alte doamne îmbrăcate în alb se așează pe scaune. Majestatea Sa Ferdinand înconjurat de vreo șase generali stau în picioare.

Un general dă comanda. Ora 9 dimineața. Muzica începe a cânta. Odată cu aceasta, încep a trece primele trupe ale unui regiment. Totul bine, la început. Soldații mai uitaseră a merge în tact. Mici observații ale regelui, atrăgând atenția celor ce erau lângă el, generali! Apoi, după ce a trecut trupa unui regiment de infanterie, urmă trenul de luptă al acestuia. Apoi trecu regimentul al doilea și coloana. Regele când a văzut mici nereguli da din mâini la generalul Averescu, făcând observații și altora dintre ei. Atunci regina pleacă cu doamnele de lângă ei și se duc dincolo, în partea stângă.

Eu eram în spatele tribunei, la doi pași, observ toate. Regele era atins [de boală/oboseală? – n.n.], de-abia mai sta în picioare.

Acum, altă mascaradă. Urmează altă unitate. Deși s-a comandat „Capul la dreapta!“, unii din ostași văzând doamnele

*Generalul de divizie
Alexandru Averescu
(1859 – 1938)*

în alb întorceau capul spre stânga. Mereu, mereu, regele da din mâini, făcând observații. Atunci, au plecat de lângă el și prinții Carol și Nicolae și un general, în partea stângă.

Mai în cadență și în tact au defilat vânătorii și grănicerii generalului Cantacuzino! Apoi au venit regimentele de cavalerie defilând în ordine, călări. Atunci a zâmbit și regele, văzând că au ținut alinierea între ei, ordonat. După aceasta a urmat artileria de câmp, în ordine, apoi Regimentul de Obuziere de 105 – 120 – 150 mm. Acestea erau capturate de la germani, cu cai cu tot, din luptele de la Mărăști. Vine pe urmă artileria grea 210 mm trasă de șase boi fiecare tun. Apoi coloanele regimentelor de mai sus. Pe urmă sanitarii cu ambulanțele și ofițerii medici. Pe urma lor venea manutanța cu cuptoarele de pâine și bucătăriile mai multor unități.

Surprinzător a fost când a ajuns un cuptor al manutanței în dreptul Majestății Sale Regale și a generalilor [și] au scos trei pâini mari, albe, și le-au predat pe o tavă M.S.R. și generalilor. Au rupt toți din acestea, mâncând fiecare, ca lupii.

Și cu aceasta s-a terminat defilarea tuturor. Ora 3 p.m.

Tuturor ostașilor rezerviști li s-a ordonat să predea armătura și tot ce avem asupra noastră, rămânând doar hainele de pe noi și mantăile. Odată cu acestea dăm și livretele la semnat. O facem și pe aceasta și în ziua de 2 august 1918.

Toți rezerviștii în front, așezați pe baterii. Eu fiind în Bateria I și capul coloanei, se dă comanda: „Drepti! Capul la dreapta!“. Vine colonelul Săndulescu cu toți ofițerii din regiment. Se uită la toți, apoi se așează între baterii și ține un mic discurs de adio și rămas bun. Furierii și plutonierul major al fiecărei baterii, cu livretele. Spurcatul de colonel

Regele Ferdinand și regina Maria în vizită pe front...

THEODOR PÂSLARU. 1918. ÎNSEMĂNĂRI DIN RĂZBOI

TRAIAN D. LAZĂR

Tratatul de Pace semnat la București între România și Puterile Centrale (24 aprilie/7 mai 1918) prevedea, între altele, demobilizarea tuturor contingentelor de rezerviști și milițieni ai armatei române, cu excepția contingentelor 1916, 1917, 1918 și 1919. Demobilizarea începuse în urma Păcii preliminare de la Buftea și trebuia continuată. Numai patru

24 aprilie/7 mai 1918. Premierul conservator Alexandru Marghiloman semnează Tratatul de Pace de la București cu Germania, Austro-Ungaria, Bulgaria și Imperiul Otoman

divizii își păstrau, deocamdată, efectivele de război. Militarii demobilizați, atât soldații cât și ofițerii, puteau trece în teritoriul românesc aflat sub ocupația Puterilor Centrale. Armamentul și materialele rămase prin desființarea sau reducerea efectivelor unităților urma să fie evacuate în teritoriul ocupat și păstrate sub controlul Puterilor Centrale.

Însemnările din război ale lui Theodor Pâslaru – reluate în numărul trecut al revistei – relatează cum a decurs demobilizarea la Divizia 6 din Armata 2, condusă de generalul Alexandru Averescu.

DEMOBILIZAREA

In luna iulie 1918, câțiva prizonieri italieni folosiți la muncă de trupele austro-ungare în zona Asău-Comănești au reușit să fugă în liniile Regimentului 16 Obuziere din Divizia 6 română. Soldații români i-au dus și predat la comandament.

După aceea, noi ne-am ocupat de curățirea cailor și a tot ce avea fiecare ostaș asupra lui, că pentru a doua zi vom defila înaintea Majestății Sale regelui Ferdinand, a domnilor general Pressan și a generalului Averescu și a altora.

A doua zi, la ora 9, a început defilarea trupelor: întâi infanteria, grăniceri, vânători, pionieri-pon-tonieri, geniu, cavaleriști și apoi artileriști, iar aviația zburând pe sus. La ora 3 p.m. s-a terminat toată defilarea.

Eu am fost cu misiunea, atunci, ca gardă împrejurul cortegiului Statului Major. Atunci mă zărește domnul colonel Miclescu, comandantul garnizoanei Iași, ce a venit cu domnul general Pressan. Îl salut, îmi iau poziția și vine la mine și-mi dă mâna și mă

HERACLE, EROUL MITIC DEVENIT CONSTELAȚIE

Relief roman din secolul al III-lea ilustrând secvențial (de la stânga la dreapta) cele 12 munci ale lui Hercule

DESPINA TUDOR

Credința vechilor greci (ahei, danai, eleni) era că zeii le conduceau viața. Binefacerile, ca de altfel și nenorocirile, se petreceau din voința acestora. După moarte eroii și geniile erau transformați în stele sau în constelații, grupuri de stele ce apar pe cer pentru mult timp, în același loc.

Constelația Hercules – cea de a cincea cea mai mare de pe cer – este una dintre cele 48 ale lui Ptolemeu, devenită ulterior una dintre cele 88 moderne, acceptate de Uniunea Astronomică Internațională. Prilej pentru a evoca aventuroasa viață a eroului antic și încercările sale, adică cele 12 munci ale lui Hercule.

Hercule sau Heracle – Herakles, la greci – era fiul lui Zeus și al Alcmenei, erou deosebit de puternic și de iubit, care a avut mult de suferit din cauza răzbunărilor Herei, geloasă pe soțul ei. Încă de când era nenăscut, deoarece Zeus era foarte bucuros și hotărâse ca acest fiu al său să domnească peste perseizi, Hera o trimite pe pământ pe fiica ei Ilitia, protectoarea nașterilor, care grăbește nașterea lui Euristeu, fiul perseidului Stenelos, astfel că acesta urma să devină conducătorul tuturor perseizilor și al lui Heracle.

Heracle trebuie să rămână mult timp supus lui Euristeu cel slab și fricos și numai prin săvârșirea celor 12 mari încercări, în care îl ajută Pallas Athena, scapă, devenind erou și nemuritor.

Alcmena naște doi gemeni, mult după nașterea lui Euristeu. Primul primește numele de Alcide, doar mai târziu este numit Heracle de către Pitia. Chiar din primele zile ale vieții gemenilor, Hera trimite doi șerpi să-i omoare, dar Heracle, cu mânuțele lui, îi sugrumă. Amfitrion,

regele Tebei și soțul Alcmenei, văzând acest miracol, îl întreabă pe profetul Tiresias despre soarta lui Heracle. Când află că el va deveni erou și nemuritor, îi oferă cele mai bune condiții de creștere și educație (îi dă apă din izvorul zeiței Dirce și îl culcă pe o piele de leu), dar Heracle arată cel mai mare

... și tot pe front regele cu generalul
Constantin Prezan (1861 – 1943)

vine în capul coloanei și trucei, unde era o masă, ca să semneze fiecăruia livretul și să i-l dea în mână ostașului. Parcă nu a avut timp până atunci! Cheamă în ordine, acum după contingente, pe baterii. La toți acci chemați, le ordonă să dea și mantăile, rămânând sârmanii numai în vestoane, întrebându-i dacă au primit solda și hrana pe trei zile, cei demobilizați pentru Moldova, și hrana pe cinci zile, cei pentru Muntenia. Toți, fără murmur, au predat mantăile.

Imi vine rândul și mie. Când mi-a spus de manta, atunci i-am raportat: „Aceasta-i de la ruși, nu-i de la magazia bateriei și ce mă fac, domnule colonel, în tabăra de trecere de la Mărășești, că știți dumneavoastră că acolo trebuie să mai stai patru – cinci zile până ne dă drumul“. Atât a trebuit a-i raporta! Se scoală și-mi dă două

palme și nu-mi semnează livretul și dă ordin să aștept după terminarea tuturor. Toți își primeau livretele și plecau în convoi de cinci – șase, dar mai-nainte își luau rămas bun de la cei rămași, care văzându-i plecând lăcrimau, că nu știau sârmanii ce soartă îi mai așteaptă.

Eu am rămas ultimul. Plutonicul major Buclea de la Mobilizare îi dă încă o dată livretul meu cu ștampila pe el. Se uită la el și la mine, îmi trage o ultimă înjurătură și îi spune: „Dă-i-l așa, cu nu semnez acestui bolșevic!“

După ce s-a depărtat vreo zece metri, îmi dă livretul cu ștampila pe el. Eu pun mâna pe tocul cu care semna el și îl semnez eu. Îmi iau rămas bun de la cei de față și plec la gară, la Comănești. Tocmai trenul era gata de plecare, având și eu acum, ca și ceilalți, sacul de merinde atârnat de gât. Trenul suieră, se pune în mișcare. Un ura, cu toții, și adio Comănești cu trecutul tău cel duros.

Am mers cu trenul până la Mărășești. Unii au rămas. Cei pentru Tecuci, Bârlad, Galați și Brăila am mers pe jos până la Cosmești, trecând podul Siretului, că era stricat în două locuri, unde se făcuseră punți de trecere cu piciorul. A doua zi, am fost acasă la Tecuci.

(Va urma)

IOAN BIANU CTITOR AL BIBLIOTECII ACADEMIEI ROMÂNE

(Urmare din p. 37)

Subliniind în repetate intervenții necesitatea îmbunătățirii normelor ortografice ale limbii române pe baze fonetice, Ioan Bianu arată că „lumea școlară, care se luptă zilnic în practică cu chestiunile ortografice, cere și așteaptă de la Academie rezolvarea și simplificarea ortografiei, căreia trebuie să-i dăm o soluțiune neîntârziată, pentru că apasă asupra noastră greaua răspundere a tipăririi Dictionarului“.

Ca bibliotecar permanent, director al Bibliotecii Academiei

timp de 56 de ani, ani îndelungați secretar general și, către sfârșitul vieții, președinte al Academiei Române, Ioan Bianu a avut un rol hotărâtor în organizarea, înzestrarea și administrarea acestei instituții. El are de asemenea meritul de a fi creat la Universitatea din București, în 1902, prima Catedră de literatură română, disciplină care înainte se predă numai ca o anexă în cadrul catedrei de istorie națională.

Imaginea personalității lui Ioan Bianu este aceea a mărturisirii făcute cu prilejul sărbătoririi de la Facultatea de Filozofie și Litere a Universității din

București, 7 ianuarie 1928: „Tot sufletul, toate puterile minții, spunc el, le-am dat, fără cruțare, datoriei de a servi scopul vieții mele, hotărât, de la început, din copilărie, de a servi dezvoltarea culturii neamului“.

Pe de altă parte, vorbind despre munca deosebită depusă de Ion Bianu la Biblioteca Academiei, D.A. Sturdza spunea: „și noi simțim o mare satisfacție de a fi crescut un bărbat care ocupă astăzi un loc de frunte în știință și învățătură și care a devenit pentru noi nu numai un slujbaş vrednic, dar un ajutor indispensabil“.

Mitologia a fost o sursă generoasă de inspirație pentru pictorul renesanțist german Lucas Cranach cel Bătrân (1472 – 1553): Hercule omoară hidra (munca a doua), ...

lor de aramă, iar penele de bronz le aruncau ca pe niște săgeți. În această grea încercare îl ajută zeița Pallas Athena, care îi dă două timpane din aramă, făcute de Hefaios. Heracle se urcă pe un deal, de unde, bătând din timpane, sperie păsările, dintre care unele mor săgetate de crou, iar altele fug pe malurile Pontului Euxin și nu se mai întorc.

Pentru a șasea încercare, Euristeu îl trimite pe Heracle să curețe grajdurile regelui Eli-dei, Augias, fiul lui Helios, care promise de la tatăl său peste 3.000 de tauri foarte frumoși. Grajdurile nu fuseseră curățate de 30 de ani, dar Heracle promite că le va curăța într-o zi, cu condiția ca regele să-i dea a zecea parte din turme. Eroul face niște spărturi în zidul grajdurilor pe unde aduce apa din râurile Alfeu și Peneu, cărora le schimbă cursul. După ce grajdurile sunt curățate, zidește spărturile la loc. Dar regele nu se ține de promisiune, iar Heracle pleacă supărat și, când termină muncile, se întoarce în Elida cu o oaste, îl ucide pe Augias cu o săgeată otrăvită și îl pune în locul său pe fiul acestuia, Fileu, care fusese martor. Aducând jertfe bogate zeilor, Heracle înființează jocurile olimpice, care de atunci se țin la fiecare patru ani pe o câmpie sacră, în jurul căreia chiar el sădește măslini în onoarea zeiței Pallas Athena.

... prinde capra Cerinthes (munca a treia)...

Euristeu îl trimite pe Heracle să-i aducă ielele lui Diomede, regele bistonilor din Tracia, aceasta fiind a șaptea încercare. Ielele erau hrănite cu carne de om, astfel că erau sălbatice, fiind ținute legate în lanțuri de fier. Ajuns în Tracia, Heracle dezleagă caii și îi urcă în corabia sa, deoarece el trebuie să se lupte cu Diomede, care-l urmărea. După ce îl învinge pe Diomede se duce la corabie și le dă cailor trupul lui Diomede, pe care caii îl mănâncă și devin blânzi. Duce caii lui Euristeu, dar acesta le dă drumul, iar ei fug în munți, unde sunt uciși de fiarele sălbatice.

Cea de-a opta încercare cerea să aducă viu taurul din Creta, un animal foarte frumos, trimis de Zeus regelui Minos, dar pentru că acesta nu i l-a jertfit, zeul l-a făcut să se sălbăticească. Heracle reușește să-l prindă și vine călare pe el la Euristeu. Deoarece Hera nu-l primește ca jertfă, taurul este lăsat liber și trece în Atica. Mai târziu va fi ucis de Tesu.

Deoarece fiica lui Euristeu, Admete, dorea brăul dăruit de Arcs Hipolitei, regina amazonelelor, Heracle este trimis – cea de a noua încercare – să-l aducă de la amazonele care trăiau pe râul Termodon de pe malul Mării Negre și îi chinuiau pe locuitori, ucigându-le copiii de sex masculin.

Heracle pleacă împreună cu puțini însoțitori foarte viteji, printre care și Tesu. Amazonele îi ies înainte în frunte cu regina și îl primesc cu mare admirație

... și adună merele de aur din grădina lui Atlas (munca a unsprezecea)

interes pentru mânăuirea armelor.

Într-o zi, Linos, fratele lui Orfeu, profesorul de muzică al lui Heracle, îl pedepsește pentru că era leneș, lovindu-l. Înfurat, copilul îi dă cu chitara în cap și îl omoară. Judecătorii îl absolvă de vină, considerând că se apăraseră, dar Amfitrion, îngrijorat, îl trimite la țară să pască turmele. Aici crește mare, frumos, puternic și foarte priceput în lupte. Dintr-un frasin tare pe care îl smulge din pământ își face măciucă, Apolo îi dă un arc cu săgeți, Hermes o sabie, Hefaistos îi face zale din aur, iar Pallas Athena îi țese cu mâna ei veșminte.

Cu mânuțele lui, eroul sugrumă șarpele (marmură romană din veacul al II-lea)...

Prima sa faptă eroică este omorârea leului din Citeron, care împrușcă turmele tatălui său. Cât timp durează vânătoarea stă la regele Tespius, unde petrece câte o noapte cu fiecare dintre cele 50 de fiice ale acestuia. În drum spre casă, îl provoacă la luptă și îl ucide pe Erginus, regele din Orhomenos, căruia Teba îi plătea până atunci un tribut foarte mare. I-a obligat pe învinși să plătească Tebei un tribut dublu. Drept recunoștință, Creon, regele Tebei, i-o dă de soție pe fiica sa Megara, cu care are trei fii.

Dar Hera nu încetează cu persecuțiile, ci îi tulbură mințile, astfel încât își ucide copiii. Când își revine, Heracle regretă, cere iertare zeilor și pleacă din Teba la Delfi, ca să-l întrebe pe Apolo ce trebuie să facă. Zeul, prin gura Pitiei, îi spune să plece în Tirint, locul strămoșilor săi, și să-i slujească lui Euristeu 12 ani, după care va deveni nemuritor. Euristeu, de frică, nu-l primește la Micene, ci îi trimite poruncile la Tirint prin curierul Copreus.

Prima încercare este omorârea leului din Nemeea, un animal foarte fioros, mare și puternic, provenit din Tifon și Echidna, care trăia în munți și făcea multe stricăciuni. Heracle sloboade din arc trei săgeți, care nu pătrund prin pielea groasă a leului. Heracle îl amețește cu o lovitură de ghioagă în cap, apoi îl sugrumă.

A doua încercare este omorârea hidrei din mlaștina Lerna din Peloponez, un animal foarte mare cu șapte (după alții, mai multe) capete, zămislit tot de Tifon și Echidna. O găsește pe hidră într-o peșteră, dar când trimite asupra ei săgeți încinse în foc, ea iese și se aruncă asupra eroului, care o

țintuiește la pământ cu piciorul și, cu ghioaga, îi sfărâmă și apoi îi taie capetele. Lupta durează foarte mult, deoarece capetele tăiate cresc la loc și, în plus, Hera trimite un rac. Acesta îl mușcă pe Heracle de călcâi. Atunci el îl strigă pe Iolaus, care ucide racul și dă foc pădurii, iar Apolo îi vindecă rana și pe rac îl trimite pe cer (Zodia Cancerului). La sfatul Athenei, Heracle taie cu o coasă de aur, dintr-o dată, toate capetele hidrei, pe care le arde cu un tăciune din pădurea aprinsă.

A treia încercare este prinderea uncia dintre cele cinci capre ale Dianei (patru erau înhamate la carul zeiței), și anume capra

Cerinites, îndemnată de Hera să fugă prin Muntele Cireneu cât poate de iute, făcând mari pagube oamenilor. Heracle o aleargă un an întreg și o prinde după ce o rănește la un picior cu o săgeată. Atunci îi apare în față Artemis, supărată și hotărâtă să-l pedepsească; Heracle însă îi vorbește atât de frumos, încât zeița îl iartă, iar el duce capra lui Euristeu.

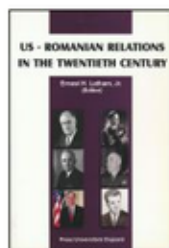
La a patra încercare este trimis să prindă porcul mistreț din Muntele Eurimante din Arcadia. Ajunge pe munte și după multă alergătură îl duce pe mistreț în niște nămeți mari, unde îl prinde, îl leagă și îl predă lui Euristeu care, văzând cât de înspăimântător era mistrețul, se ascunde de teama lui într-o puțină de aramă.

Pentru a cincea încercare, ucide cu săgețile sale păsările stimfaliene (din orașul Stimfalos din Arcadia), care omorau oamenii cu ciocul și ghearele

... mai târziu omoară leul din Citeron (imagine de pe un vas grecesc)

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **US – ROMANIAN RELATIONS IN THE TWENTIETH CENTURY: LUCRĂRILE SIMPOZIONULUI: AMERICAN – ROMANIAN RELATIONS: 1940 TO OUR DAYS – YEARS OF TURMOIL AND TRIUMPH** (editor: Ernest H. Latham, Jr.)

Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2010, 402 pp.

● **Adrian Majuru – TIMPUL ORAȘULUI BUCUREȘTI. FORMAREA ORAȘULUI, ISTORIA MAHALALELOR, MENTALITĂȚI, COMPORTAMENTE**

Editura Muzeului Municipiului București, București, 2017, 287 pp.

● **Mircea Tănase – PARASUTISTI ÎNTR-UN MIRAJ AL LĂCĂȘILOR ȘI MEMORIA DOCUMENTELOR. STUDII, DOCUMENTE, EVOCĂRI, MĂRTURII**

Editura Militară, București, 2021, 448 pp.

● **Aurel Pentelescu, Ionuț-Constantin Petcu – EPISCOPUL DR. PARTENIE CIOPRON. O VIAȚĂ ÎNCHINATĂ BISERICII ȘI ARMATEI ROMÂNE (1896 – 1980). LA 125 ANI DE LA NAȘTEREA SA**

Editura Editgraph, Buzău, 2021, 663 pp.

● **REGELE CAROL I ȘI CAMPANIILE DE PRESĂ ALE ZIARULUI ADEVERUL (1888 – 1914)** (ediție îngrijită și studiu introductiv de Sorin Cristescu)

Tritonic Books, București, 2021, 549 pp.

● **Danuta Roman – OGRÓD POLSKIEJ PAMIĘCI. GRADINA MEMORIEI POLONEZE**

Tipografia S.C. Tipo-Lidana S.R.L., Suceava, 2019, 120 pp.

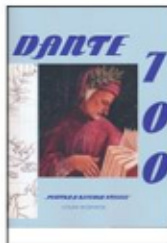
● **Călin Hentea – ROMÂNIA: ALBUM DE ISTORIE COMUNISTĂ. 1948 – 1989**

Editura MEGA, Cluj-Napoca, 2021, 198 pp.

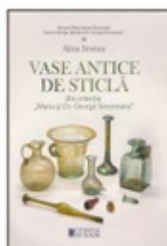
● **Petru Galiș – PRIA, PLAI PASTORAL – 540 DE ANI DE LA ATESTAREA DOCUMENTARĂ – (1481 – 2021)**

Editura Caiete Silvane, Zalău, 2021, 328 pp.

● **DANTE ALIGHIERI. „PENTRU A REVEDEA STELELE”. 700 DE ANI. CATALOG DE EXPOZIȚIE**

Muzeul Național al Literaturii Române, București, 2021, 157 pp.

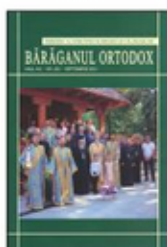
● **Alina Streinu – VASE ANTICE DE STICLĂ DIN COLECȚIA „MARIA ȘI DR. GEORGE SEVEREANU”**

Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2019, 264 pp.

● **MONITOR STRATEGIC** (Revistă de securitate și apărare)

Institutul pentru studii politice de apărare și istorie militară, anul XXI, Nr. 3-4/2020, 128 pp.

● **BĂRĂGANUL ORTODOX** (Periodic al Episcopiei Sloboziei și Călărașilor)

Anul XIX, Nr. 220, septembrie 2021, 23 pp.

pe crou, care le spune pentru ce a venit. Hipolita este gata să-i dea brăul de bună voie, dar Hera se transformă în amazoană și începe să strige că croul vrea să le răpească regina. Atunci amazonele pornesc o luptă dură, care ține mult timp, fiind ucise nouă dintre ele. Heracle le învinge și le ia captive pe Melanipe și Antiope. Hipolita o cere pe Melanipe, dând în schimb brăul, și devine, după o legendă, soția lui Teseu, căruia îi naște un fiu, Hipolit.

Ajuns la Micene, Euristeu îi poruncește să-i aducă vacile lui Gerion, fiul uriaș al lui Crisoar și al oceanidei Calirhoe, care se aflau la capătul de apus al pământului, pe insula Eritrea. Aceasta este cea de a zecea încercare.

Debarcând pe țărmul insulei, apare Ortos, câinele îngrozitor cu două capete care păzea vacile, dar Heracle îl ucide cu o singură lovitură de ghioagă. În timp ce pleca, împreună cu animalele, îl ajunge Gerion, monstrul cu trei trupuri, trei capete, șase mâini și șase picioare, dar cu ajutorul zeiței Pallas Athena e și el ucis. Heracle pune vacile în luntre, trece oceanul și, ajuns în Spania, le debarcă, înapoiază luntrea și, după multe peripeții, le aduce lui Euristeu, care le jertfește zeilor.

A unsprezecea a fost cea mai grea muncă: să aducă trei mere de aur din grădina lui Atlas, din pomul de aur dăruit Herei, în ziua nunții ei, de Gea și păzite de Hesperide. Heracle colindă toată Asia, Europa și alte ținuturi, dar nimeni nu știe unde se află acea grădină. Ajungând în Munții Caucaz îl eliberează pe Prometeu. Când ajunge la râul Eridan, în miazănoapte, este primit bine de frumoasele nimfe de pe malul său, care îl sfătuiesc ce să facă, și anume să-l oblige pe Nereu să-i spună unde se găsește pomul de aur. Când îl găsește pe acesta, Heracle îl prinde și îl leagă, dându-

du-i drumul numai după ce îi destăinuie secretul.

Când ajunge la marginea pământului, unde se afla Atlas, ținând bolta cerească pe umeri, îi spune acestuia de ce a venit, iar Atlas se învoiește să-i aducă cele trei mere dacă el îi va ține locul susținând bolta cerească. Heracle este de acord. Când Atlas vine cu cele trei mere, îi propune lui Heracle să le ducă el însuși la Micene (speră să scape de munca lui de a susține bolta cerească), dar Heracle, pricepând vicleșugul, spune că se învoiește, dar să-i dea voie să-și facă o pernă, deoarece îl dor umerii. Când Atlas își reia locul, croul își ia rămas bun, ajunge la Micene cu merele, pe care Euristeu i le dăruiește. La rândul său, Heracle le dăruiește zeiței Pallas Athena, care le înapoiază Hesperidelor.

Iată și ultima încercare: după ce duce la bun sfârșit această muncă, Euristeu îl trimite pe Heracle să-i aducă pe Cerber, păzitorul Infernului, câine cu trei capete, cu gură de balaur și gâtul înconjurat de șerpi. Pentru a ajunge în Hades, Heracle merge în Laconia și coboară prin peștera de lângă Tainaron, însoțit de Hermes și de Pallas Athena.

Chiar la porțile Hadesului sunt ținute de o stâncă Teseu și Piritou, pedepsiți astfel deoarece au vrut să o răpească pe Persefona. Pe Teseu îl eliberează, dar pe Piritou nu reușește, deoarece Pământul se cutremură, semn că zeii nu sunt de acord.

Ajuns la Pluto, acesta îl primește cu bucurie împreună cu Persefona și se învoiește să i-l dea pe Cerber, dacă va reuși să-l îmblânzească fără arme. Dar Cerber o ia la fugă și este prins doar pe malurile Aheronului. Heracle îl prinde de gât cu putere și, deși Cerber îl mușcă și se zbate, îl învinge până la urmă și îl duce la Micene. Când vede lumina zilei, Cerber se sperie foarte mult, corpul său fiind acoperit de sudoare, din gură curgându-i o spumă însângărată din care, căzută pe pământ, ies plante veninoase. Când îl vede, Euristeu se sperie atât de tare, încât îl roagă pe Heracle să-l ducă înapoi în Infern, ceea ce croul și face. Apoi pleacă la Teba, bucuros că a dus la îndeplinire toate aceste munci, o dă pe Megara, soția lui, de soție lui Iolaos, nepotul său, apoi se întoarce în Tirint. ■

Statuie masivă în marmură (3,17m) a lui Hercule, puternic, dar obosit, aflată la Muzeul Național de Arheologie din Napoli, cunoscută ca Hercule Farnese (a aparținut colecției cardinalului Alessandro Farnese)

*Vedere generală,
de la est spre vest,
a locului pe care
se afla
Mănăstirea Cătălui,
aprilie 1965*

POVESTEA MORMINTELOR DIN FOSTA BISERICĂ A MĂNĂSTIRII CĂTĂLUI

GEORGE TROHANI

Pe panta dealului Tufele Grecului, situat la est de comuna Căscioarele (actualmente județul Călărași), au fost descoperite prin săpături arheologice, conduse de profesorul Gheorghe Cantacuzino între anii 1965 – 1969, ruinele fostei Mănăstiri Cătălui. Aceasta a ființat de la sfârșitul secolului al XVI-lea până la începutul veacului al XIX-lea.

Biserica mănăstirii a fost ridicată puțin înainte de 7 iulie 1577 și a fost concomitent împrejmuită cu ziduri, fiind transformată în mănăstire. Zidurile înconjurătoare, groase de circa 1 m, alcătuite din blocuri masive de piatră și cu puține cărămizi, erau prevăzute în colțul de sud-est și probabil și în cel de nord-est cu câte o poartă. În incintă era și clădirea ce servea drept locuință, transformată în stăreție și chilii. În afara zidurilor se aflau satul dependent de mănăstire și cimitirul.

În evoluția așezământului, în special a bisericii, s-au putut constata mai multe faze și subfaze de construcție și utilizare. Încă de la începutul viețuirii pe acest loc, în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, s-au practicat primele înmormântări – mai întâi la vest de biserică și la nord de incintă.

Din documente reiese că

printre primii înmormântați în incinta mănăstirii, la a cărei întemeiere a contribuit și ea (*Magazin istoric*, nr. 3, 4/1999), a fost monahia Maria din Florești și Clătești, decedată prin anii 1577 – 1579, călugărită după decesul soțului ei, Teodosie din Periș (omorât în 1547). Ea era mama jupaniței Caplea.

AU RĂPOSAT ROBII LUI DUMNEZEU...

Înmormântări s-au efectuat și în interiorul pronaosului bisericii. Este vorba de ctitorii așezământului. Pe latura de sud a pronaosului se găsea cavoul nr. 1, având pereții din cărămidă. În partea superioară se afla un

BRUTAL

3

1793. La Paris, în vremea Revoluției, după trei luni de carceră, se apropie de eșafod Olympe de Gouges, „cu o expresie calmă și senină pe față” – scrie un martor anonim –, o victimă a Terorii, în vârstă de 45 de ani, scriitoare, socotită prima feministă a Franței și a doua femeie ghilotinată după regina Maria Antoaneta. „O femeie are dreptul să urce pe eșafod. Atunci ea trebuie să aibă și dreptul de a urca pe podiumul vorbitorilor”, este Declarația lui Olympe, scrisă cu o zi înainte de moarte. Ea a avut idealuri revoluționare, dar s-a opus execuției lui Ludovic al XVI-lea și a propus ca poporul francez să aibă un plebiscit în care să decidă ce fel de guvern vrea. În aceeași Declarație scriitoarea, adeptă și a ideilor abolitioniste, vorbea despre femei ca despre „sexul superior și în frumusețe și în curaj”, dar și despre faptul că „mariajul este mormântul încrederii și al iubirii”.

13

1919. Cu câteva ore înainte de sosirea Armatei Roșii, fuge din orașul unde și-a stabilit capitala, Omsk, amiralul albgardist Aleksandr Kolceak, comandantul forțelor antibolșevice din Siberia, îndreptându-se spre Irkutsk, aflat la 2.473 km est de Omsk. Duce cu el resturile uriașelor rezerve imperiale de aur (în valoare de peste 400 de milioane de ruble în lingouri și monete), confiscate cu un an înainte la Kazan. Cele 36 de vagoane grele încărcate cu aur îi încetinesc considerabil mișcările, impunându-i un ritm periculos de lent. Cum lucrătorii de la căile ferate se revoltă, trenul este de multe ori oprit și tras pe linii moarte. În plus, oamenii amiralului încep să dezerteze, să fugă din tren, care merge deja de o lună, și să se alăture bolșevicilor. Kolceak nu va mai ajunge la Irkutsk.

14

1973. La Londra are loc o nuntă cu mare pompă: Alțeta Sa regală prințesa Anne, unica fiică a reginei Elisabeta a II-a a Marii Britanii, o împătimită de echitație, absolventă a școlii superioare de echitație de la Viena, se căsătorește cu Mark Phillips, camarad care împărtășește aceeași pasiune. De fapt, ambii sunt profesioniști, iar mireasa, prima prințesă din istorie care participă la competiții cu oamenii obișnuți, este campioana Europei la individual în 1971. Bine pregătită și pentru Jocurile Olimpice de la München, din 1972, Anne trebuie să renunțe, pentru că Doublet, calul primit cadou de la părinți la sfârșitul studiilor secundare și cu care a câștigat multe competiții hipice, prezintă o afecțiune dureroasă a tendoanelor și medicii i-au recomandat un repaus complet vreme de un an. Prințesa va renunța la cariera sportivă la trei ani după căsătorie, în 1976, când au loc Jocurile Olimpice de Vară de la Montreal, după ce în 1975 ia medalia de argint la individual și pe echipe. „Când apar în public, lumea se așteaptă să nechez, să-mi arăt dinții, să scurm pământul și să-mi vântur coada, ceea ce nu e ușor, credeți-mă”, îndrăznește să spună Anne, care îi detestă pe fotografi, adoră să călărească și știe că mulți britanici nu îi aprobă pasiunea.

18

1873. Într-un discurs rostit cu privire la prelungirea mandatului de președinte al Republicii Franceze, mareșalul Patrice de Mac-Mahon, investit de Adunarea Națională cu un mandat de șapte ani, rostește sintagma „J'y suis, j'y reste” (Sunt aici, aici rămân), atribuită de presă soției marchizului de Castellane, care l-ar fi sfătuit să o folosească. Istoria reține însă aceste vorbe ca fiind spuse într-un cu totul alt context, al Războiului Crimeii: exprimă refuzul generalului Mac-Mahon de a evacua fortul Malakov, pe care l-a cucerit prin asalt, stârnind admirația generală. Ordinul de a părăsi poziția, expusă și posibil minată, i-a fost dat de cinci ori generalului Mac-Mahon, care tot de cinci ori a refuzat eroic, prin cuvintele „Sunt aici, aici rămân”.

*Desen după lespedea
funerară a marelui ban
Teodosie Corbea
și inelul-sigiliu din aur,
inscripționat „Hrisosculina“*

și fărâmate...”. Se poate spune că după aceste evenimente din 1689 – 1692 începe faza a III-a și ultima din evoluția Mănăstirii Cătălului, ce va dura până la începutul secolului al XIX-lea.

Biserica ajunge la dimensiuni considerabile, de 25 m lungime la interior și 26,80 m la exterior. În noul pronaos, mult mărit, sunt incluse toate cavourile și mormintele ce anterior se aflau în afara bisericii, la vest de ea, precum și unele noi.

Astfel, în colțul de nord-vest al noului pronaos în primii ani din această fază – sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea – se construiește cavoul nr. 3. Aici a fost depusă într-un coșciug de lemn o adultă la a cărei mână dreaptă se afla prins un inel cu verigă din aur și cu șatonul (casetă) triunghiular cu diamant tetradric.

La nord de cavoul nr. 2, în pronaosul din faza a II-a, s-a aflat cavoul nr. 6, conținând osemintele unui personaj principal, depus în decubit dorsal, iar la stânga și dreapta sa, prin reînhumare, dar în poziție anatomică, resturile osoase a doi copii.

Conținutul acestui cavou corespunde întocmai cu cele

menționate – în limba română, cu slove chirilice – pe o mare piatră funerară, descoperită cu ani în urmă (înaintea efectuării săpăturilor arheologice): „† Supt această peatră zacu oasele/ banului Teodosie s[i]nu Vintilă vornecul și să-au pristăvit în oraș în București[i], în luna lui iunie 22 dni. Și la capul petrei,/ den sus, zacu oasele a doi coconi, a lui Gheorghi/ și Teodosie; în zece[li] domnului Ion Matei Bășarab vo[ic]vod. Și această petră pusă de jupăncasă Hrisosculina bănesa, al răposatului Teodosie banul“. Iar în final, în slavonă:

*Piatra de mormânt
a jupâniței Caplea*

„scris în luna aprilie 24 zile, în leat 7156“ (1648), deci la zece luni după decesul din 22 iunie 1647 al marelui ban Teodosie Corbeanu.

În pământul de umplutură al cavoului era aruncat un inel-sigiliu din aur. Veriga și baza șatonului sunt decorate cu motive vegetale de culoare albă și verde închis, obținute prin tehnica *in niello*. Șatonul, ce se continuă direct din verigă, este rotund și conține în centru, incizată, o cruce greacă înconjurată de legenda circulară, în negativ, XPICOCKOY[li]HA, adică Hrisosculina.

Asemănătoare ca tehnică de execuție și decorare, ca destinație și ca perioadă de folosire sunt „inele(le) domnești“ descoperite în mormintele din Biserica Sfinții Trei Ierarhi din Iași ce au aparținut doamnei Tudosca (1600 – 1639), prima soție a lui Vasile Lupu (1595 – 1661), și lui Ioan Vodă (1625 – 1639), fiul celor doi.

Aici este cazul a fi menționat un potir din argint aurit, provenind de la Mănăstirea Dintr-un lemn (jud. Vâlcea), aflat la Muzeul Național de Artă al României, cu inscripția în slavonă, în relief: „† Pomenește, Doamne, sufletul robilor lui Dumnezeu, Theod[o]sic, și jupanița lui, Hrisosculina“. Artizanul este meșterul Daniel Bloweber, iar datarea este din perioada 1628 – 1648.

ACE DE PĂR DECORATE CU PIETRE PREȚIOASE

În colțul de sud-vest al pronaosului, suprapunând în parte cavoul nr. 5, s-a aflat mormântul

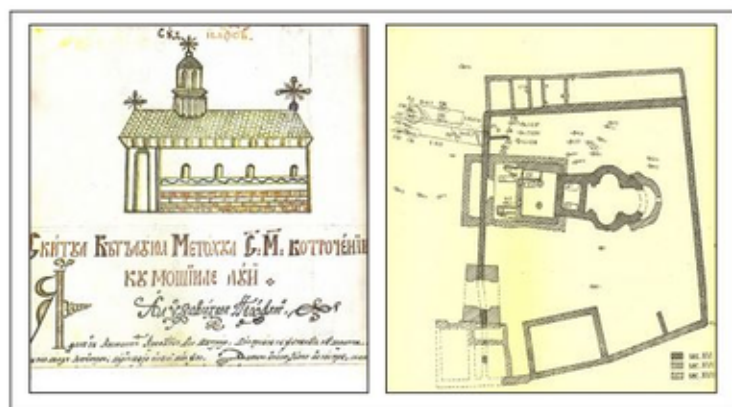
capac de cărămidă acoperit cu o lespede dintr-o gresie calcaroasă și prevăzută cu o inscripție în slavonă: „† a răposat robul lui Dumnezeu, jupan Stan mare spătar, în zilele binecinstitorului și de Hristos iubitorului domn, Ion Mihnea, voievod, în anul 7090 [1582], în [luna ...]“. Data respectivă se află probabil către sfârșitul intervalului 1 ianuarie – 31 august 1582. În pământul de umplutură s-au descoperit câteva fragmente dintr-o stofă groasă, de culoare maronie, ce proveneau de la o mantie.

Pe latura de nord a pronaosului se afla mormântul nr. 1 din cadrul bisericii, pe a cărui lespede funerară scria în slavonă: „† A răposat roaba lui Dumnezeu, jupanița Caplea, în zilele lui Ștefan v[odă] fiul lui Io[an] voievod, luna mai, 9 zile, în anul 7099 [1591]“.

Sfârșitul primei faze de existență a mănăstirii se fixează în perioada 1595 – 1608, datorându-se evenimentelor politico-militare din perioada domniilor lui Mihai Viteazul și Radu Șerban (*Magazin istoric*, nr. 5, 7, 10/2000; 8/2011; 8/2015; 1/2017).

A doua fază din evoluția mănăstirii cuprinde perioada dintre primul deceniu al secolului al XVII-lea și începutul domniei lui Constantin Brâncoveanu (*Magazin istoric*, nr. 9/1989; 1 – 2/1992), mai precis anul 1689. Bisericii i se adaugă un nou altar precum și un nou pronaos în continuarea celui vechi, dar puțin lărgit. Lungimea bisericii atinge acum 17,75 m la interior și 19,30 m la exterior.

Zidurile sunt ridicate doar din cărămidă cu mortar și grinzi de lemn ca întăritor. Pe latura de vest a incintei, lângă poarta

Schitul Cătăului ilustrat de Dionisie Eclesiarhul în Condica Mănăstirii Cotroceni, 1802, și planul mănăstirii cu descoperirile arheologice

din colțul de sud-vest, se ridică un turn-clopotniță ce servea și drept poartă. Trecerea pe sub el se făcea printr-o încăpere boltită, străjuită la intrare și ieșire de câte o arcadă. Latura de nord a incintei se dezafectează, ridicându-se pe locul ei o clădire din cărămizi, prevăzută cu mai multe încăperi. Prin aceasta, incinta mănăstirii s-a mutat mai spre nord.

Unele construcții se ridică la est de incinta răsăriteană, în colțul de sud-est al incintei și la vest de locuința stăreției.

În privința cimitirului, se constată o predilecție pentru zona din jurul zidului de nord al incintei. Unele morminte sunt situate însă și în interior – majoritatea la nord de biserică și doar câteva la sud de ea. Mormintele din cadrul incintei trebuie să reprezinte persoane cu un anumit rol în viața mănăstirii, călugări al căror cap era depus pe o cărămidă.

Alte morminte, prin piesele de inventar ce le conțineau, par a fi aparținut unor persoane cu un anumit rol în viața comunității în perioada cuprinsă între mijlocul secolului al XVII-lea și

sfârșitul celui de al XVIII-lea.

Rudele ctitorilor sunt însă înmormântate la intrarea în biserică. Astfel, în partea de nord-vest a noului pronaos se afla cavoul nr. 2, făcut din cărămizi. Acesta conținea oasele unui copil depus într-un coșciug din lemn de pin.

În afara bisericii, din primele două faze ale existenței ei, la stânga și în dreptul intrării, se aflau cavoul nr. 4, iar la dreapta, pandant, cavoul nr. 5.

DUPĂ JEFUIRE, ESTE RECONSTRUITĂ

Sfârșitul fazei a doua din evoluția mănăstirii este pus în legătură cu evenimentele din 1689, când pătrund în Țara Românească trupe austriece comandate de generalul Heissler. Mănăstirea Cătăului a fost jefuită atunci de tătari (*Magazin istoric*, nr. 5/2014): „fără de veste, de au luat ce au găsit, dobitoacele și arginturile mănăstirii și toate cărțile ce au avut de moșie, iar după aciasta, în urma tătarilor, eșind călugării de unde au fost fugiți din baltă, aflat-au cărțile de moșie ale mănăstirii risipite

Propuneri de reconstituire a costumelor din cavoul 4:
rochie, conțeș, cercei și inel (stânga)
și rochie și ace de maramă

și începutul Barocului, aflat în Transilvania. N-ar fi exclus ca acest atelier să fi executat și acele de păr, care, pe baza caracteristicilor lor, sunt lucrate și ele într-un singur loc.

În timpul dezvelirii mormântului s-au putut observa, *in situ*, conțeșul, rochia și cămașa, care, alături de maramă, constituiau piesele de îmbrăcăminte ce compuneau vestimentația celei înmormântate. Din cămașă nu s-a putut remarca decât gulerul. Conțeșul, purtat atât de bărbați cât și de femei, începând cu a doua jumătate a secolului al XVI-lea, este răscoit pe lângă gât. În față se închide cu nasturi, din împletitură de fir, ce corespund cu 18 – 24 găitane, din galon de fir, dispuse pe cei doi piepți.

Sub conțeș se afla rochia din țesătură de mătase alcătuită dintr-un corsaj răscoit, strâns pe talie, cu decolteul pătrat. În față se închidea cu nasturi ce nu s-au păstrat însă. Rochia era încrețită la spate și pe piept. În jurul răscoielii de la gât și umeri sunt aplicate unu – trei rânduri de galon de fir, formând o ornamentație bogată.

Conțeșul și rochia își găsesc cele mai bune analogii în costu-

mele de la mijlocul secolului al XVII-lea, cum ar fi cele descoperite la Voroneț sau în naosul bisericii Mănăstirii Dragomirna, ori felonul (veșmânt bisericesc, o pelerină scurtă purtată de preot peste celelalte haine, în timpul slujbei). Sunt comparabile și cu cele purtate de Matei Basarab, de soția sa Doamna Elina sau de Mateiaș în tabloul votiv din Biserica Mănăstirii Strehaia ori pe piatra gisant de pe mormântul său de la Târgoviște, realizată de sculptorul Elias Nicolai în 1652.

După cum se vede, caracteristicile îmbrăcăminte și ale bijuteriilor ne îndreptățesc a socoti mormântul din cavoul nr. 4 ca aparținând unei boieroaice de rang înalt. Putem presupune că a existat o strânsă înrudire între persoana înmormântată aici, la Cătălui, și soția domnitorului Țării Românești, întrucât cele mai mari asemănări, mergând uneori până la similitudini, ce denotă apartenența obiectelor respective unui singur atelier, se întâlnesc la cerceul și veșmintele Doamnei Elina.

Săpăturile efectuate în Biserica Domnească din Târgoviște au dus, printre altele, la identificarea mormintelor Doamnei Elina și al lui Mateiaș (mort în

ziua de miercuri 16 iunie 1652, la ceasul 2 din noapte), fiul lui Udriște Năsturel (fratele Doamnei Elina) cu Maria Corbeanu (sora marelui ban Teodor Corbeanu și nepoata de fiu a marelui spătar Stan din Corbi cu jupanița Caplea), prima sa soție. Pentru cavoul nr. 1, în care se afla Mateiaș (Matei postelnicul, cum este numit în documente), demne de remarcat în cele de față – privind vestimentația – sunt piatra gisantă (sculptor Elias Nicolai), mantaua cu galoane și nasturi precum și giulgiul de mătase.

Maria Corbeanu-Năsturel moare în iarna lui 1635, la două săptămâni după naștere, iar fiul ei Mateiaș va fi înfiat de mătușa sa, Doamna Elina, și de Matei Basarab, care-l va boteza cu numele său. Prin urmare, între Maria Corbeanu-Năsturel și cumnata sa Doamna Elina erau strânse raporturi nu numai de rudenie dar, probabil, și de amicitie.

De aceea, pe baza menționațelor similitudini dintre podoa-bele și îmbrăcămintea purtată de Doamna Elina și descoperirile din cavoul nr. 4 de la Cătălui, suntem de părere că mormântul descris în rândurile de față a aparținut Mariei Corbeanu, soția lui Udriște Năsturel.

Înmormântarea ei la Cătălui, lângă mormintele bunicilor ei, ctitori ai respectivei biserici, s-ar explica prin faptul că biserica din Herești, unde erau moșia și reședința familiei Năsturel, era în profunde transformări și rezidiri. De altfel distanța dintre Herești și Cătălui este de doar circa 20 km, ea neconstituind un impediment la transportarea răposatei – doar dacă decesul n-a corespuns cumva cu o vreme neprielnică. ■

Matei Basarab și Doamna Elina,
în costume de epocă,
ilustrați într-o tipăritură din timpul domniei

nr. 2 din cadrul bisericii, datând de la sfârșitul secolului al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea și conținând un înhumat cu mâinile pe abdomen. La mână dreaptă s-a descoperit o monedă osmană de o para, iar pe piept mici fragmente de stofă cu bumbi de bronz, provenind de la îmbrăcămintea celui decedat.

La nord de cavoul nr. 5 se afla mormântul nr. 3 din cadrul bisericii, conținând un înhumat cu o reînhumare la cap. Mormântul datează din prima jumătate a secolului al XVIII-lea.

Toate noile ziduri sunt ridicate doar din cărămizi prinse cu mortar. Pe baza fragmentelor de frescă descoperite în interiorul bisericii s-a putut stabili că el era decorat. În privința exteriorului, el era decorat cu cărămizi ce aveau unul dintre capete triunghiular sau concav. Acoperișul era cu olane. Intrarea în biserică se făcea atât prin vest cât și prin două uși situate în colțurile de sud-vest și nord-vest ale bisericii. Interiorul era pavat

cu cărămizi și dale.

În privința descoperirilor din cavoul nr. 4 – cercetat în luna octombrie 1967 – s-a constatat că o parte din mormântul din afara bisericii, în faza a II-a, a fost înglobat în pronaosul din faza a III-a a construcției.

În interior s-au descoperit osemintele omenești ale unei adulte depuse într-un coșciug de lemn. De o deosebită importanță și valoare sunt însă obiectele de inventar – podoabele și fragmentele de îmbrăcăminte – descoperite în mormânt.

Din documente și reprezentări artistice știm că femeile măritate, în secolele XVI – XVII, poartă pe cap un văl de mătase, lung până la mijlocul spatelui, obișnuit alb, cu dungi la capete. Lucrat din borangic, în sau bumbac, vălul acoperea tot părul. Este întâlnit în special în Moldova, unde este numit mesal, canovăț sau maramă.

La capete, vălul era decorat cu mici aplice de aur, denumite „fluturi”. Uneori vălurile erau tivite pe o singură latură cu un galon îngust de 1 cm, brodat cu fir aurit. Sunt foarte fine și lasă în transparență să se vadă părul și salbele de mărgăritare de la gât.

Peste văl putea fi pusă o bonetă sau frunțar împletit, din argint aurit și rozete, care au la mijloc pietre. La Cătălui, în zona capului, care inițial era depus pe o perniță, s-au descoperit 17 ace de păr ce împodobeau o maramă. Acestea, din argint aurit, sunt alcătuite dintr-o tulpină ascuțită la capătul inferior și o stelută la cel superior. Steluta se compunea din trei petale triunghiulare cu

email albastru, despărțite între ele de trei discuri plate, cu un orificiu în centru. Atât petalele torsionate. În vârful petalelor se află o sferă, iar în al discurilor trei sfere așezate în triunghi. În centrul stelutei o piatră semi-prețioasă (turcoază) este prinsă prin patru gheare.

Tehnica filigranului de pe stelute este atestată în secolele XVI și XVII în Transilvania pe pahare și alte vase de aur sau argint, folosite în bisericile catolice sau evanghelice.

În dreptul celor două urechi s-a descoperit câte un cercl de aur; erau lucrați prin turnare, ciocănire și treflare, apoi emailare.

Pe un deget al mâinii drepte a fost descoperit un inel de aur alcătuit dintr-o verigă decorată la capete cu motive vegetale în vrej emailate cu verde și roșu. Șatonul se compune dintr-o casetă paralelipipedică în care este încadrat un safir. Laturile acestei casete sunt decorate cloisonné cu volute gemene din email verde și roșu.

O RUDĂ APROPIATĂ A SOȚIEI LUI MATEI BASARAB

În ceea ce privește tehnica de execuție și de decorare a inelului și cerceilor descoperiți în cavoul nr. 4 se observă numeroase similitudini cu cerceul Doamnei Elina, soția lui Matei Basarab (*Magazin istoric*, nr. 9/1982, 2/1999), înmormântată la 15 august 1653 în Biserica Domnească din Târgoviște. De aceea atribuim aceste podoabe unui singur atelier din prima jumătate a secolului al XVII-lea, specific artei de la sfârșitul Renașterii

era invitată întreaga presă, gazetari, dar și directori de ziare, miniștri sau ambasadori. Fenomenul artistic al perioadei era urmărit de întreaga elită culturală a țării, fiind încurajate creațiile originale.

În această perioadă de emulație și interes general al societății pentru mara artă, creația pictoriței evoluează și ea. Chiar dacă nu a fost mereu pe gustul marelui public, treptat, pe măsură ce pășește spre maturitatea deplină, Cecilia Cuțescu Storck adoptă în pictură o manieră de un decorativism tot mai rafinat, fapt vizibil mai ales în lucrările de dimensiuni monumentale. Originalitatea operei sale s-a bazat, în primul rând, pe talentul său de desenatoare, pe vasta cultură artistică și pe superioritatea intelectualizării plastice.

În creația sa, Cecilia Cuțescu Storck a încercat să îmbine pictura de șevalet cu arta decorativă și cu o viziune de redare plastică monumentală. Expresia cea mai concludentă a acestei abordări este chiar modul în care și-a construit și decorat propria casă, devenită Muzeul „Frederic Storck și Cecilia Cuțescu Storck”, parte a Muzeului Municipiului București. Casa Storck din București a fost construită după căsătoria Ceciliei cu Frederic, cei doi artiști colaborând cu arhitectul Alexandru Clavel. Construcția casei a fost finalizată în anul 1911, iar în anii 1913 – 1917 artista a decorat interiorul cu numeroase picturi, de mari dimensiuni, de inspirație simbolistă, având ca subiect figuri feminine și o vegetație luxuriantă, paradisiacă, mai ales în zona holului principal al casei.

Cecilia își creează un impresionant atelier de artist, străjuit de un stâlp de marmură verde, replică a unui element arhitectural din Basilica San Marco din Veneția. Pe peretele opus se află două mari panouri decorative, intitulate *Dragostea pământească* și *Dragostea spirituală*, pictate în perioada 1913 – 1915. Panourile sunt despărțite de o fântână sculptată în piatră de Frederic Storck, având drept model decorațiile aflate la intrarea în Biserica Colțea. Tot Frederic a cioplit în lemn cele două uși ale atelierului

Fotografii din tinerețe
(și în p. 73 jos)

principal, una care se deschidea spre grădină și cealaltă care ducea la un hol ce făcea trecerea spre atelierul de sculptură al casei. Decorația ușilor a fost inspirată din ornamentica ușilor bisericești ortodoxe, iar plafonul a fost creat în stil maur. În holul lung al casei se păstrau statui cu temă religioasă, luminate prin vitralii cu ochiuri circulare. Aici, în această casă și în acest atelier, soții Storck aveau oaspeți de seamă, importanți artiști ai momentului, invitați străini, dar și membri ai familiei regale. Cei doi soți aveau și foarte mulți elevi care veneau să învețe în casa lor. În atelierul Ceciliei Cuțescu Storck venea să primească lecții de pictură și fermecătoarea principesă Ileana, stârnind senzație de două ori pe săptămână, când sosca adusă cu trăsura regală.

Preluând din anul 1916 Catedra de arte decorative la Școala de Belle-Arte din București, Cecilia Cuțescu Storck a realizat împreună cu studenții proiecte legate de ornamentica pentru fațadele clădirilor publice, ornamentica de vitrine, afișe, interioare de teatru și biserici, tapiserii, brocarturi, tapet, covoare, olărie, dantele, ilustrație de carte. Printre profesorii alături de care a predat s-au numărat mari artiști ai perioadei: George Demetrescu Mirea, Ipolit Strâmbu, Dumitru Serafim, Costin Petrescu, Dimitrie Paciurea sau Frederic Storck.

Prietenii artistice ale pictoriței au fost însă mult mai complexe. Admiratoare a lui Constantin

Vila de la Balcic (fotografie de Cristian Oeffner Oprea)

Continuăm cu partea a doua a articolului

SPLENDOAREA ROMÂNIEI MODERNE ȘI DINASTIA ARTIȘTILOR STORCK

Dr. ELENA OLARIU

Cecilia Cuțescu Storck s-a născut la Căineni, Vâlcea, în 1879, și a murit la București, în 1969.

Portretul realizat de soț, Frederic Storck, și aspect din interiorul casei (fotografie de Cristian Oeffner Oprea)

Prin căsătoria cu Frederic Storck, în anul 1909, Cecilia Cuțescu își făcea intrarea într-o familie artistică de mare valoare, contribuind în mod substanțial la creșterea gloriei acesteia. Nunta Ceciliei cu Frederic nu a fost un eveniment ușor de realizat, având în vedere că Cecilia a trebuit să depășească prejudecățile epocii și să divorțeze de primul soț, cu care avea deja un copil. Cuplul a reușit să treacă peste toate dificultățile, soții fiind uniți de pasiunea comună pentru artă, dar și de o minunată poveste de iubire. În România, Cecilia Cuțescu a format alături de soțul ei primul și cel mai celebru cuplu de artiști ai epocii. Au avut doi copii.

Cecilia Cuțescu a studiat la început în România, apoi a plecat la München, înscriindu-se la Damenakademie și avându-i ca profesori pe Friedrich Fehr și Ludwig Schmid-Reutte. În 1899, Cecilia Cuțescu se mută la Paris, unde frecventează Academia Julian, în atelierul Passage des Panoramas, sub tutela lui Jean-Paul Laurens și Benjamin Constant. Continuă studiile din capitala Franței, la Școala de Arte, sub supravegherea pictorului Ferdinand Humbert, unul dintre autorii panourilor decorative de la Panthéon.

Reîntoarsă în România, în anul 1916, Cecilia Cuțescu Storck devenea prima femeie-profesor la Catedra de arte decorative de la Școala de

Belle-Arte din București (unde a activat până în anul 1947). A fost prima femeie din Europa care a deținut o catedră la o școală superioară de artă de stat. În această perioadă preia și execută o serie de picturi murale, decorative, de mari dimensiuni, precum: *Agricultura, Industria, Comerțul* (1916), în holul Băncii Marmorosch-Blank – clădire proiectată de arhitectul Petre Alexandrescu –, *Istoria comerțului românesc* din Aula Academiei de Studii Economice (1933) sau *Apologia artelor românești* pe plafonul Sălii Tronului din Palatul Regal (1935).

Ani de zile, Cecilia Cuțescu Storck expune constant în Franța și România. La București face parte din „Tinerimea Artistică”, alături de soțul ei, Frederic. Principesa Maria, care patrona societatea, participa la toate vernisajele, adeseori însoțită de soț, principele moștenitor Ferdinand, și de un întreg alai de Curte. La aceste vernisaje

La bătrânețe

avea peste 100 m². Artista a considerat această operă ca reprezentând apogeul creației sale: „Zidul acesta concentra acum în el toate forțele mele ca artist și ca gânditor... Privind acest zid gol pe care trebuia să-l anim cu gândul și mâna mea, aveam o senzație pe care nu o încercasem niciodată la tablourile de șevalet, care pentru mine erau numai crâmpci din visul mare care mă domina.” O parte din documentarea pentru această pictură monumentală, Cecilia Cuțescu Storck o realizează la Balcic, în vara anului 1933, folosind ca modele hamalii din port, care cărau sacii de grâne de la căruțe spre vapoare.

Entuziasmul și atmosfera fremătătoare în care Cecilia Cuțescu Storck a lucrat la această capodoperă monumentală sunt foarte plastic descrise chiar de pictoriță în cartea sa autobiografică: „Rectorul Ion Răducanu apărea în cadrul ușii, aproape în fiecare zi, să observe mersul lucrării și uneori se înspăimânta văzând o femeie în vârful schelei la al cincilea etaj. Era mare zarvă împrejurul meu: uneori și tâmplari care îmi consolidau schela sau mai adăugau ceva la ea, modelele bărbați și femei, cutii pline cu culori fine și uleiuri, terpentinuri, ceară și mașina de încălzit, pensule cu cotorul lung, șorțuri ș.a.”.

Remarcabilă rămâne și o altă realizare a soților Storck, care și-au construit la Balcic o elegantă locuință. Cei doi călătoreau adeseori aici, iar pictorița se simțea fermecată de acest loc, inspirată fiind de peisajul

exotic și de localitățile pitorești. Cecilia Cuțescu Storck mărturisea tot în cartea sa că a organizat patru expoziții cu lucrările de pictură și de artă grafică realizate în zona Balcicului. Aici petrecea foarte mult timp alături de sora sa, Ortansa, căsătorită cu pictorul Alexandru Satmari, care avea și ea o casă la Balcic, construită de soțul său. Ortansa Satmari a fost o personalitate importantă a mișcării feministe autohtone și o apropiată a reginei Maria. Se spunea chiar că Alexandru Satmari ar fi descoperit frumusețea Balcicului și i l-ar fi indicat reginei Maria, regina căutând un loc pe malul mării, unde să-și construiască o mică reședință de vară. Tatăl lui Alexandru Satmari, Carol Pop de Szathmari, fusese, la rândul lui, unul dintre artiștii de Curte ai regelui Carol I și un apropiat al multor principii români.

Cecilia Cuțescu Storck a profitat de toată puterea sa de influență pentru a milita pentru drepturile femeilor-artist, dar și ale artiștilor, în general. În anul 1937 ea a fost aleasă și președintă a Sindicatelor Artelor Frumoase din România. Societatea a fost patronată tot de regina Maria, la insistențele Ceciliei Cuțescu Storck, care conștientiza importanța susținerii pe care o putea oferi Casa Regală întregii mișcări artistice.

Pentru meritele sale excepționale în domeniul artelor plastice, Cecilia Cuțescu Storck a primit numeroase premii și distincții, printre care: Medalia de Aur și Marele Premiu la Expoziția Internațională de la Barcelona (1929), Cavaler al Ordinului Meritului Civil, Spania (1930), Cavaler al Legiunii de Onoare, Franța (1933), Medalia de Aur la Expoziția Internațională de la Paris (1937), Maestru Emerit al Artei, în anul 1957, în România.

În final, însumând, chiar și succint, o parte din opera celor patru artiști Storck, nu putem să nu remarcăm extraordinarul aport al acestora la îmbogățirea patrimoniului artistic românesc, un patrimoniu de o extraordinară valoare, pe care trebuie să încercăm cu toții să-l repunem în drepturile sale firești. ■

Fresca monumentală
din Aula Academiei de Studii Economice

Brâncuși, Cecilia Cuțescu Storck îl vizita adeseori, când ajungea la Paris, împărțind amândoi plăcerea de a discuta despre arta egipteană, Catedrala Notre-Dame din Chartres sau arta orientală, budistă. La rândul său, se pare că Brâncuși a vizitat familia Storck, la reședința acestora de la Balcic.

Alături de alte două extraordinare personalități feminine, Olga Greceanu și Nina Arbore, Cecilia Cuțescu Storck înființează „Asociația Femeilor Pictore și Sculptore din România”, formând așa-numitul „Grup al Celor Trei Doamne”, mari maestre ale artei autohtone. Asociația a organizat expoziții în sălile de la Ateneu, la Maison d'Art și Hasefer. Cecilia Cuțescu Storck povestește cum a luat ființă această asociație în anul 1916, an în care România intra în Primul Război Mondial: „În oraș, viața artistică continua din plin în ritmul neîntrerupt al expozițiilor, care se perindau unele după altele. Artiștele pictore și sculptore se făceau din ce în ce mai luate în seamă și mai apreciate. Într-o zi, intră în atelierul meu o doamnă tânără și frumoasă. Era talentata mea colegă Olga Greceanu, aceea care avea să se facă cunoscută cu lucrări de atâta răsunet, și care venea acum să-mi vorbească dacă nu ar fi bine să fundăm o asociație a artistelor, cu Saloane anuale, unde tinerele artiste să poată expune în voce, fără să mai aibă greutatea de întâmpinat. Împreună și cu Nina Arbore, pe care o apreciam mai cu seamă pentru desenele și gravurile ei atât de incisive și într-o concepție modernă, pusese-răm la cale Asociația... Regina primise să ne fie președintă de onoare și a expus ea însăși acuarele, la Ateneu. Așa cum era firesc, rezultatul a fost ușurarea vieții artistelor tinere atât de muncitoare, atrăgându-și o serie de critici interesante în presă, care le-au făcut mai cunoscute și au adus la crearea unei solidarități între noi”.

În România, cariera artistică a Ceciliei Cuțescu Storck a cunoscut un semnificativ avânt odată cu realizarea lucrării monumentale pentru Banca Marmorosch-Blank, în anul 1916, care a fost cea mai mare pictură murală a vremii, măsurând aproximativ 14 m înălțime și 4 m

Intrarea în muzeu

lățime. Pentru aceeași instituție a mai realizat o serie de panouri rotunde reprezentând virtuțile omenești, panourile fiind unite între ele prin ornamente vegetale, stilizate.

Oaltă operă monumentală realizată de Cecilia Cuțescu Storck a fost pictura murală din aula Academiei de Înalte Studii Comerciale, executată la cererea rectorului acestei instituții, profesorul Ion Răducanu, un mare admirator al picturilor murale ce decorau multe imobile oficiale din Viena. Subiectul solicitat de cea mai înaltă instituție de învățământ

economic a fost *Istoria comerțului românesc*. Pentru acest proiect Cecilia Cuțescu Storck a desenat numeroase schițe menite să o ajute în conturarea precisă a compoziției giganticului panou mural. A ales pentru această lucrare encaustica, o tehnică prin care se obținea un efect mai puternic de strălucire a culorilor datorită faptului că pigmentii erau aglutinați cu ceară, culorile devenind translucide. Zidul care trebuia pictat

gata a pleca, acești streini se prezentară cu rugăciune a li se permite a vizita spitalul, eu am fost gata a-i însoți eu însumi, vizitând saloanele de jos, mi se făcuseră deosebite interogațiuni despre starea acestui stabiliment, fiindcă după părerea d-lor a găsită oarecare neajunsuri), subscrisul le-a răspuns cu modestie, pe cât circumstanțele îl iertau, adăogând tot deodată că acest spital ar avea trebuință d-o îmbunătățire oarecare pentru pățimași [bolnavi], fiindcă nu este culpa mea dacă eu într-un salon am o sumă oarecare mai mare decât salonu ar putea cuprinde pentru a avea aerul trebuincios malazilor [bolnavilor] ci că aseme[ne] a (sic!), iar eu nu sunt [în] culpă că ți u într-un salon mai multe diferite maladii, cauza este că stabilimentu nu are încăperi îndestul și sunt silit a ține orice fel de maladie în orice pat care îl voi avea vacant, între acești malazi, afară de vreo câțiva care era bolnavi cu răni gangrenoase și care erau răspândiți și prin celelalte saloane, era și un băiat ca de zece ani, anume Fincă sin Stan Stolan, cu brațul stâng gangrenos, despre care fui interogat de aceste

Tatăl, doctorul Constantin Hepites

persoane, afară de cele mai sus descrise și următoarele, adică: Dacă stabilimentul are instrumentele trebuincioase pentru pățimași, cerându-le tot d-odată a le vedea. Eu am răspuns cu inima curată, zicându-le: Domnilor, ca doctor nou venit în țara mea și ocupând direcția acestui spital mie încredințat, am făcut cerere onor. Eforii, îndată chiar după instalarea mea de tot ce stabilimentu are trebuință pentru întâmpinarea și ajutorul pățimașilor; pe lângă aceste, am și scris pentru instrumente de la anul 1859, adecă de la instalarea mea am cerut și instrumentele trebuincioase pentru acest instrument [ci-

tește: stabiliment!], însă până acum încă n-au sosită și că dacă eu însumi n-aș fi avut instrumentele trebuincioase ale mele private, atunci acest bolnav ar fi trebuit să încerce mare greutate la tămăduirea lui. Ce este cauza că onor. Eforie nu mi-a trimis încă până acum instrumentele trebuincioase pentru stabiliment, nu știu căci eu am raport[at] destul și raportează aceste scumpului meu părinte, cuvintele mele ce am spus acum șase luni, aș fi avut poate după interogare

a spune și mai multe însă m-am abținut. Acum, iubitul meu părinte, judecă dacă sunt vinovat sau nu și spune-i domnului inspector, dacă era să fie în poziția mea, ce era să facă, pe când acele persoane cereau cu stăruință instrumentele a le vedea.

Cu toate aceste însă, nu este adevărat, precum domnul inspector se exprimă în epistola sa către mine că sunt neglijent și cu alte cuvinte nevrednice de postul ce-l ocup, ci din contra trebuie să fiu felicitat că, cu toate că stabilimentu era privat d-orice instrument trebuincios lui, ca la toate stabilimentele din lume, cu toate aceste mi-am împlinit

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

GEORGETA FILITTI

Sistemul nostru sanitar, cu hibe și neîmplinirile lui, are o istorie nesfârșită. O dovedesc și cele trei scrisori publicate în continuare. Provenit dintr-o ilustră familie brăileană de medici, ingineri și farmaciști (fratele său Ștefan este întemeietorul Institutului de Meteorologie și al celui de Metrologie), tânărul doctor Gregoriu Hepites îi scrie plin de frustrări tatălui, dr. C. Hepites, despre experiența sa în spitalele din Ploiești și Iași. Cine știe de ce, doar o scrisoare e olografă, restul par a fi dictate, dar toate au o ortografie sub orice critică. Eșecul său profesional e vădit și cel care se pare că l-a îndepărtat, pe bună dreptate, din practica medicală a fost doctorul Carol Davila. Îl va numi Canalia, cu majusculă! Poate un motiv va fi fost și întârzierea folosirii instrumentarului; singur declară că l-a primit în octombrie 1861, dar în ianuarie anul următor continua să deplângă absența acestuia. Dacă primelor scrisori li se poate reproșa forma agramată, cea din urmă, cu scriitura sa, trădează un fond de acuzată labilitate psihică. Scrisori ciudate, cu dezvăluirea unor curențe de funcționare a spitalelor și deopotrivă cu mărturia existenței unui doctor nelalocul lui, piesele din arhiva Hepites, păstrate în Biblioteca Academiei Române, arată o dată în plus surprinzătoarea diversitate a corespondenței purtate de antecesorii noștri.

Prea scumpul meu părinte,

5 I 1862

Epistola d-tale, însoțită cu a lui d-nu inspector, de la 1 ianuarie, am primit-o d-abia astăzi, la 5 ale aceștia, unde grăbesc a vă răspunde, cu toate că nu știu

ce se cere de la mine. Istoria aceasta, după cum mi-aduc aminte este cu cuget curat și cu fruntea senină zise următoarele: astă vară, sau cam pe toamnă, spitalu mie încredințat în acest oraș fu vizitat de mai multe persoane, între persoanele acelea ce au vizitat acest spital fuse în urma, oare

mi-aduc prea bine aminte și acele persoane menționate în epistola d-tale (eu nu le cunoștiam, însă după ce s-a concediată, am avut onoare a mă împărtăși de numele dumn[e]lor, întrebarea ce am făcut-o) acești străini mă găsiră în spital, era după prânz, după ce isprăvisem vizita și

serviciu împlinit pe 19 zile în spitalul Ploiești, pe trecuta lună martie, însă până acum n-am primit, stăruindu-mă să mi se trimită acești bani fiindcă sunt în mare deficit pe lângă aceasta mai scrieți-mi (sic!), vă rog, ce punere la cale s-a făcut pentru mine fiindcă eu cum am zis mai sus sunt ca rătăcitorul plângându-mi inima din care cauză am fost trântit la pat bolnav foarte greu 8 zile, curarisindu-mă din norocire cu doctoru Țânțăreanu (care a fost acum zece sau cincisprezece ani în spățerie la d-voastră ca ajutor, poate v-duceți aminte de dânsul) și care astăzi se află închis pentru oarecare crimă la Castel împreună cu tâlhari[i] cei mai desperați, dânsul a avut îngrijire a-mi da medicamentele trebuincioase prin farmacistul d-aici (fiindcă

dânsul să-nțelege că nu poate ieși din Castel) și cu mila lui D-zeu ieri fu cea dintâi zi unde fusei mai bine însă slab. În Castel am 72 de bolnavi și mai toți de maladia scorbut în toată întregimea cuvântului. Prin telegram din urmă vă făcui cunoscut a mijloci indirect șederea mea aici încă trei luni d-atuncia începând, nu este altceva nimic decât că acum o să începă a veni lumea la băi și prin aceasta mi se dă ocazia a câștiga după cum auz în timpul sezonului ceva fiindcă până acum n-a fost mai nimic afară din leafa mea, și care se cheltuiește numai pentru susținere aceasta a fost cauza ce v-am depeșat ca să nu vie alții să-mi ia tocmai din mână pentru acest timp după ce m-am căznit două luni înainte după trecerea acestui timp sunt gata a pleca la Iași și d-acolo D-zeu

știe unde până voi veni la locu de unde am plecat. Orașeni d-aici au mare stimă și devotație către mine fiindcă din norocire și prin ajutorul lui D-zeu am izbutit în câteva maladii grele foarte eclatant [strălucit, fr.] dintre care una era la o femeie armeană la facere unde i-am scăpat viața fiind silit a tăia copilul înăuntru cu instrumente d-al putea scoate (fiindcă altfel cu nici un mijloc nu era cu putință) și femeia trăiește și se bucură toți cu dânsa, mai este însă de remarcat că aceste lucruri nu se întâmplă la persoane însemnate de unde un doctor ar putea să devie fericirea, aceasta însă se întâmplă numai mie, destinul este așa, n-am ce face. Am mai auzit că municipalitatea d-aicea ar fi arătat Ministerului de Interne dorința și mulțumirea ce au cu mine

Stradă din Ploiești, la mijlocul secolului al XIX-lea

misia mea de doctor cu cea mai mare exactitate și acuratețe, fiindcă acelui băiat i-am făcut operația din cot cu instrumentele mele particulare, scăpându-i în curs de trei luni de zile aproape viața, și care băiat am și rugat pe onor Prefectură locală a-l aduce de la locul său pe conta mea, spre constatarea adevărului. Aceasta, scumpul meu părinte, este fapta care am făcut-o și care domnul inspector mă declară ca neincapabil (sic!) misiei ce ocup. Spune-mi, te rog, iubite părinte, ce trebuie să fac în acest caz, adică la înțelegerea acelor persoane de primirea instrumentelor, pe când eu raportasem de mai multe ori în curs de 2 ani de zile și instrumentele încă nu sosiseră. Și ce trebuie să fac chiar acum, dacă va veni niște asemenea persoane iar și va găsi neorânduiești în spital, precum sunt, când mă va interoga cauza acestor neorânduiești care pe toată ziua se urmează în culmea cea mai superlativă (precum chiar astăzi la 4 ore, fiindcă în spital am găsit aproape toți bolnavii) din saloanele bărbătești, în loc să fie ocupați cu luarea medicamentelor, erau ocupați cu umplutul pernelor, cu cusutul cearșafurilor etc., etc. voi răspunde cu fația

Fratele, Ștefan Hepites

senină în chipul următor: Domnilor, cauza acestor neorânduiești nu sunt eu ci provine de la șefii mei superiori care mă silesc a avea ca funcționari inferiori în acest spital niște oameni care nu vor să se supue niciodată la datoriile lor, după ordinul meu ca șef al acestui stabiliment și că mă silesc a fi cu acești funcționari vrednici de dat afară este că în mai multe rânduri am raportat atât formal cât și verbal, spunind superiorilor mei, cu toate acestea nu s-a luat nimic în considerațiune, din ce cauză nu știu, pățimașii suferă etc, etc, etc, etc, etc, etc, etc. Scumpul meu părinte, fii bun și informează pe domnul inspector, așa precum ți le scriu ad litteram (sic!) și nu te teme,

scumpe părinte, că fiul tău va înceta vreodată a urma povețele tale precum: Urmărește-ți slujba ta cu credință și exactitate, fii drept și nu te teme de nimeni. Scumpul meu părinte, tot ce s-atinge de jocul de cărți să nu-i tolerez ci să-i scuip în obraji și poți, iubite părinte, ca să citești această epistolă chiar și ministrului. Instrumentele trebuincioase pentru stabiliment d-abia le-am primit la 7 octombrie 1861.

Al dumatile mulțumitoriu fiu, Grigoriu

Mai 28, 1862

Scumpul meu părinte,

În mai multe rânduri v-am trimes atât scrisori cât și depeși, rugându-vă câte ceva grabnic, însă din nenorocirea mea până acum n-am primit nici o știință de la D-voastră și chiar în interesul fiului dumatile. Vă rog dar, iubite tată și mamă, treceți cu vederea fiindcă sunt străin și încă ce este mai rău fără căpătâi, neștiind unde stau și cum sunt, aduceți aminte domnului inspector de 60 galbeni care am să-i primesc de la Eforia spitalelor și care d-lui mi-a făgăduit că-mi va trimite îndată ce va sosi la București, asemenea și leaful meu pe

RUGUL APRINS ȘI RENÉ GUÉNON

MARIUS VASILEANU

Voi încheia paranteza ideologică referitoare la Rugul Aprins prin a discuta deschis încă una dintre acuzele care li s-a adus unora dintre membrii acestei mișcări cultural-spirituale, anume, influența lui René Guénon.

Filosof, esoterist, scriitor, matematician, René Guénon (1886 – 1951) este unul dintre gânditorii francezi ai secolului XX a căror influență – recunoscută ori ascunsă – este substanțială. Promotor al Tradiției spirituale imemorabile, acesta a scris pagini care-și păstrează și astăzi actualitatea. Chiar dacă este criticat pentru excese, de istorici ai ideilor și credințelor religioase, René Guénon își are locul său în orice dicționar de spiritualitate care se respectă.

În aceste condiții, era inevitabil, parte din creația lui R. Guénon a fost adesea pe masa de lucru a intelectualilor și teologilor români, în special a celor din interbelic, aflați la curent în mod natural, la zi, cu cele publicate în marile țări occidentale, în special în Franța. Câteva personalități din România interbelică au devenit discipoli direcți ai lui René Guénon, au corespondat cu acesta etc.

ATITUDINEA FAȚĂ DE ȘTIINȚĂ

Scrierile lui R. Guénon, ale discipolilor acestuia, erau și pe masa de lucru a câtorva dintre personalitățile Rugului Aprins în anii de formare. Profesorul Anton Dumitriu (*Magazin istoric*,

*René Guénon (stânga)
și esoteristul elvețian Frithjof Schuon (1907 – 1998)*

nr. 8/2020) și viitorul preot Mihail Avramescu (*Magazin istoric*, nr. 9/2021) au corespondat cu R. Guénon. Celelalte personalități ale Rugului Aprins întrețineau la vedere sau mai discret relații de prietenie cu acei câțiva dintre românii care au făcut pasul decisiv spre guénonism – în sensul că au procedat precum maestrul lor și au căutat și primit o formă de inițiere sufistă (una dintre căile de aprofundare spirituală islamică), precum Vasile Lovinescu, Michel Vâlsan ori discipolii acestora din urmă. Interbelicul românesc, am mai spus-o, avea mai puține ipocrizii și complexe la acest capitol, comparativ cu atmosfera de astăzi din Biserica Ortodoxă. Și mă refer acum la discursul oficial de

însă ce folos că dorința lor nu este acompaniată și cu un [o]norar mai bun. Asemenea vă rog, iubite tată, a căuta acele hârtii de la comitetul din Iași către d-nu inspector unde lămurește ce apunamente doctoru din acest târg pentru aceste trei posturi are și să-mi trimiteti fiindcă am a mă refera la dânsul, din cauză că eu primesc mai puțin decât acele țifre adică: de la spital 400 lei, municipalitate 260 lei, Castel 326 care face lei cursul pieții 1.026 galbeni 37 lei iar nu după cum s-a scris în acel raport de către comitetul din Moldova. Pe lângă aceasta vă rog să-mi trimiteti prescripția cum să curăță petele de nuci verzi după mâini fiindcă eu am uitat și aicea s-a arătat ocazii foarte favorabile dar n-am știut. De acea vă rog grăbiți trimiterea prescripției. Spuneți inspectorului că aicea merg lucrurile tot cum le știe, bolnavi în Castel am 72 de scorbut și că aștept înălțarea pe lângă sus numiții bani fiindcă am mare trebuință. Sărut mânele.

Gregorius. Rămân al dumitale mulțumitoriu fiu

Iași, 17 septembrie
1862

Scumpul meu părinte,

Tot ce vă anunțam prin ultima depeșă deciziunea era pozitivă și plicul pecetluit ca pe de o parte

să-l trimit la poștie, iar pe de alta să mă pui într-o cărucioară de poștie și să plec, firește vânzând până la cămașă fiindcă astăzi nu mai am nimic. Tot în acest timp, 12 ore amiază, d-ta înștiințându-mă ca să am răbdare încă 5 – 6 zile, ascultai porunca d-tale și lăsați hârtiile mele gata pe masă așteptând cu răbdare acele zile, mângâindu-mă cu rezultatul favorabil pentru mine, la din contra eu fac pasurile mele și Dumnezeu cu mine. Tată iubit, părinte, nu socotiți că este glumă, eu sunt disperat să fac lucruri mari, jur pe laptele care l-am supt de la mumă mea. Pe acea Canalie de Davila care m[i]-a prăpădit onoarea, poziție și viitorul o să-i sug din sânge, o să-l rup cu dinții, a se nu uita. Cu ochi la nenorocirea mea, nu e vina mea, însă dacă este vorba ca să fiu nenorocit atunci fie că așa a fost voia părintelui meu pentru că dânsul se uita când m-asuprea și mă călca în picioare fără să zică măcar două vorbe. C-un cuvânt, tată, tocmai acum și în momentele acelea o să-mi plângi de milă, voi merge în pușcărie cu dânsul de piept sau să-mi dea atât drepturile mele cât și starea mea care mi-au hrăpit tâlharii ovrei și m-a lăsat pe drumuri să fiu de toți batjocorit. Tată, nu este glumă, nu sunt vorbe, pe Dumnezeul meu, pe sfânta [sic!] Grigoriu care am luat-o și pe sânul iubitei

mele mame care m-a hrănit, voi arăta acestui tâlhar dacă nu-[și] va veni în fire ca să-mi dea poziția mea, dreptul meu și banii mei. Tată, sunt cel mai nenorocit, tată, sunt cel mai disperat. Tată, ai milă, compătimire dacă n-ai avut-o până acum.

Iarna a venit, vremea este rece și eu n-am ce îmbrăca fiindcă tâlharii mi-a mâncat tot. Am marea fericire de a avea 80 galbeni [ca să] plătesc mâncarea, aceștia sunt 300 lei care primesc eu leafa, după ce mi-am cheltuit tot bunul meu și adăpostirea mea, din cauza caprițiului Canaliei de Davila. Ce trebuie acelei Canalii? Nimic altceva după mine decât masacrat fără conștiință. Aceasta este deciziunea mea pozitivă dacă acea Canalie nu-mi va da dreptul meu. Pentru ce nu mi s-a plătit 80 galbeni, vă spui pentru ce, fiindcă Canalia n-a spus adevărul ministrului. Pentru ce nu mi se dă postul meu de la Ploiești, fiindcă Canalia nu voiește, în fine cine o să mă despăgubească de 800 galbeni care am cheltuit prin lumea întreagă, toate acestea, tată, le voi aduce la [sic!] tapet și dacă sunt vinovat voi pușcăria, iar de nu, atunci Canalia va fi în locul meu. O viață și o onoare am și aceasta nu voi să fie călcată în picioare d-o Canalie ca Davila.

Aștept răspunsul grabnic, sărutându-vă mâinile, recunoscător fiu, Gregoriu. ■

la adresa filosofiei științei vremii sale era îndreptățită: „Sub pretextul de a le asigura independența, concepția modernă a separat radical științele de orice principiu superior și le-a privat astfel de orice semnificație profundă și chiar de orice interes real din punctul de vedere al cunoașterii; închizându-le într-un domeniu iremediabil mărginit, ea nu poate ajunge decât într-un impas” (p. 88). Cu toate acestea, constatăm astăzi, la mai puțin de un secol de la scrierea acestor afirmații (1931), știința nu este nicidecum în vreun impas, dimpotrivă. Și, între noi fie vorba, nu era nici la vremea la care René Guénon își scria eseurile la care facem referire.

Focalizarea pe anumite domenii ale cunoașterii, făcând abstracție de întreg, a avut rostul ei. Astăzi întâlnim abordări care depășesc asemenea false bariere. Este un joc între vid și plin pe care René Guénon nu pare să-l fi deslușit ori să-l fi anticipat prea clar – ne referim strict la perspectiva sa asupra științei moderne. Dar, suntem obligați să ne întrebăm: era R. Guénon racordat suficient la știința vremii sale (început de secol XX), la teoria relativității (Albert Einstein), la primii pași în fizica cuantică (Max Planck), de pildă? Sunt întrebări necesare, chiar dacă par ridicole pentru adepții săi ceva mai înverșunați.

René Guénon venea în întâmpinarea avântului științific cu o teorie despre o știință „de ordin sacru” a cărei apologie o face, dar nu sesizează că privind dinspre sacru toate își au rostul lor, inclusiv durerile nașterii științei secolului XX – de unde și anumite paragrafe care astăzi sunt desuete: „Pentru a ne convinge că lucrurile stau așa e de ajuns să remarcăm că majoritatea contemporanilor noștri confundă știința cu industria și că sunt numeroși cei pentru care inginerul reprezintă tipul însuși al savantului” (p. 89). Până la un punct, chiar avea dreptate – aceasta era lumea în care trăia Guénon. Însă datorită unor astfel de ingineri, inclusiv R. Guénon putea călători ceva mai repede decât era posibil cu doar câteva decenii în urmă, grație acestora începea omenirea să îndrăznească să zboare etc., în felul acesta

Profesorul Ștefan Todirașcu

informațiile despre esoterismul oriental au ajuns sensibil mai rapid în Occident. Oare dacă ar trăi astăzi René Guénon ar vorbi cu aceeași discutabilă lejeritate despre informaticieni, geneticieni, biochimisti, astronauți etc.?

René Guénon uită că privită dinspre continuu lumea este strict continuă, privită dinspre discontinuu este și continuă și discontinuă. Iată de ce face afirmații precum aceasta: „știința constituită în manieră modernă n-a pierdut numai în profunzime ci, am putea spune, și în soliditate; raportându-se la principii ea participă la imutabilitatea acestora în măsura în care i-o

permitea obiectul ei specific; izolată însă în lumea devenirii ea e lipsită cu totul de stabilitate, e incapabilă să-și mai găsească un punct fix de sprijin; deoarece nu pornește de la certitudini absolute, știința e redusă la probabilități și aproximații ori la construcții pur ipotetice, fruct al fanteziei individuale” (p. 89). Maestrul nu observă că știința este unul dintre cei mai dinamici vectori ai cunoașterii umane. Ceea ce

Coperta uneia dintre cărțile lui René Guénon, tradusă și în limba română

Vasile Lovinescu

astăzi, căci în subteran, lucrurile au rămas la fel de vii. Și astăzi există episcopi ortodocși români care simpatizează cu parte dintre scrierile guénoniste, și astăzi există preoți ori simpli credincioși ale căror reflexe de gândire sunt mult mai generoase decât ne închipuim.

Între membrii Rugului Aprins care îl citeau cu nesaț pe R. Guénon era profesorul Ștefan Todirașcu (*Magazin istoric*, nr. 8/2018), de pildă, care i-a „contaminat” la rândul său pe ucenicii săi. Unul dintre aceștia, academicianul Virgil Cândea (*Magazin istoric*, nr. 3/2020), are pagini admirabile la adresa lui R. Guénon.

Aceasta nu înseamnă că cei sus-amintiți nu priveau cu discernământ viața și opera lui R. Guénon, că ar fi fost cumva niște adepți fanatici ai scriitorului francez. Părintele Andrei Scrima (*Magazin istoric*, nr. 4/2018), de pildă, își ia o anumită distanță, chiar dacă perspectiva sa „tradiționalistă” rămâne la fel de vic, și nu este singurul.

Dar între scrierile lui R. Guénon și activitatea Rugului Aprins cea mai clară ruptură este ilustrată prin atitudinea față de știință. Spre deosebire de deschiderea totală a participanților la întâlnirile Rugului Aprins față de cercetarea științifică, fără însă a o idolatriza (a se vedea precizările profesorului Alexandru Mironescu pe această temă, notate în *Jurnalul* său), R. Guénon rămâne în impas.

De pildă, referindu-ne la două dintre scrierile guénoniste cele mai cunoscute, al căror ecou a produs imense valuri între contemporani, constatăm pasaje al căror înțeles este chestionabil. Ne referim în continuare la *Criza lumii moderne* (Editura Humanitas, 1993) și la *Domnia cantității și semnele vremurilor* (Editura Humanitas, 1995).

Concret, postându-se ostentativ de partea a ceea ce el numește *știință sacră*, René Guénon face o critică dură, lipsită de orice nuanță, la adresa științei contemporane a lumii în care trăia. Pentru a nu fi interpretat greșit, precizez că înțeleg și apreciez principiile spirituale imuabile pentru care pledează scriitorul. Cu toate acestea, unele afirmații ale sale sunt, pe cât de îndrăznețe, pe atât de ridicole, precum: „nu s-a înțeles că, pe de o parte, cunoștințele de detaliu sunt nesemnificative în ele însele și, ca atare, nu merită să le fie sacrificată cunoașterea sintetică” (vezi *Criza lumii moderne*, p. 86). Pentru a nu rupe din context, se face referire mai departe la principiul superior care ar trebui să primeze în abordarea oricărui detaliu. Este adevărat. Numai că aceasta se petrece îndeobște acolo unde avem de-a face cu științe la început de drum – ceea ce se putea constata din belșug la început de secol XX și în secolul al XIX-lea. Istoria științei este însă plină de fascinante surprize. Astăzi este un loc comun ca o știință să fie abordată holistic – așadar din perspectiva unui principiu superior, ceea ce ne obligă să gândim din cu totul altă prismă necesitatea oricărui detaliu, implicit pasajul sus-citat.

UN JOC ÎNTRE VID ȘI PLIN

René Guénon trăia într-o anumită paradigmă, de aceea constatăm că în bună măsură critica sa

Michel Vâlsan

Încheiem aici prezentarea situației unor diplomați români din anii '60 – '70 ai secolului trecut care au avut „probleme de dosar” (Magazin istoric, nr. 9 – 10/2021).

DIPLOMAȚI ROMÂNI ÎN ATENȚIA SECURITĂȚII (1964 – 1978)

CIPRIAN NIȚULESCU

Constantin Stănescu s-a născut la 9 martie 1911, în Pitești. Era fiul lui Ion și Ilinca. A absolvit Facultatea de Drept din Lyon (1929 – 1932). Era membru P.C.R. recunoscut din 1934. Fusese avocat în Baroul Argeș (1934 – 1938), funcționar la Direcția Contencios C.F.R. București (1938 – 1944). Luptase pe frontul antihitlerist. A fost apoi instructor la Uniunea Patriotică, secretar tehnic la Secretariatul C.C. al P.C.R. (1945 – 1947), alături de Vasile Luca, apoi directorul său de cabinet la Ministerul Finanțelor (1947 – 1948). Ulterior a fost încadrat în M.A.E. și trimis ca secretar I la Teheran (1948 – 1951), ministru plenipotențiar în Israel (1951 – 1952), fiind transferat apoi la Ministerul Justiției. Reîncadrat în M.A.E. în 1957, este trimis ambasador la Cairo (1958 – 1961; perioadă când Egiptul a format cu Siria Republica Arabă Unită), fiind acreditat și în Etiopia, Yemen, Sudan, Irak (unde este menționat ca fiind șeful misiunii diplomatice și în 1968 – 1969), apoi ambasador în Costa Rica și Honduras (1973 – 1977), fiind pensionat la 1 ianuarie 1978.

În mai 1967 era director adjunct al Direcției Juridice și a Tratatelor din M.A.E., când i se deschidea dosar de verificare de Direcția Contraspionaj. În acel an participase la Moscova la tratative pentru delimitarea platoului continental al Mării Negre și era suspectat de atitudini prosovietice. La Cairo soții Stănescu au avut relații, necunoscute de colegii lor din Ambasadă, cu familia vechiului

diplomat Barday Samir (cu care se cunoșteau de la Teheran), care era șeful Departamentului Reprezentanțelor economice ale R.A.U. în țările occidentale (Notă D.G.I.E. din 10 ianuarie 1962). Soția sa, Maria (născută Stalbovski, în 1918 la Reni, actual în Ucraina) avea la Cairo relații cu Gregoriadis, aflat în anturajul unui ofițer de informații din N.A.T.O. Se menționa și că în martie – aprilie 1966, în timpul unor

tratative comerciale la Londra, C. Stănescu s-a bucurat de atenție deosebită din partea englezilor, făcându-i-se program separat de ceilalți membri ai delegației, condusă de Vasile Voloșeniuc (secretar general al Ministerului de Finanțe din ianuarie 1966, președinte al B.R.C.E. în 1970 – 1981 și 1990 – 1991, vicepreședinte și director general al Băncii Franco-Române din Paris în 1992 – 1998). I se reproșa că mani-

astăzi sau odinioară, în vremea sa, este, părea izolat, între timp și-a găsit un făgaș și un rost în marele fluviu al cunoașterii universale. În trecut fie spus, Guénon făcea abstracție și de ceea ce se scrisese la nivelul excelenței, prin Hegel, spre exemplu, în privința filozofiei științei, căci *Fenomenologia spiritului* cu al său prim capitol dedicat chiar acestui subiect apăruse cu mai bine de un veac în urmă (1807).

PE CALEA ȘTIINȚEI

O altă afirmație a lui René Guénon care pare hazardată și aduce o atitudine de gratuită superioritate este aceea în care acesta consideră că ar fi inutil să constatăm corespondențe între ceea ce numește „datele tradiționale” și teoriile științifice, condamnate perpetuu la perisabilitate, în opinia sa. O notă la această observație vorbește în sub-solul paginii și mai hotărât: „Acceași afirmație e valabilă, din punct de vedere religios, pentru o «apologetică» ce pretinde să se armonizeze cu rezultatele științei moderne, muncă total iluzorie, ce trebuie mereu refăcută, și care implică, de asemenea, marele pericol de a da impresia că facilitează

solidarizarea religiei cu concepțiile schimbătoare și efemere față de care aceasta trebuie să rămână total independentă” (p. 89). Principial, este de înțeles atitudinea maestrului în care nu dorește să facă nicio concesie contingentului, efemerului. Din fericire, la acest capitol, veacul în care trăim îl infirmă pe zi ce trece pe René Guénon. Din ce în ce mai mulți cercetători de anvergură se apropie de credința în Dumnezeu, ca liman și concluzie a anilor de căutare pe calea științei. Iată că drumul către credință începe pentru mulți contemporani nouă tocmai pe calea științei, prea grăbit dezavuată de René Guénon.

A relua la infinit întrebările lui René Guénon fără a le aduce la zi este discutabil și reducător. A da răspunsuri tranșante respingând *in nuce* orice nu intră în doctrina oficială este simplist și ne împutinează. Idolatrizarea lui René Guénon nu ar fi agreată, probabil, nici chiar de acesta.

Dar voi continua de luna viitoare cu câteva personalități ale Rugului Aprins, unii, studenți în anii '50, ale căror lecturi, inclusiv guénoniste, din varii tradiții spirituale, nu le-au tulburat nicicum clara aderență la căutarea creștin-ortodoxă de nuanță isihastă. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 decembrie 2021, prin poștă, e-mail sau Facebook, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și adresa dumneavoastră și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

– Cine a scris raportul executării familiei țarului
ce urma să fie trimis la Moscova?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din septembrie 2021 este:

„*Marcus Cornelius Fronto*”

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de domnul **Florian Crivăț**, din **Lipova**, jud. Arad.

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2022.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, C.P. 15-702, Of. P. 15, sect. 1, București
E-mail-ul nostru: **mistoric@gmail.com**

M.A.E. în legătură cu abaterile disciplinare ale acestuia, s-a dispus transferarea sa din minister, astfel că în octombrie 1977 era conferențiar la A.S.E. A fost urmărit informativ și în 1988 – 1989.

Petre Iosif (Leon Brauchfeld) s-a născut la 29 decembrie 1907 în Târgoviște. Era fiul lui Iosif și Ita. În 1928 a absolvit în paralel Liceul și Conservatorul de muzică teoretică din Iași, urmând apoi studii de medicină în Italia (Modena), în 1928 – 1934, încheiate cu un doctorat. În 1938 – 1939 a fost voluntar în războiul din Spania ca locotenent, medic de batalion, ulterior fiind internat un an în lagăre politice din Franța. În timpul războiului a efectuat muncă obligatorie și a lucrat la un sanatoriu și o maternitate, fiind implicat în paralel cu editarea ziarului ilegal *România liberă* (locuința sa fiind casă conspirativă a partidului). În perioada 1945 – decembrie 1947 a fost director cultural la Radiodifuziune. A activat la C.C. al P.M.R. în sectorul Agitprop (martie 1948 – 1949), fiind apoi director al Operei de Stat din București (1949 – 1951), director al Institutului de literatură „M. Eminescu” (1951 – 1955), iar în octombrie 1955 a fost încadrat în M.A.E. În perioada ianuarie 1956 – august 1958 Petre Iosif a fost con-

silier la Legația din Italia, iar în anii 1960 – 1962 la Legația din R.D.G. În Centrală a activat la Direcția Culturală, din 1963 fiind director adjunct la Direcția Presă.

Acțiunea de urmărire s-a desfășurat în perioadele ianuarie 1967 – aprilie 1968 și din august 1971 până în 1973 (raport de închidere nedat). Avea un frate stabilit în Canada (care venise în vizită în țară în anii '60) și un unchi, o mătușă și două cumnate emigrați în Israel în 1949. În 1965 și 1966 a fost semnalat cu afirmații „necorespunzătoare” față de ziariști finlandezi, italieni sau francezi („Vă rog să mă iertați că v-am făcut o scurtă politizare, dar trebuie să-mi

justific salariul” sau „Pentru a-mi justifica salariul, voi încerca să fac propagandă în sensul bun al cuvântului”). De precizat că directorul Presei, Francisc Păcurariu (n. 1920, cu studii de medicină la Cluj, în 1948 activa la Legația din Budapesta, printre altele, director adjunct la Direcția Presă din 1951, ulterior ambasador în Argentina și Grecia), primea în audiență ambasadori sau însărcinați cu afaceri și foarte rar ziariști, directorul adjunct Cornel-Victor Florescu se ocupa de atașatii de presă și de serviciul de îndrumare a oficiilor, iar directorul adjunct Petre Iosif coordona serviciul de ziariști străini, cele mai multe audiențe cu ziariști străini

desfășurându-se în biroul său. Potrivit sursei „Robert” (martie 1965), foarte mulți ziariști străini care vizitau România (în special din S.U.A., Franța, Polonia) erau de origine evreiască.

Direcția Contraspionaj a reușit să-l recruteze la 22 decembrie 1964, însă la scurt timp a refuzat colaborarea, spunând că a primit la 16 ianuarie 1965 dispoziții de la secretarul Comitetului de partid al M.A.E. să nu îndeplinească niciun fel de sarcini primite din afara instituției fără aprobarea conducerii M.A.E. A adăugat că nu vede necesitatea acestei colaborări, întrucât M.A.E. înformează oficial și

*Francisc Păcurariu prezintă
scrisorile de acreditare
șefului statului cipriot, arhiepiscopul Makarios*

feșta „un cult deosebit față de civilizația engleză”, conform unei adrese a D.G.I.E. din 03 mai 1966. La 9 decembrie 1966 C. Stănescu înainta un memoriu lui N. Ceaușescu și ministrului de Externe C. Mănescu, explicând detaliat situația petrecută la Cairo, afirmând că a primit o „lovitură” nemeritată din partea unor persoane influente, atât în 1961 la Cairo, când a cerut să fie rechemat din post, dar și în 1952, cu ocazia acuzațiilor de deviere de dreptă, când a fost înlăturat din diplomație. Dosarul a fost închis la 23 ianuarie 1968, fiind scos din evidența „elementelor dușmănoase”.

Iacob-Mihai Ionașcu s-a născut la 17 noiembrie 1926 în București. Era fiul lui Mihail și Silvia, absolvent al I.S.E.P. București (1950). A urmat aspirantura (doctorand) la Institutul Economic „G.V. Plehanov” din Moscova (1955). Decan al Facultății de Comerț din 1955, era transferat la M.A.E. în decembrie 1958. Reprezentant permanent a.i. al R.P.R. la O.N.U., Geneva (1960 – 1963), director adjunct și director al Direcției Relații Economice din M.A.E. (1963 – 1966), ambasador în Liban (aprilie 1966 – iulie 1969) și în Italia (iulie 1969 – iulie 1976).

În perioada petrecută la Roma au apărut unele aspecte considerate necorespunzătoare privind încălcarea în mod frecvent a prevederilor Legii 23/1971

Președintele statului italian Giovanni Leone alături de generalul Andrea Viglione

și ale H.C.M. 903/1973 (apărarea secretului de stat și asigurarea securității misiunilor permanente în străinătate), așa cum rezultă dintr-o Notă-Sinteză nedatată a U.M. 0920 (D.I.E.). Părăsea în mod frecvent ambasada plecând în

provincie fără aprobarea Centralei M.A.E. Pe de altă parte, soția sa era semnalată că întreținea relații neoficiale (neraportate) cu agenți secreți (Roberto del Giudice, funcționar la societatea de asigurări „Intercontinental”, fost ofițer de informații la Statul Major al armatei italiene; Levy Pascovici, directorul unei firme americane din Italia). La 1 aprilie 1975 erau informate organele de partid privind cazul „Marga” (numele codificat al soției). În septembrie 1975 se întocmea un Plan de măsuri, iar la 1 aprilie 1976 se întocmea o Notă privind intențiile de compromitere a

ambasadorului Ionașcu și ale soției sale de către serviciul secret italian (S.I.D.); generalul Andrea Viglione, Șeful Statului Major al armatei italiene, afirmase că S.I.D. propusese măsuri în acest sens. Existau și date neverificate că și-a însușit un cec (o sumă echivalentă cu circa 6.000 de dolari) emis de Federația Națională a Comercianților de Lemn și Plută din Italia, ca ajutor pentru sinistrita inundațiilor din 1970.

Revenit în țară, a lucrat în 1976 la Direcția III Relații fără sarcini precise, ulterior trecând la Direcția Sinteză. I s-a deschis dosar de urmărire informativă (februarie 1977 – mai 1978) pentru legături suspecte pe linie de contraspionaj și, informându-se conducerea

Iacob-Mihai Ionașcu (al doilea din stânga)

CANIBALISMUL ÎN TRANSILVANIA

ANDREA FEHÉR

Noaptea Sfântului Bartolomeu, în viziunea pictorului protestant francez François Dubois

Sursele istorice din Transilvania (cronici, jurnale, documente și decrete oficiale) menționează că în secolul al XVII-lea, din cauza conflictului militar dintre Zsigmond/Sigismund Báthory și Giorgio Basta, iar apoi ca urmare a calamităților naturale, oamenii au fost nevoiți ocazional să consume carne de om. Canibalismul de supraviețuire revine în izvoare în al doilea deceniu al secolului al XVIII-lea, când foametea și epidemiile au lovit din nou Principatul.

Datele sugerează că întâlnim în cele două secole două tipuri de antropofagie: canibalismul mortuar (consumul de cadavre) și canibalismul criminal (actul de a uide pentru a consuma carne umană).

Mulți antropologi, arheologi și istorici neagă existența consumului real de carne umană și preferă mai degrabă să exploreze proprietățile culturale ale cuvântului, sugerând că termenul este folosit mai ales în scopuri peiorative și că face parte dintr-o narațiune care îi demonizează pe cei din afară.

Strabon sau Herodot au relatat despre un canibalism european în Antichitate, dar fenomenul nu s-a oprit atunci. Se mai întâlnesc cazuri în inima Europei, la mult timp după Măncătorul de oameni din Caraibe al lui Columb. Europa de Vest a fost

marcată timp de secole de lupta religioasă generată de Reformă, culminând cu masacrele din Noaptea Sfântului Bartolomeu, 23 – 24 august 1572. Atunci, catolicii au consumat inimile și ficatul protestanților uciși și au vândut grăsimea acestora în magazine. Dar, în mod curios, acest incident particular nu i-a transformat pe francezi într-un popor antropofag. Nici consumul sistematic de medicamente obținute din părți ale corpului uman nu a făcut-o. Timp de mai bine de două secole, europenii au consumat carne umană și au băut sânge, au pulverizat oase umane și, cu toate acestea, niciuna dintre națiunile civilizate occidentale nu a fost definită ca fiind antropofagă. Se pare că mâncatul efectiv de carne umană nu era suficient pentru a-i defini pe oameni ca fiind canibali.

UNGURII ÎNFOMETAȚI

În călătoria sa la Istanbul, lăsând în urmă Viena, în 1717, Lady Mary Wortley Montagu îi relatează surorii sale: „I-am scris o scrisoare doamnei mele [...] Este supărată că nu vreau să mint ca alți călători. Cred cu adevărat că se așteaptă să îi povestesc despre antropofagie și despre bărbații cărora le crește capul sub umeri“.

Citatul sugerează că odată ce a trecut granița Vienei spre est, călătorul intră în partea necivilizată a continentului, populată de războinici dansatori și sălbatici, monștri fantastici ficționali.

Triburile maghiare apar în cronicile medievale ca fiind brutale și de o sălbăcie extremă, un popor care consuma

operativ organele M.A.I. cu toate problemele de interes. La întâlnirea din 11 ianuarie 1965 a spus că nu ar fi indicat ca el să redacteze notele informative, ci ofițerul pe baza relatărilor. La 28 iunie 1965 a fost scos din rețea. Organele de Securitate aveau nevoie de un agent important la această direcție, ținând cont că o serie de ziaristi străini se aflau în baza operativă. De exemplu, cu ocazia vizitei lui I.B. Tito în România, în aprilie 1966, acesta a fost însoțit de 18 ziaristi iugoslavi, iar din Occident au sosit numeroși ziaristi (corespondenții BBC și *Le Monde* din Viena, corespondentul Agenției United Press din Belgrad, de la *Financial Times*, Radio Lausanne etc.). O notă din august 1965 menționa că directorul Fr. Păcurariu și adjunctul I. Petre refuzau categoric să sprijine organele de Securitate. În august 1967 agentul „Gruia” semnala că ziaristul David Binder (n. 1931, corespondent *The New York Times* la Belgrad; a activat la acest ziar în anii 1961 – 2004), care vizitase în trecut România, ar fi spus că va scrie

Ziaristul David Binder

o carte, în care un capitol se va referi la discuțiile sale cu Petre Iosif, „care a fost factorul determinant ca el să fie declarat persoană indezirabilă” în țara noastră.

În a doua perioadă de urmărire s-a observat la Petre Iosif un interes deosebit de a primi în audiență ziaristi arabi, producând „prejudicii prezentării reale a politicii R.S.R. peste hotare” (un ziarist egiptean, aflând că este evreu, a scris apoi articole negative la adresa României). Avea relații cu diverse persoane suspecte

de spionaj (precum ziarista Tania Dimitriu de la *France Presse*). Pentru verificarea sa a fost atras într-o combinație informativă și nepotul său, Florin Brătescu (fost Bernstein), crainic de televiziune, cu care avea relații foarte apropiate. În 1970 era semnalat în relații de prietenie cu generalul Henri Rol-Tanguy, personalitate a Rezistenței franceze. În aprilie 1970 primea aviz negativ pentru a participa în R.F.G. la aniversarea a 25 de ani de la terminarea războiului (fusese propus de Comitetul foștilor luptători antifasciști din România). Acolo dorea să se întâlnească cu Rudi Wehmar, adjunctul purtătorului de cuvânt al Guvernului vest-german, suspect de spionaj. La 14 februarie 1973 lucra în continuare ca director adjunct (a fost pensionat la 1 aprilie 1973, în aceea zi fiind avansat ministru-consilier), dată când a fost întocmit un Plan de măsuri cu 21 obiective. Dosarul s-a închis prin neconfirmarea suspiciunilor. Longevivul director de la Direcția Presă a M.A.E. a decedat la 25 iulie 1978. ■

FĂRĂ MILĂ
(Criptografie: 4, 4, 2, 5, 3)

VR NV

Laurian BUTURE

Soluția rebusului **DICȚIONAR MITOLOGIC**, din nr. 10/2021

AGAMEMNON – ABANUL – IAO – MILANION – X – BAL – OCNUS – R – IF – IASON – OS – OGUM – RE – SANCUS – RAA – ILION – AONE – AIA – XACA – R – IRO – TERRA

Soluția jocului **SOTIA LUI RADU CEL FRUMOS**, din nr. 10/2021

MARIA DESPINA
(MARI-A/DES-P-ÎN-A)

Execuția lui Gheorghe Doja

Potrivit cronicilor locale contemporane, rămășițele lui Dózsa au fost tranșate, iar bucățile au fost trimise pentru a fi expuse la Buda, Pesta, Belgrad și Oradea.

Narațiunea din esul lui Montaigne nu a fost menționată în capitolul lui care tratează canibalismul, ceea ce sugerează că autorul credea că este vorba de un singur act de cruzime. Pentru el, canibalismul era deja un fenomen exotic, asociat cu Lumea Nouă, iar dacă existau acte de canibalism european, acelea erau acte medicinale.

Execuția lui Dózsa a fost una sadică, însă nu singulară, deoarece execuții similare au avut loc cu jumătate de secol mai devreme, când Pavel Chinezul (generalul celebrei Armate Negre a lui Matia Corvin) a executat trădătorii, punându-i pe rug și apoi obligând soldații să mănânce carnea trădătorilor, întrebându-i: „ce gust are carnea de trădător”? Curios, acest caz nu a avut aceeași publicitate și credem că acest lucru s-ar putea explica prin imaginea încă

foarte pozitivă a inculpaților de la granița de est a Europei, care s-au sacrificat pentru a salva lumea creștină de musulmani.

O IERARHIE A NAȚIUNILOR

Poveștile despre ungurii mâncători de oameni nu s-au încheiat în secolul al XVI-lea. În secolul al XVIII-lea, presa britanică și scoțiană a relatat despre procesul pornit împotriva unui grup de 132 de țigani, care au fost incriminați pentru consumul sistematic de carne umană. Într-o carte din secolul al XIX-lea, semnată de baronul de Walckenaer, *Lettres sur les contes de fées*, 1828, (*Scrisori despre basme*), imaginea maghiarilor mâncători de oameni a fost îmbogățită cu o nouă interpretare, preluată apoi de geograful și istoricul Louis Dussieux în anul 1839. Potrivit acestor autori, trebuia să existe o explicație etimologică pentru asemănările dintre cele două cuvinte: *Ogre* și *Hongre*, *Hongrois* (în franceză, maghiar),

deoarece ambii termeni sunt asociați cu sălbăticia și antropofagia.

Drept răspuns, Societatea Istorică Maghiară a încercat să adune dovezi care să demonstreze că mitul mâncătorului de oameni nu este specific unei națiuni, și mai ales nu este maghiar, ci mai degrabă o descriere comună a dușmanului și aplicată mai ales națiunilor care trăiesc la margine. Argumentele lor nu au fost luate în considerare.

Imaginea sălbaticilor mâncători de oameni a fost completată apoi în secolul al XVIII-lea cu băutul de sânge. În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, în monarhia habsburgică, exista o adevărată manie a vampirilor, din cauza unor știri tulburătoare despre ritualuri ciudate referitoare la niște „morți vii care sug sânge”. Nebunia vampirilor nu a lăsat neatinsă Curtea Vienei și, întrucât aceste povești compromiteau imaginea monarhiei, Maria Tereza, sfătuită de medicul ei de încredere Gerard Van Swieten, a demarat o anchetă,

Pavel Chinezul
într-o reprezentare
din secolul al XVII-lea,
în uniformă de husar

Generalul Giorgio Basta...

...și Sigismund Báthory

carne crudă, bea sânge și aproape întotdeauna consuma inima dușmanilor, pentru a căpăta putere. Potrivit lui Remigius (episcopul de Reims care l-a botezat pe Clovis I, regele francilor, la 25 decembrie 496) „ungurii și-au primit numele de la foamea pe care au suferit-o” și, prin urmare, această foamete a devenit parte din identitatea lor. Germanii asociază termenul maghiar cu *die Hungrigen*, „cei flămânzi”. Aceștia credeau că ungurii erau, probabil, descendenți ai triburilor scitice, iar „în mitologia antropofagici” sciții erau practicanți recunoscuți.

În momentul în care au apărut în istoria Europei, ei erau necunoscuți, deci în afara ordinii divine a lumii, iar din cauza sălbăticiilor lor au provocat o mare panică în partea creștină, civilizată, a continentului, ceea ce a generat mai târziu o obsesie înfricoșătoare față de ei. Situația s-a schimbat însă în câteva secole și din cauza invaziei otomane au devenit stâlpii creștinismului. Dar „farmecul lor oriental” nu a dispărut, întrucât poveștile despre actele

lor canibalice apăreau periodic în literatură.

Un caz care a electrizat din nou imaginația occidentală, cel mai mediatizat „spectacol de teatru construit în mod diabolic”, cel al „terorismului canibalistic”, „exemplul îngrozitor celebrat și elaborat” a fost execuția lui György Dózsa/Gheorghe Doja din 1514.

În Occident nu existase o pedeapsă similară cu cea a lui Dózsa până atunci, așa că nu este surprinzător că povestea a fost reluată în mai multe forme, iar multe dintre relatări au fost însoțite de ilustrații, pentru a obține un efect cât mai mare. Execuția liderului secui al revoltei țărănești din anul 1514 a decurs astfel: Dózsa a fost așezat gol pe un tron de fier încins la roșu, iar apoi a fost încoronat cu o coroană ce ardea. Tovarășii săi au fost obligați să muște din carnea lui prăjită și apoi, după ce a fost decapitat, au fost nevoiți să-i bea sângele. Cei care au refuzat să se supună au fost uciși, iar cei care au mâncat au fost cruțați. Numeroase relatări menționează că în timpul exe-

cuției s-a pus muzică și s-au cântat diferite cântece, dar nu există un consens în ceea ce privește genul cântecelor. Unii sugerează chiar că s-a dansat.

Cruzimea acestei execuții a stârnit o mare valvă în Europa, după cum o dovedesc numeroase scrieri, dintre care multe îl prezentau pe Dózsa ca pe martirul suprem. Cu toate acestea, dorim să menționăm doar o singură relatare aproape contemporană, și anume versiunea lui Montaigne despre execuție, care este inclusă în escul său despre cruzime. Potrivit autorului francez, cei mai apropiați prieteni ai lui Dózsa au fost forțați „să-i bea sângele și 20 dintre cei mai apropiați căpitani ai lui au fost obligați să se hrănescă din el, rupându-i carnea în bucăți cu dinții și înghițind bucățile. Ce a rămas din trup și intestinale, au fost fierse de îndată ce a murit, iar alți adepți au fost obligați să le mănânce”.

*Lady Mary Wortley Montagu,
într-o pictură realizată de
irlandezul Charles Jervas*

rismul cu ungurii, mai precis cu transilvănenii, și nu au zăbovit prea mult asupra naționalității celor care credeau în vampiri. Cei care se fac vinovați de această concepție greșită sunt un călugăr benedictin și un autor irlandez.

În 1746, undeva în timpul anchetei lui Tallar, Augustin Calmet a scris o carte despre vampirii maghiari, care a devenit rapid un mare succes, în ciuda faptului că descria un proces din Belgrad, iar în prima ediție a lucrării nu apare niciun maghiar.

Inspirat de Calmet, Voltaire a scris și el, într-o notă ironică, despre vampirii maghiari și polonezi. De altfel, ca o consecință a argumentației convingătoare a lui Calmet, dicționarele

englezești definesc termenul „vampir” ca provenind din maghiară sau, eventual, din turcă. Prin urmare, strădania medicilor germani de a asocia vampirismul cu românii și slavii a fost zadarnică. Pe de altă parte, Bram Stoker a reușit să combine în romanul său gotic *Dracula* imaginea voievodului valah Vlad Țepeș cu cea a vampirilor, plasând prima parte a ficțiunii sale în Transilvania. Consecințele demersului său literar sunt binecunoscute.

Astfel, maghiarii intră în literatura medievală prin intermediul cronicilor germane, unde sunt prezentați ca barbari înfometați, fără a fi descris obiectul foamei lor. Apoi, în secolul al XVIII-lea, ungurii au fost asociați nu doar cu

consumul de carne umană, ci și cu vampirismul. În cazul germanilor, sălbăticia descrisă ar putea fi interpretată ca o reprezentare a triburilor barbare păgâne, deci ca parte a paradigmei creștin-păgâne. Atitudinea civilizației occidentale față de Europa de Est este ilustrată de efortul de a oferi dovezi despre inferioritatea popoarelor care trăiau la marginile Europei. Dar această margine avea propriile ei margini, așa cum o arată eforturile Curții vieneze de a contracara acuzațiile de vampirism.

Impresiile unor călători cu mintea deschisă, precum Lady Mary Montagu, sugerează că o parte a elitei și-a dat seama că majoritatea știrilor din partea de est a Europei sunt doar un act al unei imaginații bogate. ■

CINE ȘI DE CE A CENZURAT „TARTUFFE”?

(Urmare din p. 56)

„Nu m-au putut ierta pentru că le-am dezvăluit imposturile în ochii tuturor și, fără îndoială, nu vor omite să-i spună Majestății Voastre că toată lumea a fost scandalizată de comedia mea; dar adevărul pur, SIRE, este că tot Parisul a fost scandalizat doar de apărarea la care aceștia au recurs; cei mai scrupuloși au găsit profitabilă reprezentarea piesei, fiind uimiți de faptul că oameni cu o integritate cunoscută au avut deferență pentru inși care ar trebui să fie oroarea tuturor și care sunt atât de opuși adevăratei evlavii de care mărturisesc.”

44 DE REPREZENTAȚII, LA RÂND

În sfârșit, vine momentul când dramaturgul – descurajat adesea, dar niciodată considerându-se învins – își poate vedea opera prezentată, fără „probleme”. Anna de Austria murise de trei ani, iar valurile falșilor cucernici nu ar mai fi reușit să-l „emoționeze” pe Regele Soare –, aflat pe cai mari” (altădată, grijuliu cu „imaginea sa”, cum ar spune specialiștii media din zilele noastre) –, mai preocupat totodată de „tranziția” sentimentală de la prima dintre cele trei importante favorite, Louise Françoise de La Baume Le Blanc de La Vallière (6 august 1644 – 7 iunie 1710),

la frumoasa Françoise-Athénaïs marchiză de Montespan, decât de „săpăturile” detractorilor lui Molière. Nu pune însă capăt legăturii cu Louise. Doamna de Montespan era căsătorită, ceea ce îi agravează lui Ludovic poziția în fața Bisericii, chiar și așa nu prea bună... La Vallière se va călugări. Suveranul autorizează astfel în 1669 reprezentarea publică a piesei *Le Tartuffe*. Piesa este oferită publicului chiar în aceeași seară. Succesul este răsunător. Spectatorii, stau „la coadă” și se îmbrâncesc, ca astăzi la spectacole bune... Va fi deosebit faptul că *Le Tartuffe* s-a reluat seară de seară, atingând un număr de 44 de reprezentații, pentru acele vremuri, lucru extraordinar. ■

Gerard Van Swieten...

...și împărăteasa Maria Tereza

care a culminat cu lucrarea lui Georg Tallar.

Concluzia acestor investigații este destul de simplă: locuitorii germani și maghiari (catolici și protestanți) erau „imuni” din toate punctele de vedere la vampiri, deoarece fenomenul morților care sug sângele era strâns legat de locuitori superstițioși greco-ortodocși ai Monarhiei, respectiv slavi și români. În cadrul unei monarhii multiculturale exista și un fel de ierarhie, iar națiuni precum slavii sau românii erau considerate sălbătice.

Ancheta lui Tallar a confirmat stereotipurile negative deja existente. Fenomenul vampirismului nu a fost doar un simplu caz de superstiție, ci a pătruns și în zona de sănătate, deoarece multe comunități au explicat epidemiile prin vampirism. Tallar a găsit cu ușurință legătura dintre obiceiurile alimentare ortodoxe și boli, concluzionând că victimele vampirilor erau de fapt credincioși infomețați.

Potrivit „oamenilor simpli”, boala venea de la sugătorii de sânge și, spre surprinderea lui Tallar, în această concepție greșită, poporul era ghidat de liderii săi religioși. Concluzia

anchetei pornite de la Maria Tereza a dovedit încă o dată sălbăcia și natura obscură a populației ortodoxe. Se pare că medicii germani și maghiari (Sámuel Köleséri a scris la rândul lui despre cazurile de vampiri) au uitat de niște vampiri mai vechi, atunci când prințul maghiar Mihály Apaffi a ordonat exhumarea unui general pe nume Cabrera, în orașul săsesc Sibiu, pentru a opri mortalitatea nefirească în rândul populației. După ce capul lui Cabrera a fost tăiat, epidemia a încetat. Ca să nu mai vorbim că în 1742 autoritățile maghiare din Dej

(județul Cluj) au ordonat exhumarea suspecților de vampirism și apoi au dispus arderea lor pentru a-i calma pe localnici. Chiar dacă acești localnici erau români, autoritățile maghiare „sănătoase la cap” le împărțeau temerile, altfel nu ne-am putea explica aceste acțiuni.

O STRĂDANIE ZADARNICĂ

Cele două lucrări, ale lui van Swieten și Tallar, au avut ca scop salvarea reputației monarhiei și aducerea în prim-plan a nevoii urgente de reforme și educație, în special în rândul țărănimii ignorante. Opiniile lor au fost apoi reluate în scrierile de călătorie, deoarece majoritatea surselor par să susțină punctul de vedere „oficial” cu privire la ignoranța țărănimii ortodoxe transilvănene.

În ciuda succesului intern al publicațiilor menționate mai sus, europenii au fost refractari la argumentele lui Tallar sau van Swieten și, până în secolul al XX-lea, au asociat vampi-

Canibalism în Brazilia în 1644.

Băștinașii își devorează dușmanii și prizonierii, într-o scenă ilustrată de Jan van Kessel (1626 – 1679)

CONSTANTIN MAVROCORDAT

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1											
2											
3											
4											
5											
6											
7											
8											
9											
10											
11											

ORIZONTAL: 1) Memorialist și romancier român care, în *Trecute vieți de doamne și domnițe*, îl numește pe Constantin Mavrocordat „un domn bun și un luminat reformator” (Constantin; 1885 – 1962) – Cereală ale cărei cultivare și consum s-au extins în timpul lui Constantin Mavrocordat, în rândul populației de la sate. 2) Contract încheiat între boier sau mănăstire și țăranul așezat pe moșie, prin care, conform reformei lui Constantin Mavrocordat, trebuia să presteze un anumit număr de zile de clacă, să dea dijmă etc. – Aflate în haos! 3) Incluse în rută! – Trimișii domnitorului la Poartă sau la diferite cancelarii europene – Ziua prezentă. 4) Spirite în religia haitiană voodoo – Asia! – Organ administrativ însărcinat cu menținerea ordinii publice în timpul lui Mavrocordat. 5) Una dintre marile plăgi care lovea aglomerările urbane, pentru combaterea căreia Constantin Mavrocordat a luat măsuri pentru ca aparii să intervină la timp, amenințându-i pe cei absenți sau pe cei care nu participau activ cu ocna – Liviu Rebreanu. 6) Mare

dregător muntean din secolul al XVI-lea, înrudit cu boierii Buzești – În vest! – Cap de bivol! 7) Abreviere uzuală pentru „Nota editurii” – Abreviere medicală pentru „Transaminază glutamo-exalacetică”. 8) A doua soție a lui Constantin Mavrocordat, fata vornicului Constantin Rosetti, cu care a avut trei fii. 9) Chinuite și exploatate, așa cum erau familiile de robi, pentru care, în 1743, în Moldova, Constantin Mavrocordat a interzis despărțirea soților – Incluse în cerc! 10) Instituție aflată în sprijinul apărării sănătății publice, care s-a aflat în atenția domnitorului, ținând cont că în acea perioadă ciuma făcea ravagii în regiune – Crustaceu decapod marin. 11) Jurnalist și poet român, care l-ar fi acuzat în instanță pe I. L. Caragiale de plagiat (Constantin Al. Ionescu) – Dare reprezentând a zecea parte din produse, percepută de boieri și Biserica țăranilor stabiliți pe moșiile lor, reglementată de Constantin Mavrocordat

VERTICAL: 1) Tâlmaci polon, informator al lui Constantin Mavrocordat, căruia domnitorul îi cerea, printr-o scrisoare, la 25 noiembrie 1740, informații în legătură cu urcarea pe tron a Mariei Tereza și date cu privire la evoluția politică în principalele țări europene – Sac gol! 2) Mitropolitul Țării Românești între 1730 – 1739, căruia Constantin Mavrocordat i-a cerut să îndrume și să controleze membrii corpului didactic – Lichid distribuit bucureștenilor, în această perioadă, prin cișmele și prin sacagiii care treceau pe străzi cu butoaiele pline. 3) Nord-Vest – Important centru de cultură greacă, ce funcționa în chiliile Mănăstirii Sf. Sava, căruia Constantin Mavrocordat i-a acordat un local nou, cu multe încăperi pentru săli de curs, cancelarii și dormitoare pentru elevii interni (pl.). 4) Zeița răsăritului la greci – Început de ezitare! – Om politic și autor roman, supranumit „cel Bătrân” (234 – 149 î.H.), primul care a scris o istorie în limba latină. 5) Unchiul lui Constantin Mavrocordat, caimacam în Moldova (1711) și domnitor în Țara Românească (1716 – 1719), în timpul domniei căruia a fost cedată Oltenia Monarhiei Habsburgice din 1718 până în 1737, revenind în vremea domniei lui Constantin – Categorie socială a cărei situație Constantin Mavrocordat a căutat să o amelioreze prin desființarea șerbiei și includerea celor fără pământ în rândul clăcășilor. 6) Boier moldovean, numit vel vistiernic de Constantin Mavrocordat odată cu sosirea sa pe tron în 1741, iar apoi vel postelnic odată cu întronarea din 1748 (Teodor) – Chelner încasator. 7) Solid la miez! – Ager la minte. 8) Rămăș în față! – Aur (simb.) – Etnia boierilor din familia Mavrocordat (pl.). 9) Argint (simb.) – Animale destinate exportului, cu precădere din Moldova, alături de vaci, oi, bivoli etc. – Radu Jianu. 10) Categorie de boieri mai puțin privilegiază, de care a aparținut și Constantin Mavrocordat – Așa cum erau numiți urmașii boierilor veliți conform reformei lui Constantin Mavrocordat (sg.). 11) Categorie socială împărțită de Constantin Mavrocordat în două, cei care ocupau funcții și erau scutiți de dări și cei fără funcții, obligați să plătească anumite dări (sg.) – Podoaba de pe fața domnitorului, amintită de geograful grec Markos Antonios Katsaitis (1717 – 1787), care mai spune despre domnitor că era „de statură obișnuită, oarecum slab... și puțin sașiu”

Dictionar: LOA, AIAZ, NED, TGO, EOS

Gheorghe BRAȘOVEANU

POTRIVNICILE EXILULUI

Iată și ultima parte a scrisorii adresate regelui Mihai I, la 1 februarie 1956, în care i se prezenta activitatea Comitetului Național Român și a cărei prezentare am început-o în numărul anterior. Cum am precizat deja, face parte din fondul Constantin Vișoianu, păstrat la Arhivele Hoover Institution on War, Revolution and Peace. Ca de obicei, mulțumim doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU pentru posibilitatea de a le publica.

Informațiile pe care le-au căpătat autoritățile americane din țările noastre arată că primirea membrilor Comitetului General de către secretarul de Stat a avut un puternic răsunet în aceste țări. Suntem convinși că și răspunsul dat de președintele Eisenhower lui Bulganin va întări curajul și speranțele poporului român. Declarațiunile noastre adresate poporului român au fost însă foarte măsurate pentru ca să nu se producă o interpretare excesivă a declarațiunilor sus-menționate.

După perioada de iluziuni, care a urmat imediat după Conferința de la Geneva [26 aprilie – 20 iulie 1954; trebuia să rezolve problemele din Peninsula Coreeană și din Indochina] și care era atât de neprielnică oricărei politici de eliberare, situațiunea în Statele Unite s-a schimbat mult pe urma refuzului lui Molotov de a colabora la o soluțiune a problemelor studiate în a doua conferință de la Geneva și pe urma ofensivei politice desfășurate de Rusia Sovietică în Asia și Orientul Apropiat. Chiar acum are loc la Washington conferința dintre președintele Statelor Unite și primul ministru al Marii Britanii. Împreună cu celelalte Comitete Naționale, Comitetul Național Român a făcut demersuri pe lângă Departamentul de Stat și pe lângă primul ministru și ministrul de Externe britanici pentru ca chestiunea eliberării țărilor noastre să fie examinată cu acest prilej și ca în comunicatul final să fie cuprinsă o referință la restaurarea independenței țărilor noastre.

Comitetul Național Român pregătește acum ziarul în limba română, al cărui prim număr va apare în cursul luni martie. Acest zair nu va fi, desigur, un nou organ de luptă printre români, ci un instrument de informațiune a românilor în refugiu

asupra condițiunilor în care trebuie desfășurată lupta noastră națională, asupra stărilor tragice din țara noastră și asupra activităților în exil folositoare cauzei românești. Ziarul va apare la New York și va fi lunar.

In cadrul activității regulate a Adunării Națiunilor Captive, membrii Comitetului, ca și ceilalți membri ai delegațiunei române au participat la lucrările comitetelor de lucru. În special dl. ing. Al. Bunescu, care este președintele Comitetului Economic, a lucrat la un raport privitor la exploatarea economică a țărilor noastre de către Rusia Sovietică; iar dl. prof. Augustin Popa, în Comitetul Cultural, a prezentat un proiect de organizare a unui institut cultural în exil, destinat să sprijine activitățile culturale ale exilaților. Diferitele comitete de lucru ale Adunării Națiunilor Europene captive se ocupă de asemenea de elaborarea unui proiect pentru ajutorarea refugiaților. Această chestiune ne preocupă nu numai pe noi, dar și pe reprezentanții autorităților occidentale, mai ales în urma campaniei începute de regimurile comuniste din țările noastre pentru reîntoarcerea azilanților.

Sunt cu cel mai profund respect,

Sire,

Al Majestății Voastre,

prea plecat și prea supus servitor
Președintele Comitetului Național Român

Constantin Vișoianu

Secretar general,

Gh. Ionescu ■

CONTENTS (Romanian History) S. Haret About Civilization ● D. Preda American President Richard Nixon's visit to Bucharest, August 1969 ● G. Dumitrescu Ioan Bianu, the founder of the Romanian Academy Library ● A. Manoliu-Vorobchievici, M. Nicolae-Posescu I was the lady-in-waiting of the Afghan Queen Soraya (II) ● T.D. Lazăr Theodor Pâslaru – recollections from the year of the Great Union (II) ● G. Trohani The tombs in the former church of the Cătălui Monastery ● E. Olariu A dynasty of plastic artists: the Storck family (II) ● G. Filitti Letters from former days: a mid-19th century physician's lack of fulfilment ● M. Vasileanu The Burning Bush and René Guénon ● C. Nițulescu Romanian diplomats pursued by the Securitate (III) ● A. Feher Cannibalism charges in 17th – 18th century Transylvania ● Romanian Documents at Hoover Institution (CLXXXVII)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) С. Харет Цивилизация человеческого рода ● Д. Преда Визит американского президента Ричарда Никсона в Бухарест, август 1969 г. ● Г. Думитреску Иоан Биану, основатель Библиотеки Румынской Академии ● А. Манолиу-Воробкевич, М. Николае-Посеску Я была придворной дамой Сорайи, королевы-консорты Афганистана (II) ● Т.Д. Лазэр Воспоминания года Великого Объединения (II) ● Дж. Трохани Могилы бывшей церкви Монастыря Кэтэлуй ● Е. Олариу Род Шторк – династия мастеров изобразительного искусства (II) ● Дж. Филитти Когда-то люди посылали письма друг другу: невыполнения врача середины XIX века ● М. Василян Неопалимая Купина и Рене Генон ● К. Ницулеску Румынские дипломаты, преследуемые Секуритате (III) ● А. Феер Обвинения в каннибализме в Трансильвании XVII – XVIII вв. ● Румынские документы в Гуверском Институте (CLXXXVII)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Piața Valter Măcăineanu, nr. 1 – 3, sector 1, PO Box 15 – 702, cod 010155, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Unic, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul

DIALOG CU CITITORII

POVESTEA BUDEȘTIULUI CONTINUĂ

Domnul AUGUSTIN RUS, mai vechi corespondent al Magazin istoric, **continuă istoria satului Budești, despre care ne-a mai scris în numărul 4/2020 al revistei:** Există mai multe „povești”, izvoare istorice nescrise, păstrate în tradiția orală a locuitorilor satului. Unii spun că pe un deal impunător ce poartă numele „Țâgla lui Mândru Ionaș”, după miezul nopții se aude parcă un dangăt de clopote ce vine din interiorul „Țâglei”, unde se bănuiește că ar fi ascunsă o comoară nedescoperită. În acea înălțime s-ar fi putut ridica o fortificație de un puternic al locului. În lipsa unor explorări arheologice sistematice a zonei, nu se poate dovedi nimic științific, iar cei care au avut curajul să zăbovească noaptea pe „Țâglă” și să audă dangătul de clopote nu prea au avut martori.

Altă „poveste” transmisă tot pe cale orală susține că, în trecutul îndepărtat, vatra satului se afla în zona numită „Tăuți”.

Gospodăriile de acolo ar fi fost distruse de o puternică furtună urmată de inundații, ceea ce i-a determinat pe locuitori să caute locuri mai prielnice, ferite din calca furtunilor, alegând astfel teritoriul din vatra actuală a satului. O posibilă explicație științifică ar putea fi distrugerea așezării în timpul invaziei mongole din 1241, când o coloană a invadatorilor a ajuns și în Câmpia Transilvaniei.

Cu materiale existente în zonă – lut amestecat cu resturi vegetale și călcat de animale – rezulta un „chirpici”, care așezat pe un schelet din lemn de salcâm și nuiiele forma pereții caselor și grajdurilor. Acoperișul se compunea din stuf legat mănunchiuri cu nuiiele de răchită. Din lut și balegă de vaci se forma un fel de tencuială, cu care se netezeau pereții, care erau apoi spoși sau văruiți.

În primele izvoare istorice scrise, numele satului este urmat de cuvântul latin „terra” (ținut), iar în următoarele mențiuni documentare este precedat de „poss” (sat). Odată cu instaurarea domniei habsburgi-

ce în Transilvania (sfârșitul secolului al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea), crește numărul documentelor care fac referire la Budești. Noua stăpânire încerca să inventarieze cât mai exact potențialul economic și uman al noii provincii. Există date importante din anii 1720 – 1721, când s-a făcut primul recensământ al populației, la Budești fiind înregistrați 676 de locuitori. Apoi în 1750 s-a realizat o Conscriptie fiscală în Transilvania, iar între 1784 – 1786 un alt recensământ ce înregistra 759 de locuitori. Tot în această perioadă s-a întocmit și primul „Urbaniu” ce cuprindea date amănunțite despre starea terenurilor, statutul locuitorilor, resursele existente etc. Sunt amintite pentru prima dată numele locuitorilor: Faur, Moldovan, Filip, Oltean, Archiudean, Banai, Măndrean, Hedeș, Tofană, Pop, Lumperdean, Legian, Chiciudean, Tomșa etc. Urmași ai acestora trăiesc și astăzi în sat ori s-au răspândit în cele patru zări, ducând cu ei amintirea „unui sat frumos și liniștit, o gură de rai...”.

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356. Abonamentul se poate realiza și online, pe website-ul Poștei Române: <https://www.posta-romana.ro/abonamente-presa/magazin-istoric-328.html>

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Piața Valter Mărcineanu, nr. 1–3, etajul 3, camerele 11–14, sector 1. Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea online a revistei www.magazinistoric.ro, unde aveți acces de la primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele în format tiff sau jpeg pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești. Toate materialele trimise sau predate redacției nu se returnează.

magazin istoric

5 948384 040081 2 1011